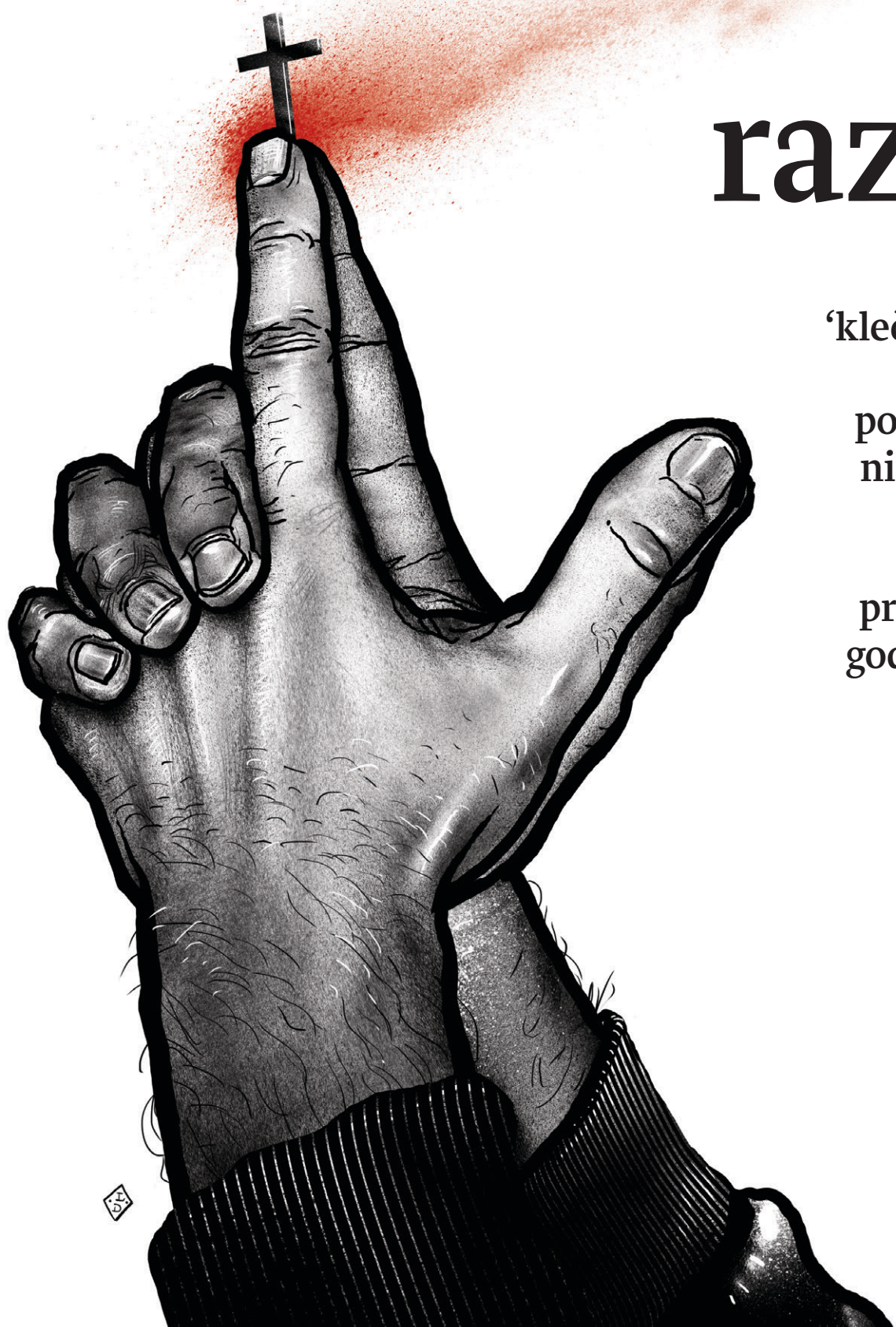

Marijini razvratnici

Novosti su istražile hrvatskog 'klečavca' Ordulja i njegova poljskog tutora Chmielewskog. Prvi je po vlastitom priznanju bio 'u smrt-nim grijesima, posebno u demonu bluda, alkohola, noćnog života' i radio 'po barovima gdje žene prodaju svoje tijelo'. Drugi je 2016. godine u Poljskoj osnovao Marijine ratnike, organizaciju koja je u međuvremenu postala toliko ekstremna da je vrh tamošnje Katoličke crkve nedavno maknuo cijelo vodstvo

str. 8-9.

Kampanja pumpanja

U HDZ-ovoj kampanji treba očekivati relativni oprez u pogledu najava i obećanja te punu predanost veličanju Plenkovića i njegovog dosadašnjeg nošenja s izazovima, kao i uzdizanje koncepta stabilnosti u najvišu političku i društvenu vrijednost. Borba protiv korupcije neće se spominjati, jer se u kući obješenog ne spominje uže

Andrej Plenković
(Foto: Slavko
Midžor/PIXSELL)

Po mnogočemu sudeći, parlamentarni izbori u Hrvatskoj dogodit će se prije onih europarlamentarnih, koji su zakazani za 9. lipnja 2024. godine. To znači da bi Sabor mogao biti raspušten u ožujku, a iz toga proizlazi da ulazimo u posljednjih šest mjeseci aktivnog vladanja sadašnje parlamentarne većine. Kad je riječ o kampanji stranke koja

ide na izbore iz pozicije vlasti, uvijek se igra na kombinaciju neumjerenog hvaljenja postignućima u minulom mandatu i obećavanja kontinuiteta, bez nagovještavanja spektakularnih reformi i iskoraka – pogotovo u mirovinskom, poreznom i zdravstvenom sustavu – jer to bi se moglo tumačiti kao neizravno priznanje da se u protekle četiri godine nije napravilo dovoljno ili da

se nije radilo dobro. HDZ će u tom smislu biti konzervativan: treba očekivati relativni oprez u pogledu najava i obećanja te punu predanost veličanju **ANDREJA PLENKOVIĆA** i njegovog dosadašnjeg nošenja s izazovima, kao i uzdizanje koncepta stabilnosti u najvišu političku i društvenu vrijednost. Borba protiv korupcije neće se spominjati, jer se u kući obješenog ne spominje uže.

Vanjskopolitički uspjesi

Vladajuća stranka isticat će da su u prošlom mandatu dosegnuti svi hrvatski strateški ciljevi u vanjskoj politici: četrnaest godina poslije ulaska u NATO i deset godina poslije pristupanja Europskoj uniji, Hrvatska je ove

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 08/09/2023

NOVOSTI #1238

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Guđžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

godine uvela euro i ušla u šengenski prostor. Ostalo je još članstvo u OECD-u, Organizaciji za ekonomsku suradnju i razvoj, o čemu je Hrvatska otvorila pregovore. Eurozona i Schengen jesu ozbiljni uspjesi, no HDZ će preuveličavati njihovu važnost da bi se naglasio Plenkovićev utjecaj u Bruxellesu, da bi se uvjerilo javnost da su jačanje međunarodnog ugleda Hrvatske i nikad snažniji međunarodni položaj isključiva zasluga Andreja Plenkovića i njegovih diplomatskih vještina i osobnih kontakata. Stvara se predodžba da Hrvatska bez Plenkovića na premijerskoj dužnosti neće moći računati na onakvu financijsku i političku pomoć Europske unije kakvu uživa sa sadašnjim premijerom, što se, naravno, ne može potkrijepiti ničim konkretnim; ne može se jer se radi o svjesnom dovođenju ljudi u zabludu. To je u rangu spina koji i sam Plenković učestalo ponavlja, a prema kojem opozicija – za razliku od premijera – nije učinila ništa da Hrvatskoj donese iz Bruxellesa milijarde eura: opozicija, naime, i jest opozicija zbog toga što ne može zastupati hrvatske interese u pregovorima o raspodjeli budžeta Europske unije.

Infrastrukturni projekti

Pelješki most, otvoren u ljeto prošle godine, zauzet će važno mjesto u HDZ-ovoj izbornoj kampanji, jer taj projekt omogućuje da se propagandno stopi domoljubna retorika o fizičkom spajanju krajnjeg juga s ostatkom Hrvatske, da se govori o ekonomskom oživljavanju dijela Dubrovačko-neretvanske županije i olakšavanju svakodnevnog života stanovnika tog kraja te da se opet naglasi važnost europskog novca za razvoj Hrvatske, a europskog novca ne bi bilo, barem ne u ovoj mjeri, da nije Plenkovićevog utjecaja u Bruxellesu. HDZ će se hvaliti i drugim krupnim infrastrukturnim zahvatima sufinanciranim iz EU-a i državnog proračuna te kreditnim zaduženjima, zahvatima koji su u različitim fazama realizacije: izgradnja i dogradnja brojnih škola i školskih dvorana da bi se u cijeloj zemlji nastava mogla odvijati u jednoj smjeni, Trg pravde u Zagrebu, ceste i brze ceste širom zemlje, od kojih će neke koštati i po 400 milijuna eura, nacionalni nogometni stadion u Zagrebu, dovršetak hrvatskog dijela Koridora Vc, proširenje lučkih kapaciteta u Rijeci, Zadru i Splitu, izgradnja nove bolnice u Rijeci...

Što se tiče budućnosti, HDZ već neko vrijeme obećava da je, nakon ere izgradnje autocesta, došlo doba za sveobuhvatnu modernizaciju željezničke mreže: već traju radovi na nekim od najvažnijih dionica u središnjoj Hrvatskoj. Poslijepotresna obnova na Baniji i u Zagrebu neće se previše spominjati, premda su se građevinski radovi na Baniji, za razliku od rubnih dijelova Zagreba, počeli zahuktavati, a ovu zimu nitko neće dočekati u kontejnerima, jer je konačno osiguran privremeni smještaj za sve čije su kuće srušene ili nesigurne za obitavanje.

Ekonomska politika

Uvođenje eura i ulazak u Schengen zasad nisu imali pozitivne učinke na standard hrvatskih građana. Inflacija ne jenjava, naročito kad je riječ o cijenama hrane i osnovnih potrepština, a Vlada – mada veoma sklona intervencionizmu – još uvijek ne pronalazi način da obuzda rast cijena. HDZ će se hvaliti brojevima i postocima: broj nezaposlenih rekordno je nizak, prosječna plaća porasla je u sedam Plenkovićevih godina sa 750 na

Pelješki most sigurno će zauzeti važno mjesto u kampanji vladajućih (Foto: Grgo Jelavić/PIXSELL)

1150 eura, minimalna plaća porasla je za 70 posto a prosječna mirovina za 37 posto, ovih dana dogodilo se i najveće – 8,5 posto – usklađivanje mirovina unatrag četvrt stoljeća, BDP raste po stopi između dva i tri posto, hrvatski kreditni rejting nikad nije bio viši, javni je dug otprilike na razini prosjeka Europske unije, državni budžet u prihvatljivom je deficitu... Standard hrvatskih građana, međutim, među najlošijima je u EU-u. Ekonomija je u prevelikoj mjeri ovisna o turizmu, odnosno o nestabilnom sektoru usluga, dok su industrijska i poljoprivredna proizvodnja u stagnaciji ili u ozbiljnom opadanju, a aktualna Vlada tokom svih ovih godina nije izišla ni sa kakvom razrađenom idejom o promjeni ekonomske strukture u korist domaće proizvodnje.

Paketi pomoći

Propagandni stroj HDZ-a nastojat će maksimalno iskoristiti činjenicu da je država u protekle četiri godine izdvojila blizu 7 milijardi eura za direktnu pomoć gospodarstvu, građanima i radnicima pogođenima Covid-krizom i energetskim poremećajima izazvanima ruskim napadom na Ukrajinu. Naravno da HDZ neće uoči izbora obustaviti pakete pomoći stanovništvu i dijelu poduzetnika, ponajprije limitiranjem ili subvencioniranjem cijena plina i struje. Vlada će ovih dana objaviti detalje novih mjera, koje vjerojatno neće ići onako široko kao u prethodnim krugovima subvencija, ali će i dalje biti dovoljno široke da ne pokvare HDZ-ove izborne kalkulacije. Građani će tu pomoć

platiti indirektno, primjerice najavljenom dokapitalizacijom Hrvatske elektroprivrede od oko milijardu eura.

Borbeni avioni

Prva četiri ili prvih šest, od ukupno dvanaest, višenamjenskih borbenih aviona Rafale stići će u Hrvatsku iz Francuske u rano proljeće sljedeće godine. Radi se o ra-bljenim dvomotornim letjelicama za koje će biti plaćeno više od milijardu eura, što ne uključuje održavanje zrakoplova, radarske sustave i rakete kojima će biti naoružana eskadrila lovaca. ‘Tako snažno, moderno, suvremeno, sposobno ratno zrakoplovstvo, između Njemačke i Grčke, u ovom dijelu Europe, praktički neće imati nitko’, izjavio je Plenković prošlog tjedna. Jasno je da će prvi avioni doći neposredno prije izbora i da će ‘najsnažnije ratno zrakoplovstvo u ovom dijelu Europe’ biti jedan od glavnih HDZ-ovih aduta u privlačenju glasača. Smisao Rafalea jest i u tome da zamagle zapuštenost i neopremljenost Hrvatske vojske u segmentima koji su važniji za obrambene sposobnosti, poput zapadnih protuzračnih sustava srednjeg i dugog dometa, artiljerijske municije, modernih tenkova i ratnih brodova, te kašnjenje u početnim stadijima razvoja nove pješačke mehanizirane brigade srednje težine. No vojna nabava bit će područje u kojem se u kampanji neće škrtariti na obećanjima, jer traje agresija Rusije na

U proljeće u Hrvatsku stižu prvi avioni Rafale (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Ukrajinu, jer europske zemlje povećavaju izdvajanja za obranu i jer je javnost općenito prihvatila geslo da sigurnost nema cijenu.

Sukob s Milanovićem

Očigledno je da premijer Plenković ne želi uspostaviti funkcionalnu kohabitaciju s predsjednikom Republike MILANOVIĆEM, koji je u prošlih nekoliko mjeseci u više navrata otvarao prostor za dogovore o imenovanjima u oružanim snagama i diplomaciji. Na kraju su se, silom prilika i preko posrednika, sporazumjeli o popunjavanju dijela vojnih funkcija, ali u diplomaciji nema pomaka i teško da će ih i biti. Plenkoviću treba sukob s Milanovićem, pri čemu ni Milanović ne bježi od nastavka konfrontacije koja mu ne nanosi štetu, jer šef HDZ-a tako šalje poruku svojoj stranci i svojim biračima da je čvrst i nepopustljiv u duelu s najljućim neprijateljem HDZ-a. Plenković, osim toga, inzistira na svađi s Milanovićem jer svjesno pretvara predsjednika države u šefa opozicije, ili u jedinog relevantnog opozicionara, a pritom mu predsjednik države neće biti takmac na parlamentarnim izborima. Smisao je u tome da se dodatno smanji vjerodostojnost i važnost onih koji jesu opozicija i koji će biti HDZ-ovi izborni suparnici.

Dokazivanje hrvatstva

Napumpavanje nacionalnih osjećaja i borbenog hrvatstva obavezna je figura HDZ-ovih izbornih kampanja, pa ni predstojeća neće proći bez toga. Bit će to daleko od rubno šovinističke i antisrpske retorike KARAMARKOVOG HDZ-a, jer Plenković nije Karamarko i u koaliciji je sa SDSS-om, no nema sumnje da će se donekle zaoštriti stavovi prema Srbiji, Republici Srpskoj, pa i prema Crnoj Gori. Izuzmemo li nastavak različitih oblika podilaženja braniteljskoj populaciji, Zakon o jeziku, koji bi najesen trebao biti izglasan u Saboru, zasad je najvidljiviji instrument zavođenja desnih birača u ovom izbornom ciklusu. Teško da će se zaustaviti na tome, s tim da Plenković neće posegnuti ni za čime što bi moglo naškoditi njegovim karijernim ambicijama u institucijama Europske unije. Hoće, pak, pronalaziti proruske elemente unutar opozicije, što je neki vid europski poželjne kompenzacije za nižu razinu nacionalističke nabrijanosti. ■

BERTO ŠALAJ

Glavni problem u Hrvatskoj je apatija

Većina nezadovoljnih građana potpuno se politički pasivizirala. Oporba mora do kraja osvijestiti činjenicu da se politička promjena teško može dogoditi tako što će HDZ dramatično izgubiti na popularnosti. Ključ za oporbu je izvesti na birališta što veći broj građana

LJETNA ustavna pauza u radu Hrvatskog sabora samo što nije gotova. Političku scenu, posebno položaj i perspektive oporbe prema vladajućem HDZ-u uoči jesenskog zasjedanja parlamenta, analizirali smo s BERTOM ŠALAJEM, profesorom na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti.

Godinu dana prije izbora, po anketama i općem dojmu, oporba je slabija nego prije tri godine, prije ulaska u deseti saziv Sabora. Što se desilo oporbi?

Istina, usporedimo li rezultate parlamentarnih izbora iz 2020. godine i one recentnih relevantnih istraživanja javnog mnijenja, stvari za oporbu trenutno ne izgledaju dobro. Kako onu desnu, tako i onu lijevu. Glavni je problem desnice što su dvije naj snažnije stranke, Most i Domovinski pokret, u vrlo lošim međusobnim odnosima i teško je očekivati da će uspjeti dogovoriti zajednički nastup na izborima. Domovinski pokret izbacio je svog utemeljitelja MIROSLAVA ŠKORU, a napustilo ga je i još nekoliko ljudi, koji utemeljuju nove strančice, pri čemu čak i oni koji redovito prate hrvatsku politiku teško mogu navesti imena tih strančica, ali one svakako doprinose dodatnoj fragmentaciji desne političke scene. Također, Domovinski pokret se otvoreno 'ponudio' HDZ-u kao partner za postizborno koaliranje, pa se postavlja pitanje kako će njihovi potencijalni birači reagirati na taj potez. Mostovi parlamentarni zastupnici ostavljaju sjajni dojam energičnih i beskompromisnih boraca protiv korupcije, no istraživanja sugeriraju kako ne uspijevaju probiti barijeru od deset posto potpore građana.

Što se tiče ljevice, SDP se u parlamentu raskolio na dva dijela, pri čemu su novoformirani Socijaldemokrati po broju mandata najjača oporbena stranka, ali njihova je realna politička snaga vrlo mala, teško da mogu, ukoliko se ne dogodi neko čudo, očekivati osvajanje mandata na predstojećim izborima. Ostaci ostataka nekoć slavnog SDP-a i dalje su najviše zaokupljeni sami sobom, još uvijek u šoku nakon što su iz Možemo!

odbili predizbornu koaliciju. Možemo! i Centar uglavnom su zaokupljeni surovom i kompleksnom realnošću upravljanja dvama najvećim hrvatskim gradovima te su, čini mi se, nedovoljno radili na svom ideološkom i organizacijskom širenju izvan ta dva grada u kojima su na vlasti.

Izazovi u Zagrebu i Splitu

Kome će više štetiti odluka pojedinih oporbenih aktera da se ne formira velika koalicija, bar s lijevo-liberalnog dijela?

Odluka Možemo! da na izborima nastupi samostalno, a ne u koaliciji sa SDP-om, legitimna je i očekivana. Moglo bi se čak reći da je ona i politički poštena, jer želite samostalno izmjeriti svoju snagu pred biračima. Međutim, gledano kratkoročno, iz perspektive predstojećih parlamentarnih izbora, meni se čini da takva odluka bitno umanjuje šanse lijevo-liberalne opozicije da ozbiljno ugrozi HDZ. Ta odluka najvjerojatnije vodi prema situaciji u kojoj će HDZ biti najjača politička opcija u velikom broju izbornih jedinica, za pravo u svima osim, možda, u trećoj i osmoj, a hrvatski izborni model 'nagrađuje' mandata najjače opcije. Čini mi se da je odluka Možemo! zatekla PEĐU GRBINA i vodstvo SDP-a potpuno nespremljene i tek ćemo vidjeti kakvu će izbornu strategiju osmisliti. Što se tiče Možemo!, moguće je da će se odluka za njih pokazati dobrom. Moguće je da ona znači početak kraja SDP-a i jačanje jedne nove, autentične progresivne opcije. To bi onda, dugoročno gledano, moglo biti dobro i za Hrvatsku u cjelini. Problem je što smo, kako navodi KEYNES, na dugi rok svi mrtvi.

Koliko je oporba sa svojim preuzetim obvezama na lokalnom nivou sama sebi teret na državnom nivou?

Činjenica da se Možemo! i Centar suočavaju s velikim izazovima u Zagrebu i Splitu, dok se istovremeno žele etablirati kao važne stranke na nacionalnoj razini, za njih je

svojevrsni mač s dvije oštrice. Obnašanje vlasti na lokalnoj razini za njih predstavlja svojevrsni izlog u kojemu građanima mogu pokazati sve svoje kvalitete u upravljanju velikim sustavima. Nema bolje kampanje od toga da demonstrirate da možete učinkovito upravljati Zagrebom i Splitom. Međutim, u hrvatskom političkom sustavu upravljanje gradovima u značajnoj mjeri ovisi i o suradnji sa središnjom vlašću, što znači da, ponekad možda i nenamjerno, malo otupite svoju kritiku prema PLENKOVIĆU i HDZ-u. To se i dogodilo, više kod TOMAŠEVIĆA, manje kod PULJKA, što je možda uvjetovano i činjenicom da Tomašević, za sada, nema osobnih političkih ambicija na nacionalnoj razini. Vidjet ćemo kako će Tomašević i Puljak u predizbornoj godini balansirati te ciljeve.

Koja je geneza problema novih vladajućih u Zagrebu i Splitu?

Kada govorimo o novim vlastima u Zagrebu i Splitu, uvijek treba napomenuti da su u nasljeđe dobili ogromne probleme i izazove. Upravljati Zagrebom nakon 20-godišnje BANDIĆEVE vladavine nešto je što ne bih poželio ni svom najgorem neprijatelju. Ako to, ipak, ostavimo po strani, onda mislim da je glavni problem opozicijskih stranaka u Hrvatskoj, vidljiv i u slučaju Možemo! i Centra, što se nedovoljno sustavno i kvalitetno pripremaju za situaciju preuzimanja vlasti. Pritom mislim na nedostatak kvalitetnih javnih politika, ali možda još i više na nedostatak kvalitetnih kadrova koji bi javne politike provodili. Riječ je o svojevrsnoj intelektualnoj i organizacijskoj lijenosti koja dolazi na naplatu kada imate priliku obnašati vlast. Ne možete o kadrovima i javnim politikama početi razmišljati tek u trenutku kada osvojite vlast. Izgleda da su i Možemo! i Ivica Puljak zanemarili staru sintagmu o tome da je jedina prava politika kadrovska politika. U Možemo! očito smatraju da preko javnih natječaja mogu nadomjestiti manjak vlastitih kompetentnih kadrova. Pritom mi se čini da su zanemarili da danas gradski pročelnici, a sutra državni ministri, moraju imati dvije nužne karakteristike. Moraju biti kompetentni u svom resoru, ali

također moraju biti lojalni političkoj viziji koju stranka utjelovljuje. Takvi se kadrovi ne pronalaze na javnim natjecajima, nego se stvaraju kroz stranačko djelovanje.

U posljednje vrijeme, što se tiče oporbe, sve je manji akcent javnosti na SDP-u. Kako vidite stanje i budućnost SDP-a?

U jednom intervjuu u veljači ove godine, komentirajući budućnost SDP-a, parafrazirao sam izreku jednog političara iz bivših vremena – spasa im nema, ali propasti još neće! Ništa se od tada za njih nije promijenilo nabolje, dapače. Naime, istraživanja nam govore da SDP ima, prosječno gledano, najstarije birače i da vrlo teško privlači birače iz mlađih dobnih kategorija. Ukoliko se nešto dramatično ne promijeni, SDP je na putu da doživi sudbinu francuskih ili grčkih socijaldemokrata, što znači potporu između pet i deset posto biračkog tijela. Takav razvoj situacije ne treba nas iznenađivati, SDP je već dugo godina u vrlo ozbiljnoj krizi, koja je pritom višedimenzionalna – kadrovska, ideološka, organizacijska itd. Jedno vrijeme su se zavaravali, posebice ljudi koji sada vode stranku, da je za sve kriv BERNARDIĆ i da će stvari krenuti nabolje kada on ode s mjesta predsjednika stranke. Pokazuje se da su problemi puno dublji i u ovom trenutku je teško vidjeti kako će se stranka vratiti na rejtinge od preko 20 posto potpore građana.

Koji SDP bi imao više šanse, onaj s Grbinom ili onaj bez Grbina?

Moguće je da bi neko novo lice na čelu stranke, LALOVAC, MRŠIĆ ili AHMETOVIĆ koji se spominju u javnosti, donijelo nekoliko postotnih poena potpore više, no ne mislim da je Grbin, kao što to nije bio ni Bernardić, glavni problem stranke. Kriza je, kao što sam naveo, puno veća i dublja. Grbin je u protekle tri godine donosio sve najvažnije odluke i pritom imao značajnu potporu Predsjedništva i Glavnog odbora stranke, pa mislim da mu treba dati priliku da vodi stranku i na predstojećim izborima.

Opozicija je propustila poentirati na brojnim društvenim temama. Zašto?

Po mom sudu, glavni je problem aktualne političke situacije u Hrvatskoj, na koji oporba za sada ne uspijeva naći odgovor, politička apatija i alijenacija značajnog broja građana. Opisat ću vam taj problem referirajući se na rad njemačko-američkog polit-ekonomista ALBERTA HIRSCHMANA, koji u svojoj studiji ‘Izlazak, glas i lojalnost’ propituje situacije u kojima se članovi, to jest pripadnici određenih zajednica, primjerice poduzeća, organizacija, stranaka ili država u cjelini, suočavaju s problemima u tim zajednicama. Hirschman smatra da su članovima grupa u suočavanju s problemima na raspolaganju tri opcije. Pojmom ‘lojalnost’ opisuje situaciju u kojoj članovi izražavaju potporu vladajućoj kliku, što bi, prevedeno na hrvatsku situaciju, značilo učlanjivanje u HDZ ili neku drugu stranku na vlasti. Nasuprot tome, pojmom ‘glas’ opisuje situaciju u kojoj članovi zajednice iznošenjem svojih stavova i svojim aktivizmom žele pomoći u prevladavanju krize i problema. To je grupa vjerojatnih birača oporbenih stranaka. Na kraju, pojmom ‘izlazak’ opisuje situaciju u kojoj članovi napuštaju grupu koja se suočila s problemima i traže neku drugu zajednicu, primjerice odlaze u Irsku ili Njemačku, u kojoj će probati realizirati svoje potencijale. Međutim, u grupu izlaska mogu se uvrstiti i oni koji su fizički ostali u Hrvatskoj, ali su se mentalno potpuno isključili iz politike, jer ne vjeruju da se političkim angažmanom bilo što može promijeniti. Izrazito velik broj građana u Hrvatskoj upravo je u toj grupi, politički su apatični i otuđeni, bez vjere da političari mogu nešto pozitivno uraditi. Glavna je zadaća oporbe mobilizirati navedene građane, bez toga im nema pobjede na izborima. Međutim, teško je nekoga mobilizirati ako ni sami ne iskazujete visoke razine energičnosti i entuzijazma.

Pitanje za Alexa Brauna

Što oporba može uraditi u ovih godinu dana, može li se ‘posložiti’?

Ha, to je pitanje za milijun eura, više za recimo ALEXA BRAUNA nego za mene. Ponekad mi se čini da opozicija ima stav kako će im vlast pasti u ruke uslijed endemske političke korupcije koja se veže uz HDZ. Do sada im je trebalo biti jasno da stvari u hrvatskoj politici ne funkcioniraju tako. Prethodno sam naveo kako glavni zadatak opozicije mora biti politička mobilizacija što većeg broja građana. A opet, što novoga, što do sada nismo vidjeli, mogu ponuditi, primjerice, SDP, Možemo ili Most? Vidjet ćemo, možda nas ipak iznenade. Čini mi se da na našoj političkoj sceni postoji prostor za pojavu potpuno novih političkih opcija. Političko se vrijeme ubrzalo i nekako mi se čini da do idućih izbora ima sasvim dovoljno vremena za pojavu opcija koje će uspjeti artikulirati želje i interese jednog dijela građana.

HDZ je neprikosnoven po anketama bez obzira na sve višemilijunske korupcijske afere, sporu obnovu Banije, visoku inflaciju... Je li HDZ toliko jak ili je oporba toliko slaba?

Svojevrsna politička zagonetka koju navodite u pitanju – kako je moguće da unatoč brojnim problemima i aferama HDZ i dalje ima potporu od 25–30 posto građana? – zapravo to i nije, i odgovor na nju je, po mom mišljenju, prilično jednostavan. Naime, recentna istraživanja javnog mnijenja pokazuju da oko

25 posto građana, dakle jedna četvrtina, podržava djelovanje vlade. Riječ je, očito, o HDZ-ovom biračkom tijelu na koje spomenute afere nemaju utjecaja. Možemo raspravljati o razlozima zbog kojih ti građani podržavaju Plenkovića i HDZ, no prednost te stranke je u tome što ti građani predstavljaju disciplinirano biračko tijelo koje se redovito pojavljuje na izborima. Nasuprot njima stoji tri četvrtine nezadovoljnih građana, no istovremeno za oporbu postoji i problem, koji sam već opisao, da se većina tih nezadovoljnih građana potpuno politički pasivizirala. To je vidljivo po odazivu na parlamentarne izbore, koji je u Hrvatskoj među najnižima u državama Europske unije. Dakle, HDZ je jak, a oporba slaba u uvjetima u kojima na izbore izlazi ispod 50 posto birača. Oporba mora do kraja osvijestiti činjenicu da se politička promjena u Hrvatskoj teško može dogoditi na način da će HDZ dramatično izgubiti na popularnosti. Ključ

za oporbu je izvesti na birališta što veći broj građana. To nije jednostavan zadatak, ali što će odaziv biti veći, rastu i šanse da će izbori biti rezultatski neizvjesni.

Zašto se Plenković, koji je u političkoj i društvenoj snazi, ponaša bahato, autokratski?

Postoji izreka koja kaže – svaka vlast kvari, a apsolutna vlast kvari apsolutno. Plenković već sedmu godinu ima skoro apsolutnu vlast u Hrvatskoj. Bahatost i isključivost koje spominjete jedna su strana medalje, no možda je i važnije zapitati se kako se kao društvo možemo i trebamo boriti protiv takvih pojava. Jasno je da su hrvatske političke elite daleko od standarda demokratske političke kulture kakvi su prisutni u političkim sustavima, primjerice, skandinavskih država. No ni hrvatski građani

ne mogu se ekskulpirati od odgovornosti za aktualno stanje. Predstavnička demokracija temelji se na ideji da će građani na izborima kažnjavati one političare koji svoj posao ne rade dobro, a naročito će biti neskloni onima koji su se upustili u političku korupciju radi zadovoljenja svojih uskih, partikularnih interesa. Politička praksa nam pokazuje da to u Hrvatskoj nije uvijek tako i da hrvatskim građanima politička korupcija nije razlog zbog kojeg bi na izborima kažnjavali političare. Pritom ne mislim isključivo na HDZ. Relativno nedavno smo imali jedne prijevremene izbore za župana na kojima je premoćno, sa 70 posto glasova, pobijedio političar koji je prethodno priznao kaznenu odgovornost za zlouporabu javnog položaja!? Kvalitetni i odgovorni političari ne padaju s Marsa, oni se u demokracijama pojavljuju kao rezultat pritiska javnosti i građana. ■

Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL

Некретнински талон

Загреб ће с Владиным новим порезним измјенама остати без више од 200 милијуна еура годишње, а новим пауша- лом за краткорочни најам добит ће свега око милијун и пол додатних еура. Мане- варски простор локалних фискалних политика је, ријечју, мизеран

Прије него што је постао фреквентна туристичка дестинација, Загреб је био град подстанара. Данас су они још увијек ту, али се ништа више не мјери по њима самим, па чак не представљају ни тржишни фактор који утјече на цијену становања. Студенти, радници у потрази за бољим послом, млади парови – сви су у том смислу потиснути. Власници стамбених квадрата окренули су се већој заради, бржем поврату свог улагања. При том отприлике сваки пети стан, од готово 400 тисућа постојећих, ипак остаје празан, употребно неискориштен. Некретнине ту нису добре само за изнајмљивање, него и за пасивно очување вриједности уложене у њихову куповину. Стога је цијена подстанарства годинама расла, а у најновије доба свакако већ пробила плафон. Јавне стамбене политике у међувремену су служиле као млади алиби наспрам тотално дерегулираног тржишта, с интервенцијама које нису довеле ни до каквога суштинског помака. Најпознатији је примјер пос-а. Но тај и такав програм потицане станоградње прометнуо се у властиту карикатуру. Осим што је њиме захваћен премален број људи, превелик је број станова из њега завршио на истом оном тржишту с којег је те људе требало спашавати.

Затим је нова власт Града Загреба прије неколико дана објавила да ће, због практично немогуће ситуације за подстанаре, увести нову цијену паушала за краткорочни најам, онај туристички. Досад су изнајмљивачи апартмана плаћали 40 еура годишње по сваком кревету, а убудуће ће их то стајати пуних 200. Више од тога не може, посриједи је законски максимум. Не треба ништа више спомињати да би се поуздано закључило тко је повлаштена странка у економској политици рх. Не треба, али се може, има тога: овдје не постоји ни порез на некретнине. Приброје ли се загребачким изнајмљивачима они на Јадрану, долазимо до читавог новог слоја који пресудно одређује економску и социјалну структуру Хрватске данас. С друге стране остају губитници, сви који све

скупље унајмљују свој стамбени простор, бездомни. Њима, тој структурно презреној категорији, локално-порезна интервенција загребачког градоначелника Томислава Томашевића неће тако лако помоћи. Град уловљен у мрежу интернетских, глобалних туристичко-смјештајних сервиса као што су Аирбнб и Букинг неће се трансформирати преко ноћи. Но морало се некако и акцијски скренути пажњу на проблем. Загреб улази у фазу бољег управљања стамбеним простором, након одлуке о престанку распродаје станова у градском власништву. Укорак с тим иде ревизија критерија за њихов дугорочни најам, чиме се утјече на смањивање притиска из смјера потражње, мада још увијек недовољно. За нешто више, неопходна је помоћ државе.

Проблематична фискална тј. порезна политика држи кључеве тих брва чврсто у својим рукама. За разумијевање тог комплекса није довољно размотрити мјере које се тичу станова, него се у обзир мора узети шира дистрибуција порезног оптерећења. Па, осврнимо се бар на неке аспекте. Укидањем приреза, рецимо, држава је градове лишила значајног дијела прихода, али им је дала право на измјену стопа којима се опорезују плаће. То ће створити додатну напетост између локалних јединица и посредно опет утјецати на локална тржишта станова за најам. Градови пак неће из већег паушала на изнајмљивање надокнадити ни мањи дио изгубљеног приреза, него ће морати поскупљивати рад.

Ако се нетко понадао осјетнијој реди-стрибуцији вриједности и порезног оптерећења кроз нови изглед тих фискалних обавеза, боље је одмах рећи да тога неће бити. Загреб ће с Владиным новим порезним измјенама остати без више од 200 милијуна еура годишње, а новим паушалом за краткорочни најам добит ће свега око милијун и пол додатних еура. Маневарски простор локалних фискалних политика је, ријечју, мизеран. Његово проширење на опорезивање рада ту може функционирати само као подвала, наглашавајући унутарњу конкурентност међу локалним јединицама управе. Не треба нарочито појашњавати да нису ни старта-ле од једнаких позиција, а сад ће разлике појачано доћи до изражаја.

Јасно, ништа од фискално-политичких стајалишта хрватске власти на челу с хдз-ом није случајно, нити се одвија ван примарног интереса останка те странке и њезиних партнера у посједу опће и надасве економске моћи. Тако је и одабир фаворита углавном врло рационалан. Повлаштени изнајмљивачи апартмана у огромном удјелу нису никакви велепосједници, богатуни. Често су то обитељи с некретнином наслијеђеном из друштвеног власништва, од чијег су изнајмљивања у неком трену купили још једну. Нема их тек двјесто, него се броје десецима тисућа – обитељи, не појединаца – у земљи с ни четири милијуна становника. То хоће рећи да не можемо говорити о уској елити. Прије ће бити да смо некако суочени с диригираним расколом посред укупног

друштвеног корпуса, услијед наметнуте парaposловне овисности.

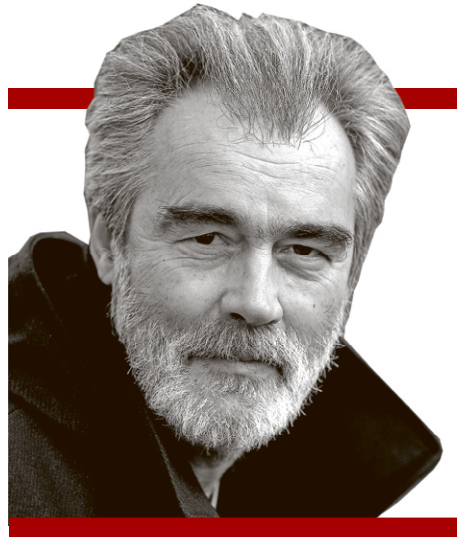
Овдје се мора напоменути да у Хрватској итекако дјелује јак некретнинско-мешетарски сектор, грађевински лоби, банке које задржавају дио стамбеног простора, имућнији странци који улажу свој новац у некретнине. Чак 60 посто купопродаје некретнина врши се у готовини. Власт је својом политиком успјела везати интересно за себе и огроман дио дојучер просјечног свијета, и ноторни крупнији капитал у потрази за профитом и сигурношћу. Крајња цијена свега тога за ово друштво мјери се такођер по више основа између којих се најлакше уочава она демографска. Од стотина тисућа млађих људи који су се иселили кроз задњих десетак година у иностранство, највећи дио зацијело нема свој простор за становање у Хрватској. На овдашњем тржишту рада замијенили су их Азијци, што нашу власт не угрожава све док туризам биљежи висок приход, а државна благајна убире свој стабилан данак из оптерећења на потрошњу. Но порезна евазија у виду сиве економије у сектору, као и она индиректна, од повлаштеног статуса изнајмљивача, дугорочно је вишеструко погубна. Земља опстаје само још на исцрпљивању супстанце.

Под њом, том сржи овог друштва и његова хабитата, убрајамо једнако економско-развојни и социјални темељ, као и природне те околишне вриједности. Другим ријечима, реално више немамо средстава ни за мировине ни за одрживу инфраструктуру. Даљњи опортун став државе исплатив је искључиво власти. Прениско задан максимум паушала за краткорочни најам станова и кућа идеално се уклапа у такву једнострану рачуницу. Под уцјеном смо економске политике у којој туризам држи четвртину бдп-а, а сами апартмани и куће у туристичком најму чине енормне двије трећине сектора. Специфични тај подсектор набујао је управо захваљујући потицајном им државном политиком новијег доба. Политичка недодирљивост тих позиција зорно је исказана у часу ступања на дужност новог министра финансија Марка Приморца, прије годину дана. Знало се да је он начелно склон увођењу пореза на некретнине, али премијер Андреј Пленковић зауставио је тад брже-боље све недоумице објавом умјесто њега: 'Марко још није дао ниједну изјаву о томе. Човјек излази из короне.' Изашао је ускоро, да наведени порез никад више не би озбиљно споменули ни он ни премијер. Умјесто таквога прогресивнијег новог курса, имамо даљњу фискално-политичку либерализацију с укинутим прирезом и перфидно локализираним порезом на рад.

Нови загребачки паушал на краткорочно изнајмљивање порезно ће донекле примакнути тај бизнис онеме с дугорочним најмом. Ипак, остат ће поред споменутих ограничења још неке мане такве мјере на унутарњем тржишту. Ни однос међу самима краткорочним изнајмљивачима није увијек исти. Они у центрима градова, у старим језграма или првом реду до мора, ваљда би требали плаћати више од власника простора на периферији или у залеђу. Још више би се у обзир морала узети могућност наплате пореза према оствареном приходу, као што већ постоји код опорезивања паушалног обрта с пет прагова. Тек бисмо се таквим приступом приближили реално уравнотеженом оптерећењу, али то остаје на државној вољи. Загребачки стамбено-политички маневар утолико је хвалевриједан и користан примарно као апел за шири заокрет. ■

Загреб је најавио да уводи нову цијену паушала за краткорочни најам (Фото: Патрик Мацек/PIXSELL)

UVREDE
& PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

Politika u stranačko-natjecateljskoj formi nije ništa drugo do platforma preko koje se nekoć obični građani isključuju iz običnog života. Čak i kada politički mandat prestane, mnogima od njih običan život ostaje nedostupan. Političari su, može se reći, doživotni robovi svojih privilegija

Klasa i moć

ZAMISLIMO, koliko god to djelovalo neuvidavno, da KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ nije bila političarka vladajuće stranke, pa ministrica vanjskih poslova, pa predsjednica države, nego da je egzistirala kao takozvana obična građanka, nastavnica, konobarica, novinarka ili liječnica. Zamislimo zatim, mada je to još manje uvidavno, da je bila u vezi s nasilnim bračnim partnerom.

Suprug – recimo da se zvao JAKOV – redovno ju je psihički zlostavljao, a ponekad se s njom i fizički obračunavao. U dva navrata je žrtva, sva izudarana, s modricama na licu i tijelu, prijavila napade policiji. Policajci su oba puta zabilježili njezin iskaz, pozvali zlostavljača u stanicu, obavili s njim konvencionalan informativni razgovor i pustili ga kući. Kao u slučajevima tisuća žena u Hrvatskoj, to je bila jedina zaštita koju joj je policija bila u stanju pružiti. Logično, očekivano, jer se slična priča ponovila u bezbroj prilika, sljedeći napad razgoropađena supruga imao je katastrofalne posljedice... Do koje mjere katastrofalne, odlučit će mašta čitalaca.

Kolinda Grabar-Kitarović, međutim, nije tzv. obična građanka. Ona je bivša predsjednica Hrvatske. Iako joj je mandat istekao prije tri i pol godine i od tada nije bila politički aktivna, te bi bilo razumno pretpostaviti da se u pogledu statusa pridružila tzv. običnim građankama, ona uživa 24-satnu policijsku zaštitu, i to o trošku tzv. običnih građana, tj. poreznih obveznika. A taj trošak zasigurno nije mali. Kao članica Međunarodnog olimpijskog odbora Kolinda Grabar-Kitarović veći dio godine provodi na putovanjima, uglavnom do *fancy* destinacija, uvijek u pratnji dvaju policajaca u civilu. Pritom, shodno običajima u rečenoj organizaciji, boravi u najluksuznijim hotelima, tako da i pripadnici osiguranja uživaju reprezentativan smještaj, a njihovi se računi ne podmiruju iz kase MOO-a, već iz hrvatskog državnog proračuna. Koliko točno košta zaštita bivše predsjednice najmanje je poznato onima koji je plaćaju.

Eto dakle razlike između obične građanke, koja se mogla zvati Kolinda Grabar-Kitarović, i posebne građanke, koja jest Kolinda Grabar-Kitarović. Prva ne može očekivati adekvatnu policijsku zaštitu čak ni kada prijavama i krvnim podljevima dokaže da joj je život ugrožen i da iščekuje tragičnu sudbinu, jer je to u Hrvatskoj, ponavljajući se u bezbroj slučajeva, postala uobičajena praksa. Druga, pak, uživa cjelodnevnu policijsku skrb, premda odavno nije na političkoj funkciji, premda to podrazumijeva milijunske troškove i premda joj ne prijete nikakva opasnost, ni od bračnog partnera, ni od izvanbračne okoline. Razlog zbog kojeg je bivša predsjednica opskrbljena tjelesnom stražom najmanje je poznat onima koji je plaćaju.

Da on ostane nepoznat, brinu se donosio-ci odluke – Vlada RH i Savjet za koordinaciju sigurnosno-obavještajnih agencija. Predsjednik potonjeg tijela, ministar branitelja TOMO MEDVED, veli da je riječ 'o sigurnosnoj procjeni' i točka. Ništa manje tajnovita nije ni sama Kolinda Grabar-Kitarović. Nakon što joj je koncem prošloga mjeseca Vlada po sedmi put uzastopno produžila mjere zaštite, izjavila je sljedeće: 'Odluke donose relevantne službe i one su jedine koje mogu davati izjave o tome. Mislim da je upravo zbog same sigurnosti to bolje uopće ne ko-

Žrtva vlastitih beneficija –
Kolinda Grabar-Kitarović (Foto:
Sanjin Strukić/PIXSELL)

mentirati. A što se mene osobno tiče, sloboda mi je draža.'

Odatle smo shvatili dvije stvari. Prva: Kolinda Grabar-Kitarović je žrtva vlastitih beneficija, ona stoički podnosi tegobnu sudbinu štice osobe mada joj je 'sloboda draža'. Druga, važnija: zbog sigurnosnih razloga ne može se iznijeti razlog poduzimanja sigurnosnih mjera. Krug je zatvoren *kvakom* 22.

O opasnosti koja doista prijete rashodovanoj hrvatskoj predsjednici, tako, ostaje nam jedino nagađati. Zabavnija među špekulacijama mogla bi glasiti ovako: ako običnim građanima skaču živci zbog toga što bivši političari o njihovome trošku dobivaju tjelesnu stražu, to je dovoljno rizična okolnost da se bivšim političarima osigura tjelesna straža. Povlastica je posljedica kolektivne zavisti na toj povlastici, te je krug zatvoren *kvakom* 22.

Druga špekulacija čini se ipak bližom realnosti: gospođa Kolinda Grabar-Kitarović putuje biznis klasom po svijetu u pratnji dva tjelohranitelja i trži imidž osobe koja je u stanju izložiti riziku vlastiti život zbog rada za opće dobro. U Međunarodnom olimpijskom odboru! Kombiniranim djelovanjem usplahirenog ega i otkočenog pištolja dade se u dobroj mjeri oplemeniti posthumno razdoblje političke karijere.

Sve u svemu, zbog čega Kolinda Grabar-Kitarović uživa cjelodnevnu policijsku zaštitu, to je strogo čuvana državna tajna. Ali, kad otklonimo jeftine mistifikacije, mi dobro znamo kakav je puni sadržaj te tajne: *Oni su nešto sasvim drugo u odnosu na nas. Pravila koja za nas važe, za njih ne postoje. Ono što je nama nedostupno, njima je suđeno. Stvarnost koja nas okružuje, za njih je nešto odakle su pravodobno iselili. Mi smo obični, a oni su posebni.*

S takvim polazištem moguće je sugerirati i prodornije zaključke. Na primjer: politika u stranačko-natjecateljskoj formi nije ništa drugo do platforma preko koje se nekoć obični građani isključuju iz običnog života. Čak i kada politički mandat prestane, mnogima od njih običan život ostaje nedostupan. Političari su, može se reći, doživotni robovi svojih privilegija. Jednom izabran, zauvijek zbrinut.

To je svakako jedan od važnijih razloga zbog kojih čovjek koji drži do sebe zazire od izbora – parlamentarnih, predsjedničkih, a pogotovo onih za garnituru parazita u Bruxellesu – i traga za drugim modusima političkog angažmana. Razmišlja ovako: izlazak na biralište možda i jest demokratska gesta, ali je mnogo više čin mazohizma.

Da ne spominjemo neizbježno moralno posrtanje, jer te glasački obred, htio-ne htio,

smješta među saučesnike. Kada nas, naime, političari pozivaju da izađemo na izbore, to je ustvari poziv da – još jednom, za naredne četiri godine – legaliziramo organizirani kriminal. Zašto bi se pristojan čovjek uplitaio u te nečasne rabote? On je razumio kako stoje stvari: politička vlast je struktura koja demokratskim atributom prikriva svoju kriminalnu bit.

Uostalom, slučaj Kolinde Grabar-Kitarović, osim što uvjerljivo ilustrira model samoreprodukcije političke klase, skrojen po uzoru na bolje organizirane bande, ukazuje i na opsceni domet slavne 'demokratske procedure'. Zanimljivo je, primjerice, da 'volja naroda', ovjerena glasovima birača, omogućuje stjecanje predsjedničke privilegije, dok na zadržavanje te povlastice po isteku mandata 'narod' ne samo što ne može utjecati, već ne smije ni znati konkretan razlog zbog kojeg privilegija ostaje na snazi. Paradoks je, dakako, u tome što građani upravo činom glasanja – uz patetičnu parolu 'Narod odlučuje' – legitimiraju svoje izuzimanje iz procesa odlučivanja.

Pripadnicima političke klase to osigurava relativno brzu i relativno trajnu ekskomunikaciju iz stvarnosti. U tom posebnom univerzumu možeš zbog 'rada za opće dobro', poput DUBRAVKE ŠUICE, primati mjesečnu plaću od 30.000 eura, što je u isti mah potpuno legalno i potpuno kriminalno. Jer sistem vrednuje rad za opće dobro na način da policijska zaštita neće biti omogućena, recimo, VESNI TERŠELIĆ – koja je posvetila život borbi za ljudska prava i zaprimila više prijetnji nego što je vlati trave u vrtu predsjedničke palače – već će je dobiti Kolinda Grabar-Kitarović, jer je iza nje visoka politička funkcija, a ispred nje široki asortiman pogodnosti što ih je funkcijom stekla.

Ipak, imamo li u vidu pripitomljene duše tzv. običnih građana, teško je očekivati da će demonstracije bahatosti rezultirati demonstracijama na ulici, pa čak i sabotажom ciničnih izbornih rituala. Još prije nekoliko stoljeća LA BOÉTIE je upućivao na to da je 'dobrovoljno ropstvo' najčešće stvar navike, odnosno – današnjim rječnikom – posljedica demokratske rutine.

Klasa koja ubire plodove te rutine u međuvremenu je osmislila uspješne modele za anuliranje izbornih poraza. Pokazalo se da su političari poput guštera koje krasi svojstvo da im ponovo naraste otkinuti rep. Problem je, razumnije se, u tome što im nije otkinuta glava. ■

Klečanje na Peristilu
početkom godine, uz podršku
iz Poljske (Foto: Nikola
Radovani/HaloPix/PIXSELL)

Marijini ratnici podzemlja

Novosti su istražile hrvatskog ‘klečavca’ Ordulja i njegova poljskog tutora Chmielewskog. Prvi je po vlastitom priznanju bio dio svijeta u kojem žene prodaju svoje tijelo, a drugog je zbog ekstremizma vrh Katoličke crkve u Poljskoj maknuo iz vodstva Marijinih ratnika

DRAŽEN ORDULJ vratio se iz JNA u Hrvatsku u veljači 1992. godine. Dotad je bio u nekoj srpskoj karauli, nesvjestan događaja u svojoj zemlji. Odmah je odlučio nadoknaditi izgubljeno vrijeme. Počeo je vježbati i nastavio karijeru profesionalnog sportaša u boričkim vještinama. Već 1993. godine postao je evropski prvak u kiksoksu. Otišao je u Nizozemsku, pa je uslijedilo nekoliko titula svjetskog prvaka. Paralelno s uspjesima u mlačenju muškaraca u ringu, ušao je u svijet trgovine ženama za seksualno iskorištavanje. Bio je to ‘noćni život, život prostitucije, bluda, kocke, prodaje roblja, najviše žena iz Ukrajine koje su se prostituirale, jedan užas, pakao na zemlji’, nabrojao je i dodao da je radio i u klubovima gdje je bila i ‘LGBT zajednica’. ‘Ja sam bio sportaš u tom svijetu, zgodan i sposoban ostvariti ciljeve u životu koje sam smatrao da su jako bitni. Bio sam daleko od Boga, u smrtnim grijesima, posebno u demonu bluda, alkohola, noćnog života, laži i svega onoga što taj svijet nosi. Radio sam po javnim kućama, po barovima gdje žene prodaju svoje tijelo za zaradu. Tu sam bio omiljen, čak sam u jednoj prilici mogao imati svoje cure koje su mi donosile zaradu’, prisnažio je. Vratio se u Hrvatsku, gdje je boričke vještine iskoristio za zaštitarski posao po splitskim noćnim klubovima. Stupci crnih kronika bilježe kako je početkom dvijetisućitih kao šef zaštitara tadašnjeg noćnog kluba nogometaša IGORA ŠTIMCA priveden pod sumnjom da je sudjelovao u premlaćivanju nekog vlasnika kafića. Na konferenciji za medije Ordulj je demantirao cijeli događaj, pogotovo tvrdnje navodne žrtve da je dobila 50 udaraca. Novinarima je poručio da stanu u red pa će im dokazati kako je samo jedan udarac dovoljan da ih onesposobi. Otprilike u isto vrijeme priveden je s voditeljem kluba, bratom Igora Štimca, pod optužbom da je naganjao čovjeka koji se nakon više udaraca palicom srušio i slučajno raznio bombom nedaleko od kluba, što je negirao. Tek 2013. pravomoćno je oslobođen optužbi. Prema ocjenama suda, Državno odvjetništvo je sastavilo lošu optužnicu.

Ordulj je početkom dvijetisućitih počeo otvarati svoje striptiz klubove. U više navrata završio je u novinama, pokušavajući objasniti da nije oderao strane klijente za više desetaka tisuća kuna, nego da su jednostavno takve cijene. ‘Bio sam pod utjecajem tko zna koliko demona, zarađivao do pet milijuna kuna godišnje. Alkohol, kokain, pare padaju s neba, Sodoma i Gomora. To što gledate u filmovima, to je ništa što se događa u klubovima’, posvjedočio je. No onda se prije petnaestak godina desio preokret u njegovom životu. I prije je osjetio prisutnost nečastivog u organizmu, ali su mu se prijatelji rugali kad bi im se ispovjedio, pa je sve odlučio ignorirati. Sada to više nije bilo moguće. Prevario je ženu i sve je dovelo do strašnog događaja. ‘U sobi me je bičevao račvastim jezikom, zaradio sam opekline po tijelu’, rekao je, opisujući kako mu je sotona ili neki njegov pomagač ostavio ožiljke. ‘Molio sam, klečao i zapomagao’, kazao je nedavno pri kraju opisa zgusnutog bludnoga života, za oltarom župe Svetog Josipa u Dugom Ratu, nakon čega je prisutne vjernike obavijestio da je u tom trenutku zatvorio striptiz klub i otvorio običnu diskoteku. Potom je zatvorio diskoteku i otvorio dušu Bogu. Novi život posvećen vjeri doveo ga je prošle godine do Marijinih ratnika, hrvatske podružnice ekstremno desne muške molitvene zajednice pod upravom Katoličke crkve u Poljskoj, koji svake prve subote u mjesecu u klečećoj pozi mole kronicu na splitskom Peristilu.

Uz nasrtaj na LGBT zajednicu, jedna od glavnih želja ove organizacije je zabrana abortusa i katolički nadzor ženskih tijela.

Čovjek koji je po vlastitom priznanju bio dio svijeta u kojem žene prodaju svoje tijelo sada je istureni dio pokreta koji mrmljanjem krunice na otvorenom nasrće na ženska re-produktivna prava. Preobraćeni siledžija, preljubnik i diler ženskim mesom sada pred objektivima mobitela izgovara molitve koje streme drugačijoj kontroli žena u društvu. Na fotografijama ga vidimo kako drži Gospin kip tijekom procesije koja završava na Peristilu, gdje pedesetak muškaraca iz Splita redovno moli i za zabranu abortusa. Na drugima je u Međugorju i s braćom ponosno pozira u majicama s oznakama Marijinih ratnika. Na trećima, u kolovozu ove godine, obnavlja bračne zavjete sa suprugom. Ispred muškaraca iz molitvenog reda ritual obavlja DOMINIK CHMIELEWSKI, svećenik salezijanac iz Poljske, bivši instruktor bori-laćkih vještina koji je također imao neobičan biografski put. Prije više desetljeća bio je zalutao u istočnjačke religije, pa je u Međugorju sredinom devedesetih sreo jednu od onih vidjelica koje su mu pokazale pravi put. Tako je došao do ideje da 2016. u Poljskoj osnuje Marijine ratnike, koji su se proširili po Evropi i Splitu.

Poduže biografije hrvatskog ‘klečavca’ i njegovog poljskog tutora možda se na prvu čine previše radikalnim kao opće mjesto opisa muškaraca koji u Splitu i Hrvatskoj mole za ‘čednost u odijevanju’, ‘život u predbračnoj čistoći’ i ‘prestanak pobačaja’. No pogleda li se povijest Marijinih ratnika, postaje jasno da je odabir zrcalni odraz njihovih postrojbi.

Organizacija koja ima tisuće članova u Poljskoj toliko je postala ekstremna u svojim ritualima da je prije svega nekoliko mjeseci vrh tamošnje Katoličke crkve posmicao cijelo vodstvo. Maknut je osnivač Chmielewski, koji je posvetio Orduljevu godišnjicu braka. Istraga njegovih učenja i sadržaja knjiga, posredno i članova Marijinih ratnika, pokazala je nemalo narušavanje crkvene dogme o Mariji, centralnom liku pokreta. Biskupima se nije dopala ni činjenica da su Marijini ratnici otklizali u sektašenje, gdje se vjernost više iskazuje vodi i osnivaču nego crkvenoj hijerarhiji. Inicijacije su uključivale držanje poškropljenih mačeva po kućama i izradu gvozdenih krunica s padobranskom užadi, pa su njihovi marševi i molitve nalikovali na proizvodnju fašističkih falangi. Ideološki i vizualno.

No to ne znači da je s promjenama u vodstvu umanjen ekstremizam prema sekularnom svijetu. Poput Ordulja, Marijini ratnici i dalje su prepuni ‘preobraćenih ubojica, kradljivaca, dilera i policajaca’, kako je jednom opisao Chmielewski. I neonacista. Oni su važan dio pješadijskog krila pokreta koji među članovima ima i ugledne pojedince, među njima i nekolicinu biskupa. Duboko su povezani s političkom ekstremnom desnicom u Poljskoj i njihovi članovi imaju velik utjecaj na politike koje su prije nekoliko godina umalo dovele do potpune zabrane abortusa u toj zemlji.

To su bili razlozi zašto ih crkva nije rasturila: hiljade nabrijanih muškaraca na ulicama uvijek je dobro za mobilizaciju izgubljenih mladića, ali i kao prijeteća poruka sekularnom društvu ili pokazno oružje za permanentni pritisak na donositelje političkih odluka. Crkva im je stoga nametnula novi statut i u javnost nastoji odašiljati sliku umjerenosti Marijinih ratnika. No svako malo iskrsnu događaji koji pomute takav marketinški plan. Vidljivo je to i u njihovoj splitskoj podružnici. U svibnju ove godine poslali su zaoštreno reagiranje

na medijsku informaciju da je neposredno nakon molitve na Peristilu jedan muškarac zaprijetio smrću ženi koja je prosvjedovala protiv njihovog događaja. Marijini ratnici poručili su da ‘u potpunosti negiraju bilo kakvu odgovornost ili povezanost u vezi s oštećenom, a posebno osuđuju svaki vid nasilja, posebno nad djecom i ženama’. Prošli tjedan iz Policijske uprave Splitsko-dalmatinske Novostima su potvrdili da su ‘dovršili kriminalističko istraživanje nad 34-godišnjim muškarcem za kojeg je utvrđeno postojanje osnovane sumnje da je 06. svibnja 2023. godine u jutarnjim satima u centru Splita, na Peristilu uputio prijetnje oštećenoj ženskoj osobi’, te da će ‘protiv njega nadležnom Općinskom državnom odvjetništvu u Splitu biti podneseno posebno izvješće kao nadopuna kaznene prijave’.

Splitske aktivnosti Marijinih ratnika podržava lokalna Katolička crkva. Njihova matična bogomolja je sv. Filip Neri u centru Splita. Tamo se redovno za njih održavaju mise na kojima ih svećenici bodre i potiču na ustrajnost te usput targetiraju njihove neprijatelje. Početkom srpnja ove godine svećenik iz Solina ANTE MATEŠAN u propovijedi im je rekao da ‘ne bismo smjeli posustati i prepuštati ove naše trgove drugima koji su se izgubili’. ‘Kad zabranimo krunicu, onda dolazi u pitanje i Hod za život. Zato vidimo da su protivnici moljenja krunice isti oni koji su protiv Hoda za život’, kazao je. Dodao je da je upravo njih Bog izabrao, ‘da ne dopustite da naši trgovi budu ukradeni od onih negativnih hodova u životu, nego da se čuje ova druga strana, a to je pozitivna strana’. Pod negativnim hodovima za život mislio je možda na gej parade, prosvjede protiv konzervativnih odredbi o abortusu ili jednostavno na žene koje nisu odjevene po ukusu majke crkve. Na kraju ih je potaknuo da izdrže i rekao da će moliti za to da im se priključe ‘oni koji se još dvoume hoće li ući u ovaj hod ili neće’.

Matešan se s njima uputio i do Peristila, nastavljajući praksu više splitskih svećenika. Jedan od njih, profesor i dojučerašnji dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Splitu, don MLADEN PARLOV, prije nekoliko mjeseci klečao je i preko mikrofona

Iz PU Splitsko-dalmatinske potvrdili su nam da su ‘dovršili kriminalističko istraživanje nad 34-godišnjim muškarcem za kojeg je utvrđeno postojanje osnovane sumnje da je 6. svibnja u jutarnjim satima u centru Splita, na Peristilu uputio prijetnje oštećenoj ženskoj osobi’

vodio molitvu na toj lokaciji. Za vrijeme pandemije Parlov je ustao protiv zabrane misa i poticao svećenike da ih održavaju, unatoč striktnim državnim mjerama. ‘Za nas vrijede prije svega Božji zakoni. Za nas kršćane manji je problem hoće li osoba živjeti 75, 80 ili 90 godina’, rekao je Parlov, komentirajući tako činjenicu da je koronavirus djelovao najpogubnije na najstarije stanovništvo.

Nakon povratka s jednog puta u Poljsku, Marijine ratnike u Splitu prošle je godine osnovao MILJENKO JURIĆ. U prvim događajima pomogli su mu Poljaci, koji su tim povodom došli u Split. Čovjek koji i dalje vodi pokret u hrvatskoj podružnici organizacije upozorio je na Facebooku na ‘specijalni rat protiv Crkve koji ide za njezinim uništenjem i izgradnjom jedne svjetske nadrelijge’. ‘Koriste se homoseksualci kako bi se postigla promjena u crkvenom naumu. Ozakonjenje homoseksualne zajednice znači legalizaciju sodomije i ugrozu obitelji i ide protiv Objave koju nijedan biskup, kardinal ili papa ne smije mijenjati’, stoji u toj objavi.

Marijini ratnici samo su jedna u nizu muških organizacija koje u Hrvatskoj vode javne molitve krunice. Sve imaju ultrakatoličku pozadinu, ali su ih, za razliku od Marijinih ratnika, osnovali laici i nisu pod izravnom kontrolom Katoličke crkve. U zadnje vrijeme sve je više pokazatelja da se protagonisti naizgled spontanih događaja intenzivno umrežavaju i bruse zajedničke strategije. Tako će krajem rujna u Međugorju, inače središtu okupljanja svih evropskih muških molitvenih organizacija, biti održana ‘duhovna obnova’ za klečatelje u Hrvatskoj. Cijena punog pansiona je 70 eura. Uz hrvatske svećenike misionare u Poljskoj, poput MIHOVILA FILIPOVIĆA koji ima nemale zasluge za eksploziju muških molitvenih zajednica u toj zemlji, spomenuti Jurić opisivat će svoja iskustva uspostave i uvoza Marijinih ratnika iz iste države. Obnova će inače biti okončana misom koju će predvoditi kardinal VINKO PULJIĆ.

Taj međugorski događaj organiziraju ‘Vitezovi Bezgrešnog Srca Marijina’, jedan u nizu projekata organizacije Muževni budite, ispostave udruge Hrvatska za život, najveće mreže aktivista za borbu protiv pobačaja, koja godinama koordinira molitve ispred javnih bolnica i domova zdravlja. Njih i njihove razgranate projekte redovno financira Zaklada Rhema koju je suosnovao IVIĆ PAŠALIĆ. Muževni budite organizira i razne druge događaje za svemušku publiku, poput konferencije Budi muškarac. Tamo se promoviraju ‘predbračna i bračna čistoća’ te borba protiv pornografije i masturbacije. Ove godine na konferenciji je govorio i LUKA MLINARIĆ, pravnik koji je sudjelovao u tužbi udruge U ime obitelji oko izmjena mjere roditelj odgojitelj u Gradu Zagrebu, a prije toga je bio i koordinator građanske inicijative Narod odlučuje, koja je povezivana s organizacijom Željke MARKIĆ, ali i udrugom Vigilare VICE BATARELA te nizom drugih istovrsnih udruženja. Nedavno je predstavio i ustavnu tužbu roditelja zbog uključivanja njihove djece u program cjelodnevnih škole.

Upravo je projekt Muževni budite koji vodi aktivist KRUNOSLAV PUŠKAR pokrenuo najmasovnije muško klečanje na Trgu bana Jelačića u Zagrebu, uz pozive moliteljima iz drugih gradova da im se jave za pomoć u širenju prakse. Sadržaj i suradnici istoimene internetske stranice Muževni budite doprinosi mapiranju svjetonazora i ideja organizatora javnih kruničanja. Uz Puškara, prekaljenog aktivista koji je vodio kampanje molitvenih isljeđivanja trudnih žena ispred bolnica, u uredništvu sjedi i

FILIP Đekić. On je pravnik u Zakladi Ordo Iuris, koju su u Hrvatskoj suosnovali poljski katolički ekstremisti preko Zaklade Vigilare. Nju je pak osnovala udruga Vigilare, u koordinaciji između istih Poljaka zaslužnih za usvajanje rigoroznog zakona o abortusu i Vice Batarella, koji je na zadnjem moljenju krunice držao nekakav barjak. Prije nekoliko mjeseci Zaklada Ordo Iuris preuzela je od sestrinskog Vigilarea peticiju i kampanju ‘Zaštitimo djecu od homo posvajanja’, u kojoj se gej osobe kolektivno nazivaju sodomitima i pronositeljima spolnih bolesti i u kojoj su dovedeni u vezu s pedefilijom i zoofilijom. Kampanja je bila toliko skandalozna da ju je Županijski sud pravomoćnom presudom zabranio i naredio Vigilareu da pobriše i prestane širiti takav sadržaj. Budući da je riječ o povezanim organizacijama, pitali smo Županijski sud krši li se prosljeđivanjem peticije njihova presuda. Odgovorili su nam da prisilnu ovrhu sudske odluke može podnijeti udruga koja ih je inicijalno tužila. Kao suradnik na portalu Muževni budite naveden je i MILAGRES PEREIRA, katolički *prolife* aktivist i predstavnik udruge ‘Human Life International’ u Goi u Indiji. Udruga koju predstavlja jedna je od najkontroverznijih u svijetu, čak i za kriterije rubne konzervativne scene. Njeni osnivači prozivani su za antisemitizam i rasizam, širenje podrške oružanim napadima na doktore koji obavljaju abortus, a neki od njih i za seksualno iskorištavanje žena za vrijeme ‘egzorcizma’.

Uredništvo portala Muževni budite u srpnju prošle godine na istoj je stranici objavilo tekst u kojem se kao pozitivan primjer navodi osnivanje garde u Poljskoj za obranu crkvi od prosvjednika protiv ekstremnog zakona o pobačaju. Radi se o skupini muškaraca koje je ustrojio ROBERT BAŃKIEWICZ, antisemit i neonacist koji je pozivao na obračun s protivnicima abortusa, ujedno donedavni šef filofašističke organizacije Nacionalni radikalni kamp. Zagrebački molitelji uspostavili su ove godine svoju redarsku gardu od 55 ljudi. Posebnu molitvu ispisali su im iz crkvene ustanove Postulatura Ivana Merza, pod obrazloženjem potonjih da je zaštitarima dužnost ‘štititi molitelje od sotonističkih napada protivnika’ i od ‘nekontroliranih đavolskih reakcija’.

No Muževni budite, baš kao i Marijini ratnici, ogradaju se od svakog ekstremizma na trgovima i tvrde da se radi samo o molitvi. Jedan od redovnih klečatelja, ALOJZIJE IVANČIĆ, početkom godine iz prvog je reda u Zagrebu mikrofonom vodio molitvu. Drugom prilikom držao je kip Gospe te se slikao s VLADOM KOŠIĆEM, prvim biskupom koji im se pridružio. Ivančić, koji svaki dan vodi molitvu u Velikoj Gorici, član je Udruge Ujedinjenja, organizacije koja otvoreno promovira ANTU PAVELIĆA i ustaški pokret. Ivančić to radi i osobno: redovno objavljuje fotografije ustaša i čestita Božić sa slikom ustaškog vojnika i portretom Ante Pavelića u pozadini. Slično je s nizom pojedinaca koje smo uspjeli identificirati. Najčešće je riječ o umirovljenim braniteljima, podržavateljima krajnje desnih ideja, mrežnim širiteljima teorija zavjere i mržnje prema Srbima.

U organizaciji vinkovačkog moljenja krunice sudjeluje i IVAN ČALETA, koji je 2015. bio nositelj liste Projekt domovina, političkog krila udruge U ime obitelji Željke Markić. Čaleta je i dalje koordinator njihovog Hoda za život, godišnje javne manifestacije protiv pobačaja. Uz njega, tu su još neki pojedinci povezani s istom obiteljaškom mrežom. Ovisno o ambicijama i financijama, svi će se oni krajem rujna povezati u Međugorju, zajedno s braćom iz Poljske. ■

Cijene lijekova pred Ustavnim sudom

Ispod radara javnosti prošla je na više razina problematična izmjena Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju po kojoj HZZO više nije dužan objavljivati cijene lijekova u Narodnim novinama i to zaista ne čini od 1. travnja, kada je zakon stupio na snagu. Po svemu sudeći, time je prekršena Direktiva EU-a, a time i Ustav RH

ODLUKA da pravo na zdravstveno osiguranje za nezaposlene osobe izvan registra zavoda za zapošljavanje ovisi o osobnim dolascima u Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO) svaka tri mjeseca, po svemu sudeći, nije jedina odredba novog Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju (ZOZO) čija će se ustavnost preispitivati, a na red će doći i pitanje je li novim zakonom došlo do povrede prava EU-a. Ispod radara javnosti prošla je, naime, na više razina problematična promjena po kojoj HZZO više nije dužan objavljivati cijene lijekova u Narodnim novinama i to zaista ne čini od 1. travnja, kada je zakon stupio na snagu. Da oko tumačenja posljedice izmjene zakona ne bi smjelo biti nedoumica potvrđuje i izjava HZZO-a za Novosti: 'Stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju (Narodne novine broj 33/23.), od 1. travnja 2023. godine HZZO više ne objavljuje cijene lijekova utvrđene listama lijekova.'

Člankom 20. stavom 6. važećeg Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju propisano je da se na web-stranici HZZO-a objavljuju i da javno budu dostupni sljedeći podaci: šifra anatomske-terapijske-kemijske (ATK) klasifikacije lijekova Svjetske zdravstvene organizacije, uobičajeni (nezaštićeni) naziv lijeka, zaštićeni naziv lijeka, naziv nositelja odobrenja za stavljanje lijeka u promet, oblik i pakiranje lijeka te iznos sudjelovanja osigurane osobe u cijeni lijeka. Navedeni podaci dostupni su na linku: <https://hzzo.hr/zdravstvena-zastita/lijekovi/objavljene-liste-lijekova>

Cijene lijeka za definiranu dnevnu dozu, cijenu pakiranja i jediničnog oblika lijeka te uvjete pod kojima se lijekovi mogu propisivati na recept HZZO-a ili primijeniti u liječenju osigurane osobe u okviru zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja, kao i šifru anatomske-terapijske-kemijske (ATK) klasifikacije lijekova Svjetske zdravstvene organizacije, uobičajeni (nezaštićeni) naziv lijeka, zaštićeni naziv lijeka, naziv nositelja odobrenja za stavljanje lijeka u promet, oblik lijeka i način primjene – sve navedeno je HZZO obavezan staviti na uvid ugovornim partnerima HZZO-a koji su povezani s prometom lijekova te nositeljima odobrenja za stavljanje lijeka u promet s kojima HZZO utvrđuje cijenu lijeka, tvrde za Novosti iz HZZO-a.

Zavodu smo se obratili kako bismo raščistili nejasnoće koje mogu proizaći iz izmjena zakona i povezanih pravilnika, ali i zato što Ministarstvo zdravstva (MiZ) odbija odgovoriti na pitanja o razlozima uvođenja ove mjere i o njezinim pravnim i financijskim konkvencama. Njihov odgovor, ukratko, potvrđuje naše viđenje zakonskih promjena, kao i činjenica da je najmanje trećina potrošnje zdravstvenog proračuna – i to jedina koja se do sada djelomično mogla očitati u Narodnim novinama – sada potpuno nevidljiva i skrivena za analizu. U tom kontekstu spomenimo HALMED-ov podatak da je u 2020. godini lijekove potrošeno fascinantnih 9.876.805.560 kuna (ukupan zdravstveni proračun je bio manji od 30 milijardi), a da rabati na lijekove u Hrvatskoj dosežu do 90 posto, što se vidi u tablicama koje objavljujemo.

To govori da se u Hrvatskoj lijekovi preplaćuju i do tog postotka, a da Ministarstvo zdravstva poduzima sve kako bi se to nesmetano nastavilo, dok zbog financijskog opterećenja sustava prstom upire u nezaposlene ljude i tjera ih da svoje pravo na zdravstvenu zaštitu dokazuju u ponižavajućem i vjerojatno protuustavnom postupku.

U dokumentu koji je bio u e-Savjetovanju nismo otkrili obrazloženje zakonske izmjene koja je snizila ionako kritično nisku transparentnost načina potrošnje zdravstvenog proračuna, a čime je prekršena Direktiva Vi-

jeća 89/105/EEZ od 21. prosinca 1988. godine o transparentnosti mjera kojima se uređuje određivanje cijena lijekova za humanu uporabu, koja u članku 2. točki 3. kaže da ‘u slučaju da je odobren promet lijekovima tek nakon što nadležno tijelo određene države članice odobri cijenu proizvoda... nadležna tijela najmanje jedanput godišnje objavljuju u odgovarajućem glasilu i dostavljaju Komisiji popis lijekova, čija je cijena utvrđena tijekom odgovarajućeg razdoblja, zajedno s cijenama koje se mogu primijeniti za ove proizvode’. Budući da i MiZ odbija odgovoriti na pitanja Novosti, možemo govoriti samo o posljedicama.

ANA HORVAT VUKOVIĆ, profesorica na katedri za ustavno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu, tvrdi da nema dileme da je ukidanjem obaveze da cijene lijekova budu objavljene u službenom glasilu prekršena Direktiva EU-a, a time i Ustav RH.

— Ovo je vrlo važno pitanje o kojemu se u Hrvatskoj uopće ne raspravlja. Inače je promet lijekovima netransparentan, a ovom je promjenom došlo minimalno do povrede prava na pristup informacijama, sve da i nije riječ i o povredi europskog prava, koja kod nas predstavlja istodobnu povredu Ustava RH i njegovog jamstva vladavine prava. Samo je Ustavni sud ovlašten da odgovori na sve dvojbe, no i prije eventualnog ustavnosudskog postupka jasno je da se radi o kršenu obaveza iz Directive – tvrdi Horvat Vuković.

Ured pučke pravobraniteljice TENE ŠIMONOVIC EINWALTER otvorio je, povodom pitanja koje smo uputili, proceduru ispitivanja usklađenosti izmjena ZOZO-a s bitnim propisima. ‘Transparentnost zdravstvenog sustava iznimno je važna za izgradnju povjerenja građana kao njegovih korisnika te je važna za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu kao jednog od Ustavom zajamčenih prava. Zato smo na temelju ove informacije otvorili predmet u kojem ćemo ispitati je li Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju u ovom dijelu usklađen s relevantnim propisima te kako utječe na ljudska prava u Hrvatskoj’, javili su iz tog ureda, dodajući da ‘ne mogu prognozirati koliko će trajati rad na predmetu, u pravilu su mjeseci u pitanju’.

Iz Hrvatskog društva za farmakoekonomiku i ekonomiku zdravstva izražavaju zaprepaštenost izmjenama zakona i tvrde da su konzultacije njihove udruge s odvjetnicima u toku. ‘Iz informacija kojima trenutno raspolazemo proizlazi da je vjerojatnost da pred Ustavnim sudom zatražimo ocjenu ustavnosti promjene

odredbi koje dodatno onemogućavaju kontrolu prometa lijekovima vrlo visoka, a pravni argumenti za takvu inicijativu dosta jaki. Vidimo kršenje Direktive EU i cijelog niza hrvatskih propisa. Također ćemo se putem obrasca službeno obratiti Europskoj komisiji’, najavljuje predsjednik udruge RANKO STEVANOVIĆ.

Na takav postupak u odnosu na Komisiju upućuju i iz EK-a. — Europska komisija nije u mogućnosti davati pravno mišljenje o usklađenosti nacionalnog zakonodavstva s direktivom EU-a o ovako ograničenom skupu informacija, tim više što se pravno tumačenje nalazi u nadležnosti sudova. Koliko nam je poznato, Komisija dosad nije zaprimila nijedan zahtjev, pritužbu niti bilo kakve informacije od dionika prema kojima nacionalno zakonodavstvo Republike Hrvatske ne bi bilo usklađeno s EU-om na način na koji je to definirano spomenutom direktivom. O potencijalnim povredama prava Unije Komisiju je moguće formalno obavijestiti putem *online* obrasca za pritužbe – za Novosti je izjavila ANDREA ČOVIĆ VIDOVIĆ iz Predstavništva EK-a u Hrvatskoj.

JAGODA BOTIČKI, voditeljica Službe za praćenje i promicanje prava na pristup informacijama u uredu Povjerenika za informiranje, u postojećem ZOZO-u i dalje nalazi obavezu javne objave cijene lijeka, no ukazuje i na to da je člankom 90. stavkom 2. Ustava RH propisana objava propisa koje donose pravne osobe s javnim ovlastima ‘na dostupan način u skladu sa zakonom’.

‘Člankom 10. stavkom 1. točkom 2. ZPPI-ja je propisano da tijela javne vlasti na svojim službenim stranicama objavljuju opće akte i odluke koje donose a kojima se utječe na interese javnosti. Ukoliko je Odlukom propisano da sastavni dio Odluke čine i prilozi, tijela javne vlasti su dužna objaviti i priloge.

Člankom 10. stavkom 1. Statuta HZZO-a je propisano da Upravno vijeće donosi opće akte, a točkom 26. da opći akt predstavlja i (odluka) utvrđivanje osnovne i dopunske liste lijekova. Člankom 20. stavkom 2. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju propisan je sadržaj Liste lijekova, kao općeg akta.

Pregledom službene stranice HZZO-a je utvrđeno da je, nakon stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, na poveznici https://hzzo.hr/sites/default/files/2023-08/Odluka%20o%20utvr%C4%91ivanju%20Oll%20-%20u%20primjeni%20od%2016.7.2023_0.pdf objavljena Odluka upravnog

Inače je promet lijekovima netransparentan, a ovime je došlo minimalno do povrede prava na pristup informacijama, sve da i nije riječ i o povredi europskog prava, koja kod nas predstavlja istodobnu povredu Ustava i njegovog jamstva vladavine prava – kaže Ana Horvat Vuković

vijeća o utvrđivanju osnovne liste lijekova HZZO-a, kojom je propisano da je Lista lijekova sastavni dio Odluke, a koja sadrži sljedeće podatke: lijekove prema šifri anatomske-terapijsko-kemijske (ATK) klasifikacije lijekova Svjetske zdravstvene organizacije, uobičajenom (nezaštićenom) nazivu lijeka, zaštićenom nazivu lijeka, nazivu nositelja odobrenja za stavljanje lijeka u promet, obliku lijeka i načinu primjene, cijeni lijeka za jediničnu dnevnu dozu, cijeni pakiranja i jediničnog oblika lijeka te uvjete pod kojima se lijekovi mogu propisivati na recept Zavoda ili primijeniti u liječenju osigurane osobe u okviru zdravstvene zaštite iz obveznoga zdravstvenog osiguranja.

Lista lijekova nije objavljena uz Odluku, dok je na poveznici <https://hzzo.hr/zdravstvena-zastita/lijekovi/objavljene-liste-lijekova> objavljena samo Lista lijekova koja sadržajem ne odgovara prilogu Odluke koju je donijelo Upravno vijeće i koja čini njezin sastavni dio, odnosno ne predstavlja doneseni opći akt.

Sukladno naprijed iznesenom radi pravilne primjene ZPPI-ja, HZZO je dužan objaviti Odluku o utvrđivanju osnovne i dopunske liste lijekova koju je donijelo Upravno vijeće, koje je sastavni dio i lista lijekova čiji je sadržaj propisan člankom 20. stavkom 2. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju’, tvrdi Botički.

Drugim riječima, iz ureda povjerenika ne misle da je MiZ izmjenama propisa izbjegao obavezu objave cijene lijeka i da je u svakom slučaju krši, ne objavljujući je na stranicama Zavoda i/ili u Narodnim novinama. Razlog za takvo tumačenje je vjerojatno u tome što je povjerenik razmotrio samo dio propisa koji reguliraju ovo područje.

Problem zapravo počinje 2018. godine, kada je tadašnji ministar zdravstva MILAN KUJUNDŽIĆ iz Zakona o lijekovima (ZOL) uklonio odredbu po kojoj su ‘fizičke i pravne osobe koje imaju dozvolu za promet lijekovima na veliko obvezne lijekove koji se nalaze na osnovnoj, odnosno dopunskoj listi lijekova Zavoda, prodavati po cijenama utvrđenim sukladno pravilniku o mjerilima i načinu određivanja cijena lijekova na veliko, te načinu izvješćivanja o njima’. Već nakon ovog poteza cijena na listi nikoga nije obvezivala. U stručnim se krugovima tada izrugivalo objašnjenje

Dokumentacija u posjedu Novosti pokazuje koliki su rabati na lijekove

HZZO-a da će se naknadnim pregovorima na razini zdravstvenih ustanova i javnim nabavama dodatno rušiti cijene i stvarati uštede, jer se u realnosti ovime samo otvorila mogućnost za dodatne manipulacije cijenom.

Veledrogerije za isti lijek imaju različite cijene i rabate za svaku zdravstvenu ustanovu, a iznosi po kojima ustanove kupuju lijekove poznate su samo njima i dobavljaču. Rasponi su, kako smo već istaknuli, od plus/minus i 90 posto od cijene navedene u listama. Drugim riječima, ‘umješnošću pregovaranja’ dobavljača potrošnja i dugovi zdravstvenih ustanova samo su rasli i to potpuno netransparentnim mehanizmom komercijalnih aranžmana. To je potvrdila i državna revizija, no o tome nešto kasnije.

U članak 20. novog ZOZO-a koji je sačinjen u BEROŠEVOM kabinetu dodana je točka (6) koja uklanja objavu cijena na listi lijekova koju plaća HZZO: ‘Liste lijekova iz stavka 1. ovoga članka utvrđuje Upravno vijeće Zavoda, a na mrežnoj stranici Zavoda objavljuju se sljedeći podaci: šifra anatomske-terapijsko-kemijske (ATK) klasifikacije lijekova Svjetske zdravstvene organizacije, uobičajeni (nezaštićeni) naziv lijeka, zaštićeni naziv lijeka, naziv nositelja odobrenja za stavljanje lijeka u promet, oblik i pakiranje lijeka te iznos sudjelovanja osigurane osobe u cijeni lijeka.’

Nadalje, članak 43. točka 1. novog Pravilnika o mjerilima za stavljanje lijekova na listu lijekova HZZO-a, kao i načinu utvrđivanja cijena lijekova koje će plaćati HZZO, te načinu izvještavanja o njima, prije izmjena u srpnju 2023. godine glasila je: ‘(1) Zavod objavljuje cjelovitu listu lijekova s podacima utvrđenim zakonom kojim se uređuje obvezno zdravstveno osiguranje.’

U članku 23. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika (NN 072/2023) sada stoji da se riječ ‘cjelovitu’ briše, čime je zapravo zaobiđena obaveza koja bi inače proizlazila iz članka 20. ZOZO-a. Na taj detalj vjerojatno misli HZZO kada više ne objavljuje cijenu lijeka, što je promaklo povjereniku za informiranje.

PLENKOVIĆEVA je vlada, ukratko, eliminirala i onaj minimum transparentnosti upravljanja zdravstvom koji je dužna poštivati zbog ustavne opredijeljenosti za pravnu stečevinu EU-a, istovremeno zadržavši političku retoriku koja zdravstvo prikazuje kao ekonomski balast koji raste krivnjom ‘potrošača’ zdravstvenih usluga.

Iz sistema univerzalnog zdravstvenog osiguranja ovog je ljeta isključeno preko sto tisuća osoba o čijem se statusu ništa ne zna, pa postoji realna opasnost da će upasti u ozbiljne financijske teškoće razbole li se, što može biti razlog da ne potraže liječničku pomoć. Da je opasnost realna, govori i prilično arbitrarna računica HZZO-a da su brisanjem tih ljudi iz sustava osiguranja uštedjeli do 30 milijuna eura, što znači da se radi o redovnim korisnicima zdravstvene zaštite, a ne o zdravim, mladim ljudima na radu u inozemstvu.

S druge strane kažnjavanje dijela stanovništva za zanemarive uštede stoji činjenica da je Državni ured za reviziju još 2020. godine upozorio na dugove zdravstvenih ustanova koji su nadmašivali devet milijardi kuna, dok je ove godine zamjenik glavnog državnog revizora NEDILJKA ROGOŠIĆ u Saboru izgovorila da su dugovi bolnica u 2021. godini narasli na 14,6 milijardi kuna i da nešto hitno treba napraviti. Dakle, kod neosiguranih ljudi govorimo o eventualnim milijunima uštede, a ovdje o izvjesnim milijardama prekomjerne potrošnje koje Beroševim izmjenama ZOZO-a ne samo da neće biti riješene, nego će se dodatno zamaglit. Ako revizori pod ‘nešto hitno treba napraviti za dugove u zdravstvu’ i nisu mislili na sakrivanje cijena po kojima Hrvatska kupuje lijekove, Beroš i Andrej Plenković su spasonosno reagirali i sačuvali zdravstvo od tog previda. ■

Испухани просвједи, напухани избори

Прољетни просвједи одавно су јењали, опозиција покушава блокирати рад парламента, на изборима би смијенила Вучића и напредњаке, али не зна хоће ли на изборе 'у једној колони' или више њих, а власт тврди да је спремна за изборе

НАРОДНА скупштина Србије без расправе је и по кратком поступку усвојила ребаланс државног буџета за 2023. годину. Парламентарна већина је брзопотезним провлачењем ребаланса кроз скупштинску процедуру разбила први опозицијски покушај блокаде рада парламента. Дио парламентарне опозиције који већ пети мјесец организира просвједи 'Србија против насиља' покушај блокаде парламента прогласио је радикализацијом просвједа који су у љетним мјесецима изгубили почетну масовност и енергију. Први рујански просвједи и опозицији су показали да се њихово замирање не догађа само због љета и годишњих одмора јер се и на њему појавио мали број просвједника. Предсједник Еколошког устанка АЛЕКСАНДАР ЈОВАНОВИЋ ЋУТА први је међу опозицијским лидерима дао знак за узбуну и предложио да опозиција смјеста блокира рад парламента и затражи одржавање изванредних парламентарних и београдских градских избора до конца ове године. Свој приједлог је образложио тврдњом да парламент треба блокирати 'зато што је то место где се доносе наручени закони који су против интереса грађана Србије. Доста смо се вртили по улицама,

четири месеца и морамо да кренемо у конкретну акцију'. Његов приједлог други опозицијски лидери нису одмах прихватили, али ни одбили већ су поручили да се о свему морају договорити на заједничком састанку опозицијских заступничких клубова. О приједлогу Јовановића Ћуте морао се изјаснити и предсједник најјаче опозицијске странке ССП-а ДРАГАН ЋИЛАС, а за то је требало понешто времена јер је он у Манили на свјетском кошаркашком првенству.

У међувремену су опозицијски организатори просвједа глатко одбили приједлог ЈЕРЕМИЋЕВЕ Народне странке да и парламентарну десницу (Двери, Заветнике и Нову ДСС) укључе у организовање просвједа. Због тога се заступник народњака Синиша Ковачевић обрушио на опозицијски лидере тврдећи да 'појма немају шта с протестима, како, ни куда да их воде, ни шта с њима. Аман, реците: Не умемо, без идеје смо. У петак не знамо шта у суботу. Отежемо и вуновлачаримо, без става и плана, знања и храбрости'.

У разговору за 'Политику' социолог Владимир Вулетих оцијенио је да су организатори просвједа 'на муци јер им је јасно да протести јењавају и сада би хтели да нађу излазну стратегију'. Сада се траже разли-

чита решења. Неки су за то да се радикализује, али је јако тешко нешто вештачки радикализовати ако не постоји никакав реалан подстицај. Други би да се то заврши неком врстом симболичног добитка који сада води до тражења ванредних избора, што је куцање на отворена врата, јер су они већ најављени'. Вулетих додаје и да 'изгледа да у том блоку партија које организују протесте постоји једна дубинска подела кад је реч о томе шта је смисао и циљ протеста. Да ли је то рушење власти на улици, у шта мало ко верује, јер никада није ни било критичне масе за тако нешто. Постоји та идеја за слабљењем власти где би уз формирање једног политичког блока који би могао да изађе на изборе и да тамо постигне неки бољи резултат. Стално постоји та тензија у оквиру политичке групе која организује протесте, али оно шта би организатори морали да имају у виду је она народна пословица да 'запевају и за појас задену'. Зна се када се треба на неки начин повући и разумети да је тај пик који су протести имали прошао'. Вулетих закључује: 'Људи су престали да долазе на протесте не зато што нису критични према власти СНС-а, него зато што заиста не виде политичку артикулацију људи који то организују. Од борбе против насиља, данас се све чешће у овим политичким круговима говори да је циљ протеста да две телевизије добију националне фреквенције. С таквим идејама је немогуће победити Вучића'.

ОПОЗИЦИЈА је на концу ипак пригрлила приједлог Јовановића Ћуте. Дан уочи првог јесењег изванредног засједања парламента, лидер Еколошког устанка објавио је да су на састанку опозицијских клубова 'постигли договор, шта ми који смо технички организатори протеста 'Србија против насиља', радимо од сутра и од сутра ће све зависити од нас'. Јовановић је увјерен и да ће 'Вучић са изборима отежати до маја када нам следе покрајински и локални избори на које хоће у исто време, али ми ћемо раздвојити те изборе. И када се то коначно деси то ће бити његов крај. Избори неће бити у мају и неће он одређивати и правити списак његових

лених жеља јер ће то од сутра зависити и од неких других за које је народ гласао. Постоји сагласност опозиције да се одрже и београдски и парламентарни избори али раздвојено од покрајинских. Ја сам, а и Еколошки устанак за то да на изборима буде једна листа која ће се звати 'Србија против насиља'. И на тој листи неће бити само партије, већ и организације, активисти сви који неће више да трпе ово зло. Има предлога да има и више колоне, ја све прихватам али мислим да треба да се деси то фамозно уједињење на које чекамо 30 година. У суштини, ми смо се већ ујединили и попећемо се на бину и саопштићемо то грађанима'.

Но већ на првом кораку опозиција се саплела. Портал тједника Време забиљежио је да су пола сата прије скупштинског засједања 'посланици опозиционих партија које организују протесте 'Србија против насиља' најавили да ће опструисати рад Скупштине док председник Србије Александар Вучић не распише ванредне парламентарне и београдске изборе који би требало да се одрже до краја године. Са речи су прешли на дела: дували су у пиштаљке, лупали по скупштинском инвентару, направили круг око председављућег Владимира Орлића викали 'лопови, ловови', држали транспаренте на којима је писало 'Смена рем', 'Одговорност Вулина', 'Испуните захтеве', 'Одговорност Гашића', 'Косово је Србија', 'Смена руководства РТС', 'Стоп ријалитију'.

У првим медијским извјештајима испуштено је да је расправа о ребалансу буџета заправо завршена. Данас тек исте вечери пише: 'За свега неколико сати владајућа већина у Скупштини Србије завршила је расправу о најважнијем закону – ребалансу буџета, која би иначе у нормалним околностима трајала данима (...). Уместо да одложи расправу о ребалансу буџета, или бар да да паузу због опозиционе блокаде, председник парламента Владимир Орлић омогућио је да се без речи заврши расправа која није ни почела и у коју се није укључио чак ни један посланик владајуће већине. А све да би премијерка која је успела да надгласа буку у скупштинској сали и која није рекла готово ништа о самом ребалансу могла да констатује 'да опозиција није успела и неће успети да блокира рад скупштине'. Блиц пише да је исте вечери, још док се није слегла медијска прашина која се подигла због збивања у парламенту, 'око 21 часова завршен састанак председника Србије Александра Вучића и председника Српске напредне странке Милоша Вучевића са активистима СНС из Војводине, на којем је јасно речено да странка крене у све припремне радње за предстојеће изборе. На састанку, који је одржан на Новосадском сајму, присуствовало је 1.500 активиста из свих 45 војвођанских одбора. 'Вучић је на том састанку рекао да избори могу да буду одржани у децембру или у марту, али да ће руководство странке, заједно са председником републике, одмах по повратку са заседања Генералне скупштине Уједињених нација, донети одлуку о томе'.

Блиц, Н1 телевизија и други медији већ најављују да ће изванредни парламентарни избори бити одржани највјероватније у просинцу, а и премијерка Ана Брнабић је исте вечери у Дневнику Прве тв изјавила да би се избори могли релативно брзо одржати, подсјетивши да је већ пуно раније 'рекла да је моја оставка на столу. Избори треба да се одрже, боље пре него касније. Србија нема времена да губи. Никада од избора нисмо бежали. Увек је добро да проверимо изборну вољу и шта је то што грађани Србије желе'. ■

Бурна сједница Народне скупштине мирно је завршила (Фото: А.К./АТАИМАГЕС/ПИКСЕЛЛ)

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Ono što je u Americi
zajebancija,
u nas je upravo
protokol. 'Volim
kulturu, mogao
bih raditi nešto
u vezi s kulturom.
Ili, recimo,
istraživačko
novinarstvo. Znam!
Mogao bih biti
voditelj Dnevnika!
naglas razmišlja
naš George

George Costanza na HTV-u

LIJEPa priča ponedjeljkom. Tako bi se mogla nadnasloviti vijest koja je ovog ponedjeljka barem malo relaksirala mrka hrvatska politička i apokaliptička glasila: dežurni tim hitnog zračnog medicinskog prijevoza stacioniran na otoku Krku – posada Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i medicinski tim Oružanih snaga RH – u nedjelju oko ponoći primio je poziv s jednog otoka za hitan prijevoz trudnice. Helikopter HRZ-a odmah je krenuo prema otoku, ukrcao trudnicu i poletio prema helidromu Delta u Riječi. Iako taj let traje samo dvadeset minuta, u dramatičnoj utrci s vremenom trudnica nije uspjela stići do riječkog rodilišta: pet minuta prije slijetanja, uz pomoć doktorice, satnice Hrvatske vojske, i medicinske sestre časničke namjesnice, otočanka je u helikopteru rodila zdravu i pravu žensku bebu od gotovo pet kilograma.

Sretnu majku istoga je dana u riječkoj bolnici posjetio ministar obrane MARIO BANOŽIĆ, koji je djevojčici zaželio 'sretan život, baš kakvo je bilo i njezino rođenje'. 'Ja sam dobro, sve je super prošlo, hvala vam još jednom', rekla je majka u dobrom i veselom ozračju, a okupljene novinare zanimalo je hoće li djevojčica možda biti pilotkinja. 'Vidjet ćemo', odgovorila je nasmijana majka. 'Bilo je po njenom.'

Lijepa priča ponedjeljkom, rekoh, ali ja sam se svejedno štrečno. Cijela nacija raznježena je čitala priču o djevojčici rođenoj u zraku nad morem, i izgledalo je da sam je ja jedini shvatio. Dobro, možda i nije neko čudo, s obzirom na to da se i sam povremeno bavim novinarstvom, pa imam valjda taj refleks. Kad su, naime, kolege okupljene oko bolničkog kreveta pitali sretnu majku hoće li joj kćerka kad odraste biti pilotkinja, oni se uopće nisu zajebavali. Ni najmanje.

Ne znam, recimo, je li među novinarima okupljenim oko kreveta sretne majke bio i zagrebački glumac MATKO KNEŠAUREK, zvijezda hrvatskih konfekcijskih telenovela 'Ruža vjetrova', 'Zora dubrovačka' i 'Zlatni dvori'. Svega koji dan ranije Matko je, naime, iznenadio javnost objavivši da je dobio posao novinara u Informativnom programu Hrvatske televizije.

'Supruga ANICA mi je, sasvim slučajno, pronašla novi posao. Vidjela je oglas za HRT-ovu audiciju gdje su tražili novinara Informativnog programa. Kako je znala da je novinarstvo moja skrivena strast, te da su me osim glume oduvijek zanimali geopolitički odnosi, predložila mi je da se prijavim. Iz znatiželje sam otišao na audiciju, na kojoj je trebalo pokazati snalaženje u reporterskom javljanju, a meni je definitivno pomoglo moje sedamnaestogodišnje iskustvo pred kamerama, sve serije i filmovi koje sam snimao. Zasiurno je to pridonijelo da netko u komisiji odluči kako će mi dati prednost u odnosu na profesionalne novinare. U fokusu mi je istraživačko novinarstvo, zanima me i kultura, ali apsolutno se vidim na ekranu, možda čak i u vođenju Dnevnika', isповjedio se Knešaurek novinarki Glorije, koja je cijenjeno čitateljstvo izvoljela podsjetiti kako je prinova informativne redakcije javnog

servisa 'dosad na HTV-u samo sinkronizirao crtiće, i radio to šest godina'.

Ukratko, ako ste dobro shvatili, a jeste, posao u Informativnom programu državne televizije pored desetina mladih diplomata, honoraraca i profesionalnih novinara dobio je jedan profesionalni glumac iz trećeg ešalona, zvijezda HULJIĆEVIH sapunica, izvođač radova u privatnom Kerekesh teatru i honorarni suradnik kazališta Komedija, i to zato što je novinarstvo 'njegova skrivena strast' i što su ga 'osim glume oduvijek zanimali geopolitički odnosi'. Iskustvo? Definitivno je pomoglo njegovo sedamnaestogodišnje iskustvo pred kamerama, 'sve serije i filmovi koje je snimao'. Plus je punih šest godina na televiziji sinkronizirao crtane filmove. U fokusu mu je, jasno, istraživačko

Od sinkronizacije crtića do Informativnog programa – Matko Knešaurek (Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

novinarstvo, malo ga zanima i kultura, ali apsolutno se vidi i kao voditelj središnjeg Dnevnika.

To tek za slučaj da se pitate kako je propalo novinarstvo u Hrvatskoj. Kako je pak propala Hrvatska televizija, znali ste i prije.

Ima ona stara epizoda 'Seinfelda' kad George Costanza dobije otkaz kao agent Rick Barr Propertiesa, pa traži novi posao i zajedno s Jerryjem pretresa i razmatra što bi uopće mogao raditi. 'Volim sport, mogao bih raditi nešto u vezi sa sportom', naglas razmišlja George. 'Mogao bih biti, štajaznam, glavni menadžer nekog baseball kluba, tako nešto. Ili, recimo, televizijski komentator. Znaš kako uvijek dobro komentiram kad gledamo utakmicu?' 'Da, ali oni obično takav posao daju nekome tko je već, hm, na televiziji', prizemlji ga onda Jerry, ali George ne posustaje. 'Znam! Mogao bih biti voditelj talk-showa. Dosta sam dobar u razgovaranju s ljudima', sjeti se tako Costanza, pa zastane i razmisli. 'Ali pretpostavljam da ne možeš tek tako doći na televiziju i reći, 'dobro dan, ja bih vodio talk-show'?'

Ne možeš, eto, u Americi, ali možeš u Hrvatskoj, domovini hrabrih i zemlji neslučenih mogućnosti. Ono što je u Americi zajebancija, u nas je upravo protokol. 'Volim kulturu, mogao bih raditi nešto u vezi s kulturom. Ili, recimo, istraživačko novinarstvo. Znam! Mogao bih biti voditelj Dnevnika!' naglas tako razmišlja naš George. 'Ali pretpostavljam da ne možeš tek tako doći na televiziju i reći, 'dobro dan, ja bih radio u Informativnom programu i vodio večernji

Dnevnik?' 'Kako misliš, 'ne možeš'? Kako drugačije, zaboga?!' odgovorio bi mu Jerry, samo da se radnja događa u Hrvatskoj.

I da Georgea Costanzu glumi, nemam pojma, Matko Knešaurek.

Slučaj glumca kojemu je žena slučajno u novinama vidjela oglas za novinara Informativnog programa javnog televizijskog servisa, a on se odmah vidi kao voditelj Dnevnika, nas starije podsjetio je na jednu zaboravljenu epizodu sa samog početka priče. Bilo je to davno, davno, u vrijeme kad se mnogi među vama još nisu ni rodili.

Prije dvadeset šest godina, u jesen 1997., stručna javnost iznenađena je izborom novog ravnatelja Hrvatske izvještajne novinske agencije. BRANKO SALAJ, tako se zvao tip, imao je bogato životno iskustvo – 1951. je kao prvak Zagreba u gađanju vojničkom puškom otišao na natjecanje u Švedsku i tamo zatražio politički azil, radio u tvornici i na građevini, studirao i završio političku ekonomiju, angažirao se krugovima hrvatske emigracije, doveo FRANJU TUĐMANA u Švedsku i na njegov poziv nakon izbora 1990. postao član Ustavotvorne komisije, potom godinu dana bio u Vladi, pa stolovao kao ambasador u Francuskoj i Nizozemskoj – sve dok 1997., posve razumljivo, nije imenovan ravnateljem Hine.

Na prigovore o svojim kvalifikacijama i kompetencijama da uopće vodi državnu novinsku agenciju, Branko Salaj odgovorio je legendarnim intervjuom u Studiju. 'Moja supruga je dvadeset pet godina bila producentica na švedskoj televiziji', objasnio je gospodin ravnatelj, 'i naravno da sam svakodnevno bio u doticaju s novinarskom zbiljom.'

Gospoda supruga, ukratko, sasvim slučajno je vidjela oglas za ravnatelja Hine, a kako je znala da je novinarstvo Brankova skrivena strast, te da ga osim makroekonomije i politologije oduvijek zanimaju geopolitički odnosi, predložila mu je da se prijavi. Definitivno mu je pomoglo, naravno, suprugino dvadesetpetogodišnje iskustvo na švedskoj televiziji. 'Pretpostavljam da ne možeš tek tako doći u nacionalnu novinsku agenciju i reći, 'dobro dan, ja bih bio ravnatelj?'' 'Pretpostavka je majka sviju zajeba, a vi loše pretpostavljate', odgovorili su Branku. 'Dobrodošli u Hinu.'

Tako je počelo. Dvadeset pet godina kasnije, imamo novinara Informativnog programa Hrvatske televizije koji od tih, kako ste rekli, 'svakodnevnih doticaja s novinarskom zbiljom' ima iskustvo pred kamerama i šest godina sinkroniziranja crtanih filmova. I novinare koji će ženu što je upravo rodila u helikopteru pitati hoće li joj dijete biti pilot. Naravno da nije zajebancija: u Republici Hrvatskoj kakva je danas, dvadeset pet godina kasnije – o Republici Hrvatskoj kakva će biti za dvadeset pet godina, dok mala završi škole, da i ne govorimo – osoba rođena u helikopteru ne samo da ima sve potrebne kvalifikacije za vojnog pilota ili pilota civilnog zrakoplovstva, nego je možda čak i mrvu prekvalificirana.

Ako sam vam sjebao lijepu priču ponedjeljkom, ne očajavajte. Imate dvadeset pet godina da otkazete let. ■

INTRIGATOR

Inspektori na Fejsbuku

Kninska policija traži one koji 'vrijeđaju nacionalne osjećaje građana', a sud im određuje stroge kazne, pa i zatvor, premda takva kvalifikacija u zakonu ne postoji još od SFRJ

POLICIJSKA uprava šibensko-kninska, točnije njihova policijska stanica u Kninu, zadnjih deset dana kolovoza podignula je čak tri prijave na temelju 'provedenog kriminalističkog istraživanja na društvenim mrežama' i to sve tri zbog povrede ugleda Republike Hrvatske i 'vrijeđanja nacionalnih osjećaja' građana.

Najprije su u kninskom cyber-odredu 21. kolovoza 'završili istragu nad 63-godišnjakom' kojeg sumnjiče da je kao pripadnik glazbene skupine izvodio pjesme nastale 1995. godine, u čijim je tekstovima Republika Hrvatska – utvrdili su – 'izvrnuta ruglu, preziru i javnom omalovažavanju'. Spomenuti je na nastupima nosio određena znakovlja i odjevne predmete koji prikazuju pripadnost nepostojećoj teritorijalnoj tvorevini, dakle SAO Krajini. Sve je to objavljeno na društvenim mrežama, čime je – kažu – počinio prekršaj iz čl. 5. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. Završio je u pritvoru s kaznenom prijavom DORH-a.

Isti dan je utvrđeno da 44-godišnjak, s prebivalištem u Obrovcu, na društvenim mrežama iz mržnje objavljuje sadržaje koji vrijeđaju nacionalne osjećaje građana Republike Hrvatske (fotografije i glazbeni sadržaj), čime je počinio jednaki prekršaj. Njemu je određena kazna od tisuću eura.

Najzanimljiviji je treći slučaj. Dana 31. kolovoza kninski policajci proveli su opet Facebook-istraživanje nad 43-godišnjakinjom osumnjičenom također za počinjenje prekršaja iz čl. 5. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. Osobu, koja prebiva na području Srbije, sumnjiče da je na društve-

nim mrežama iz mržnje objavljivala sadržaje koji vrijeđaju nacionalne osjećaje građana Republike Hrvatske (fotografije i glazbeni sadržaj) i veličaju nepostojeću teritorijalnu tvorevinu, očito opet SAO Krajinu, čime je počinila navedeni prekršaj. Za ovu osobu je, međutim, uz optužni prijedlog određen i zatvor u trajanju od 15 dana na Prekršajnom odjelu Općinskog suda u Šibeniku.

Članak 5. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, za koji kninska policija tvrdi da je prekršen, kaže ovako: 'Tko na javnom mjestu izvođenjem, reproduciranjem pjesama skladbi i tekstova ili nošenjem ili isticanjem simbola, tekstova, slika, crteža remeti javni red i mir, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 700 do 4000 eura kazne ili kaznom zatvora do 30 dana.' Nema riječi o 'vrijeđanju nacionalnih osjećaja'. Kao što vidimo, praksa kninske policije pokazuje da je veličanje SAO Krajine, koja je propala prije skoro 30 godina, na društvenim mrežama prekršaj vrijedan teške kazne. Podsjetimo da je prošle godine gonjen i jedan mještani Jakšića zbog postavljanja jugoslavenske zastave, kao i nešto prije njega osoba iz Đulovca koja je izvjesila hrvatsku zastavu s crvenom zvijezdom.

Odvjetnik ANTO NOBILO objasnio je za portal Index da izraz 'vrijeđanje nacionalnih osjećaja građana' hrvatski zakoni ne poznaju, za razliku od jugoslavenskih u kojima je 'izazivanje nacionalne netrpeljivosti' bilo kažnjivo, ali to više ne postoji. 'Ovdje mi je u svemu nejasno i što znači ovo oko veličanja nepostojeće teritorijalne tvorevine. Ona je međunarodno nepriznata, ali je postojala kao oblik pobune protiv Hrvatske. No što se tiče samog slučaja, trebao bih znati više detalja', rekao je Nobilo.

Kninska policija je očito revna kad se radi o ovom pitanju. Dapače, dojam je da pažljivo bilježi dolazak nekadašnjih stanovnika kninskog kraja u zavičaj tokom ljeta pa to

koristi za podnošenje prijava i privođenje. Hrvatska policija, međutim, ima potpuno drukčije kriterije kad se radi o 'drugoj strani' pa je potpuno normalno veličati ustašku NDH, nacistički pokret, širiti govor mržnje prema Srbima i slično.

■ Goran Borković

Odštete svinjogojcima

ZBOG negativnih ekonomskih posljedica afričke svinjske kuge Ministarstvo poljoprivrede izradilo je dva programa pomoći za oštećene uzgajivače svinja. Ukupna vrijednost namijenjena ovom sektoru je 12,5 milijuna eura.

U petak, 25. avgusta započela je isplata potpora svinjogojcima kojima je uništen svinjski stočni fond. Za ovu skupinu, koja je pretrpjela najrigoroznije mjere, izdvojit će se 7,5 milijuna eura. Svima kojima su životinje usmrćene do 20. avgusta potpore će biti isplaćene početkom ovog mjeseca. Najavljeno je da će se za prasad i odojke do 35 kilograma dobiti 100 eura po grlu, za tovnne svinje dva eura po kilogramu žive vage, a za nazimice, krmače i nerasti 650 eura po grlu.

Do kraja avgusta eutanazirano je 12 hiljada svinja na 400 OPG-ova. Čak 80 posto slučajeva bolesti lokalizirano je na području tri općine u Vukovarsko-srijemskoj županiji. No proizvođači koji su imali sreću da se na njihovim gospodarstvima nije pojavila kuga već dva i pol mjeseca ne mogu posloovati. I za njih su predviđene odštete. Priprema se program državne potpore za ponovo pokretanje djelatnosti, kao i program za izgubljenu dobit proizvođačima iz 3. i 4. biosigurnosne kategorije. NEBOJŠA DUDUKOVIĆ, proizvođač i veterinarski tehničar iz Točka, kaže da su zbog zabrane trgovanja životinjama i mesom svinjogojci predali zahtjeve za odštete u Agenciji za plaćanje. Trgovina je odnedavno dozvoljena za 3. kategoriju, ali samo između OPG-ova.

— Mi u višim biosigurnosnim kategorijama držimo svinje kao u hotelu. Sve je markirano, čisto, a ništa ne smiješ prodati. Pitanje je kad će nam dati odštetu. Dva i pol mjeseca nemamo dobit, samo troškove. Imam kredit, plaćam porez, režije, a bez prihoda sam. Ne znamo kolika će biti odšteta. Ovima što im je blago eutanazirano, tovnne svinje će se plaćati 1,5 eura po kilogramu. Ali to niko nije vagao, ne zna se koliki će prosjek uzeti. Ljudi su skeptični da će to biti dovoljno – govori Duduković.

Kada je riječ o Karlovačkoj županiji, gdje živi i radi naš sugovornik, zaštitne mjere su produžene do daljnjeg. Visoka predostrožnost uvedena je na području općina Rakovica, Cetingrad, Plaški i Saborsko te grada Slunja.

■ Anja Kožul

Srpski nacionalist upravo je pobjegao kninskom cyber-odredu (Foto: Borna Filić/PIXSELL)

KRATKO I JASNO Nisam demantovan

Godina je počela s nadom da će se konačno odrediti međudržavni hrvatsko-srpski problem potrage za nestalima iz Domovinskog rata. Nakon višemjesečne javne šutnje, vidimo da se to ne događa. Ministarstvo branitelja imalo je potrebu vaše izjave iz Vukovara sa obilježavanja Međunarodnog dana nestalih ocijeniti kao političanske i neprihvatljive. Tko koči rješavanje ovog humanitarnog pitanja?

Obe zemlje koče proces pronalaženja nestalih. I ne bih merio krivicu, jer ovo nije tema za politička nadgornjavanja. Proces je potpuno zaustavljen. Nema aktivnosti. I to je poznato već nekoliko godina. Ako se pogleda dinamika sastanaka nadležnih organa i zapisnici i realizacija dogovorenog, videćete da nema nikakvog napretka. Ministarstvo branitelja optužilo me za ono što nisam rekao, da su srpske žrtve diskriminirane. Nisam govorio o diskriminaciji, ali su oni koji su problem učitali svoje ponašanje u moju izjavu. Nije demantovan nijedan podatak. Moja analiza imala je za cilj da saradnju na pronalaženju nestalih, ali i ekshumacije i identifikacije, učini čitljivim. Da podaci fokusiraju posebnost problema. Prihvatio sam da srpske institucije ne sarađuju na adekvatan način, ali sam izneo i da to nije jedini problem. Potkrepljujući tezu podacima.

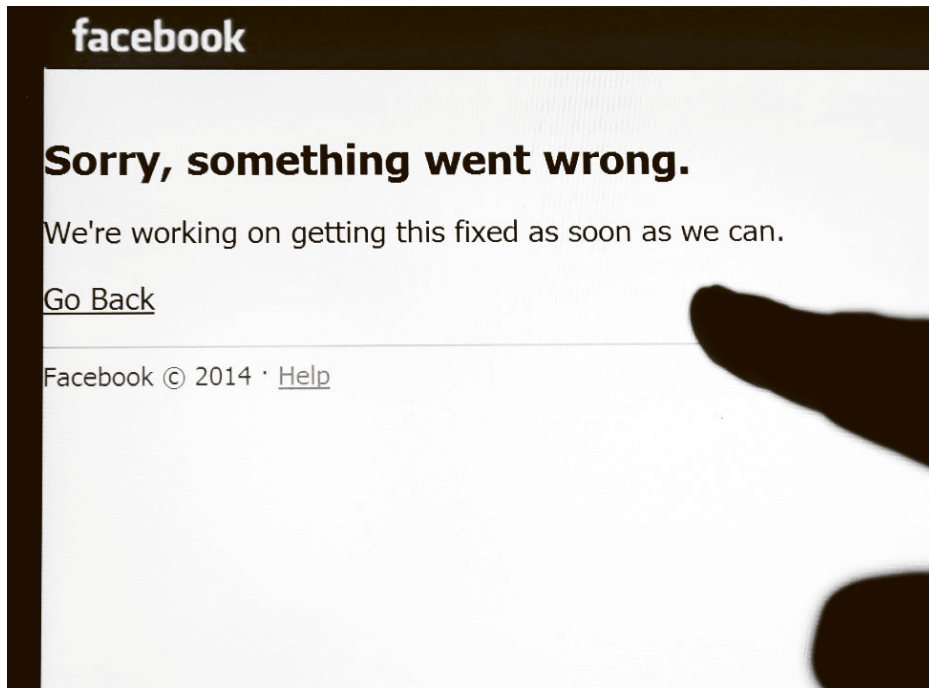
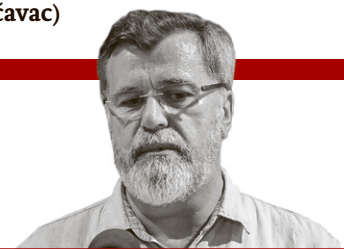
Koliko nas ova komunikacija, međusobno nepovjerenje i prebacivanje krivnje udaljavaju od rješavanja pitanja nestalih?

Više puta sam na temu nestalih razgovarao sa predsjednikom Vlade RH, ANDREJOM PLENKOVIĆEM. Želeo je da sasluša argumente i zaista sam uveren da on i njegov tim razumeju situaciju u kojoj smo. Na nivoima ispod vidim neku vrstu ušančenosti prema ovoj temi, koja daje isključivo konfrontaciju, a ne približavanje i rešavanje pitanja nestalih. Slična situacija je i u Srbiji. Mislim da bi empatija i solidarnost, saradnja, morali da rastu u obimu i snazi, naročito van političkih interesa. Umesto toga, imamo užasavajuću matricu koja podseća na atmosferu devedesetih.

U godini dana riješena je sudbina 33 nestale osobe, dok je u posljednjih sedam godina izvršeno 370 iskapanja i identifikirane su 254 osobe. Je li to premali broj s obzirom na današnju tehnologiju, ukupan broj nestalih i protok vremena?

Od Zakona o nestalim osobama u Domovinskom ratu, koji je donet 2019., nema mogućnosti da srpska strana prati šta rade institucije u Hrvatskoj. Ne razumem šta je tema tog zamračenja podataka iz obaveza sporazuma i protokola. Sve je u rukama Ministarstva branitelja, a iz procesa identifikacija se isključuju Srbija i srpska zajednica u Hrvatskoj. Brine me, iskreno, na koji način će se realizovati politička volja u Hrvatskoj kada je reč o ovoj temi.

■ Paulina Arbutina

Fortenova na klecavim nogama

Dolazimo do pesimističnog utiska o ubrzanom srljanju grupe prema insolventnosti. To je ono stanje kad firma nema sredstava za dugoročne obaveze

Pred nama je novi krug vladina priskakivanja upomoć? – Fortenova (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

UZBUDLJIVE političke igre oko Agrokora tj. Fortenove dodatno su začinjene manjkom službenog uvida u novije poslovanje tog poduzeća. Oni tvrde da stoje dobro, ali hrvatski premijer ANDREJ PLENKOVIĆ baš i ne trijumfira u svom nastojanju da im bude još bolje, ili da preko reda prosperira barem najveći ovdašnji suvlasnik grupacije, PAVAO VUJNOVAC. Svjedočili smo njegovim akcijama pogodovanja Fortenovi u više navrata. No bilo da je riječ o guranju mirovinskih fondova na kupnju dionica ili pristranom tretmanu okolnosti s povlaštenim otkupom plina, čini se da nije ostvaren neki poseban uspjeh.

Štoviše, nalazimo da Fortenova zapada u stanovite poslovne neprilike, ako je vjerovati službenim pokazateljima. U tu svrhu poslužili smo se izvještajima firme TopCo, ali najprije da se malo podsjetimo na složenu organizacijsku vertikalu Fortenove u kojoj se pojavljuje čak pet subjekata s nazivom Fortenova Group ili, u Hrvatskoj, Fortenova grupa. U međusobnom su odnosu nalik babuškama, pa svaka veća i viša unutar sebe sadrži te posjeduje iduću nižu i manju.

Redom, prve četiri uz naslov Fortenova imaju dodatke: STAK Stichting, TopCo, MidCo, HoldCo, a u samom centru je Fortenova grupa. Mi smo dakle bacili pogled u izvještaje TopCoa za 9. mjesec prošle godine i 3. mjesec ove, i na lanjski izvještaj Fortenove grupe, završno s 9. mjesecom. Gornje

razine inače realiziraju jako malo poslovne aktivnosti, dok se ukupno gotovo sve stavke i vrijednosti odnose na Fortenova grupu.

Skratit ćemo postupak: TopCo je 30. rujna imao akumulirani gubitak oko 154 milijuna eura, a 31. ožujka 256 milijuna, što čini razliku od 102 milijuna u minusu. U izvještaju za ožujak piše i da gubitak samo u prva tri mjeseca ove godine iznosi 32 milijuna eura, te zaključujemo da je u zadnjem kvartalu prošle godine izgubljeno ravno 70 milijuna. Nadalje, izvještaj Fortenove iskazuje dobit od približno 70 milijuna eura do kraja rujna, pa ispada kako je u nastavku godine ta cifra anulirana gubitkom. Odnosno, profit se ubrzano istopio.

Isti papir otkriva ukupni kapital Fortenova grupe s kraja rujna u iznosu nešto manjem od 190 milijuna eura, kad ga prevedemo s tadašnjega kunskog proračuna. S kasnijih 70 milijuna eura gubitka, i još 30 u prvom kvartalu ove godine, grupa je ostala na otprilike 90 milijuna eura kapitala. U slučaju da smo računali točno, a imajući u vidu ukupnu bilancu Fortenove od 4,6 milijarde eura, i pretpostavljajući da se ona drži relativno stabilno, dolazimo do pesimističnog utiska o ubrzanom srljanju grupe prema insolventnosti. To je pak ono stanje kad firma nema sredstava za dugoročne obaveze, za razliku od likvidnosti koja se odnosi na kratkoročne.

Standard za udio kapitala u ukupnoj bilanci neformalno iznosi 30 posto, a Fortenova grupa se od kraja prošle godine do proljeća ove srozala s tri postotka na svega dva. Pri-

tom nije potrebna naročita financijska i poslovna pismenost da bi se ustanovilo kako tričava desetina standarda ukazuje na velike probleme, u ovom primjeru očito i rastuće. Ta bi nas činjenica zatim morala uputiti na bojazan od rasprodaje znatnog dijela imovine Fortenove do kraja ove godine, radi preživljavanja. I ne samo to, nego imamo osnove strahovati da je pred nama novi krug Vladina priskakanja upomoć Vujnovcu i kompaniji. Možda čak nekakav budući Lex Fortenova, ako bude mašte i energije, jer ova politička vlast nema istinskog razloga da odustane ni od takvih svojih pljačkaških akrobacija, s obzirom na to da se sa svima prethodnim u konačnici već provukla lišo.

■ Igor Lasić

Femicid na čekanju

NAKON minulih masovnih prosvjeda povodom ubojstva NIZAME HEĆIMOVIĆ u Gradačcu, održanih istodobno u Bosni i Hercegovini i ponedjelje u Srbiji te u čak dvadesetak gradova u Hrvatskoj, prošloga se tjedna u Ministarstvu pravosuđa i uprave, uz nazočnost ministra IVANA MALENICE, sastala radna skupina kako bi raspravljala o donošenju novog zakonodavnog okvira za zaštitu od nasilja nad ženama kao i obiteljskog nasilja.

U Hrvatskoj je lani ubijeno čak 13 žena, od čega su u 12 slučajeva počinitelji ubojstava bile bliske osobe u obitelji – supruzi, izvanbračni supruzi, intimni i bivši intimni partneri. Koordinacija koja okuplja četrdesetak ženskih organizacija i udruga stoga je na dan prosvjeda pisanim putem zatražila od ministarstva da se u najvažnijem izradi strategija koja bi se ticala svih oblika nasilja nad ženama, da se nasilje nad ženama konačno tretira kao kazneno, a ne kao prekršajno djelo, te da femicid postane zasebno kazneno djelo.

Odvjetnica UNA ZEČEVIĆ ŠEPAROVIĆ iz inicijative 'Spasime' kaže da kao članica radne skupine ne smije pričati o detaljima razgovora sa sastanka, ali ističe i da za sada nema konkretnih rješenja koja bi prethodila Vladinim prijedlozima izmjena zakonskog okvira zaštite od nasilja nad ženama, nakon čega se na tu temu očekuje javno savjetovanje.

— Svakako, postoji dobra volja druge strane da se dođe do rješenja koja će biti na korist žrtvama nasilja – rekla je naša sugovornica.

Osim članova ministarstva, radnu skupinu čine odvjetnice i pravnice koje zastupaju ostale ženske organizacije – udrugu Domine, Solidarnu, Autonomnu žensku kuću Zagreb, sos Rijeku, Žensku sobu i udrugu Babe – a svi iščekuju novi sastanak. Naša sugovornica ističe da je u ovom slučaju potreban sveobuhvatan zakonski zahvat. Najvažniji su edukacija stručnjaka o rodno uvjetovanom nasilju i nasilju u obitelji te povećanje kazni za takva nedjela.

— Naravno da bi izdvajanje femicida kao zasebnog kaznenog djela bila dobra politička poruka – zaključuje Zečević Šeparović.

■ Dragan Grozdanić

FRAGMENTI GRADA

Granice

KOLONA vozila protezala se kilometrima. Oni na njenom repu zapeli su daleko, duboko u srcu Izačića, bosanskohercegovačkog sela najbližeg granici s Hrvatskom. Bio je kolovoz i bilo je jako vruće. Neočekivano veliku zaradu ubirale su seoske trgovine mješovitom robom i kafići, ali i dovrtljivi dječaci koji su se muvali između auta i nudili na prodaju boce s hladnom vođom i sokovima. Satima se čekalo na prelazak granice, mnogi se nisu pripremili za nezgodnu situaciju. Nije neobično da je s vremenom među putnicima rasla nervoza. A u takvim okolnostima lako se počnu širiti teško provjerljive glasine koje mogu zazvučati uvjerljivo. Recimo ona da je sa samog vrha hrvatskog MUP-a stigla naredba da zbog navodno pojačanog rizika od ilegalnih prelazaka migranata ostane otvorena samo jedna granična traka za ulazak u Hrvatsku.

Otkako je Hrvatska početkom ove godine postala dio evropskog bezgraničnog područja, istočna šengenska granica preselila se na linije razdvajanja Hrvatske s BiH, Srbijom i Crnom Gorom. Koliko god nam te granice, mekše ili tvrđe, mogle izgledati neprirodni, bila je očekivana, pa i najavljena djelomična promjena režima njihovih prelazaka u vidu pojačanih kontrola i usporenijeg ritma kretanja. Nove su geopolitičke realnosti pa alijanse ne mare za stare saveze. Ipak, je li se moglo napraviti nešto u smislu bolje pripreme kako bi se situacije poput opisane izbjegle? Spomenuti granični prijelaz Izačić/Ličko Petrovo Selo ima tri ulazne i tri izlazne trake za prelazak granice s obje strane, hrvatske i bosanskohercegovačke. Više puta godišnje prelazim granicu na tom mjestu i mogu ustvrditi da nikad, ali stvarno nikad, nisam svjedočio da bi svi granični punktovi istovremeno bili otvoreni. Ma koliko bile duge kolone vozila, posebno tijekom ljetnih mjeseci i u prazničnim periodima godine, tek jedna ili dvije trake bile bi u funkciji. Razlog tome ne može biti u manjku adekvatnog policijskog ljudstva. Njega može biti samo višak, s obzirom na ukidanje graničnih prijelaza sa Slovenijom i Mađarskom.

Što bi potom mogao biti razlog? Štreberski dosljedno obavljanje funkcije evropskog krajišnika, policajca-vojnika na braniku okcidentalne Europe od prijetnji s istočnjačkog Orijenta? Suvremena verzija već dugo iščekivane reanimacije *Antemurale Christianitatis*, revnog izvođenja obrambenog zadatka na predziđu kršćanstva? Ipak, iskustva na mikrorazinama oficijelnih graničnih prijelaza u suprotnosti su s takvim agendama. Hrvatski granični policajci funkcioniraju profesionalno i uljudno, a ogromna većina onih koji čame u dugim kolonama jesu državljani neke od članica EU-a, gastarbajteri iz Austrije, Slovenije ili Njemačke. Ili tek ljudi iz obližnjih dijelova Hrvatske koji su skoknuli do Bihaća kako bi jeftinije servisirali i oprali auto, ošišali se i popravili zub.

■ Hajrudin Hromadžić

A stylized, high-contrast illustration of a cityscape. The foreground features a large, dark, angular structure, possibly a bridge or a large building, with a prominent, bright red circular light source (like a sun or moon) in the upper right corner. The background shows a dense cluster of buildings and a figure standing on a tall, narrow structure.

**FESTIVAL
ALTERNATIVE I
LJEVICE
ŠIRENIK**

Строго контролирани мигранти

Ти људи никоме неће отети земљу, гледат ће се да их се трансферира у богате земље, у које иду заједно с нама. Једино што ми сједамо у аутобус, а они скачу у ријеке и гину, каже активист Милан Медић поводом намјере државе да у Дугом Долу отвори камп за мигранте

Службено је – напуштени војни полигон у Дугом Долу на подручју општине Крњак кроз извјесно вријеме постат ће мигрантски камп. Потврдио је то министар унутарњих послова ДАВОР Божиновић чији је ресор самозатајно кружио око ове локације не би ли спровео суспектну европску директиву као одговор на појачано кретање људи. Божиновић је изнио податак да нема ‘пуно казних дјела и прекршаја везано за мигранте’. «Желимо да ова ситуација не утјече на наш начин живота. Зато ћемо дјеловати заједно», поручио је недавно у Карловцу.

Тако су тензије спласнуле. У јавни простор одаслане су помирљиве поруке, за разлику од претходних дана када је већина укључених у избјеглицама видјела само ‘пријетњу и фактор нестабилности’. Испрва су готово сви политички актери с овог простора били јединствени и апсолутно против оснивања било каквог центра за избјеглице, против слободног кретања људи општенице. Одржан је просвједни скуп, кружила је петиција. Медији су сензационалистички наскочили на тему, сугерирајући локалном становништву одговоре на питања. Осјећај несигурности Кордунаша због свакодневног виђања непознатих људи на цестама и у двориштима спремно су искористили сви који су могли. Крнологија догађаја коју смо сазнали од дојупана Карловачке жупаније ДЕЈАНА МИХАЈЛОВИЋА (СДСС) само је потврдила како се кроје политичке одлуке од важности за локалну заједницу и обесправљене избјеглице.

Кордунаши су наике први глас о будућем кампу, удаљеном два километра од првих кућа, добили од радника Хрватских шума. Они су мјештанима испричали да се на брду крчи терен како би био

припремљен за боравак великог броја људи. Подједнако необавијештени испрва су били и представници локалне и жупанијске власти. Контактима колега из других општина, Крњачани су сазнали да је сусједни Бариловић добио захтјев за измјену просторног плана ради пренамјене земљишта. Успут су открили да је према ХЕП-у упућен захтјев за електрификацију војних објеката, а према Водоводу за повлачење водоводне мреже. Држава је дакле све ово направила без иједног службеног дописа и без конзултација с јединицама локалне самоуправе.

Локација за прихват миграната је неразвијен крај, већински настањен српским становништвом. Владајући се десетљећима оглушују на захтјеве локалаца за улагање у инфраструктуру и побољшање квалитете живота. Када се дода нетранспарентно комуницирање политичких одлука, сви увјети за ко-

лективно незадовољство су ту, али и за разнолике теорије завјере. Како наводи Михајловић, Крњак заобилазе све развојне инвестиције.

— Овдје нема сигнала. То смо тражили више пута, телеоператори су нам рекли да због малог броја становника немају интерес да улажу овдје. Држава је толико инертна и незаинтересирана за ова подручја. Имамо 90 километара неасфалтираних цеста. Одлуком Министарства промета добили смо 13 километара жупанијских цеста у надлежност. До добродошлице кућа још увијек није дошла водоводна мрежа – набраја Михајловић.

Но одлука о изградњи кампа засигурно ће повући неке компензацијске мјере. Послије састанка с Божиновићем спомињала су се и радна мјеста на подручју Дугог Дола.

Бивша касарна ЈНА у
Дугом Долу код Крњака

— Имамо сажалење за мигранте, али и разумијевање за људе који имају проблем. Засада овдје нисмо биљежили физичко насиље, али смо имали провале у куће, уласке у дворишта, спремништа за дрва, сјенике и остале помоћне просторије гдје су их људи налазили. То је код мјештана створило осјећај страха. Ти људи не долазе овдје зато што им је досадно код куће. Они имају вишеструке потешкоће, али на њиховом путу, због нејасних политика цијеле ЕУ, ми имамо ситуацију да становништво доживљава штету – говори Михајловић.

Карловчанин Милан Медић, водитељ организације за рурални развој ЛАГ Валис Колапис, страх локалног становништва од избјеглица повезује с тиме да на простору Карловачке жупаније више не постоји релевантна удруга за људска права. Тренд нестајања становништва види се по броју људи који живе у руралним заједницама на Кордуну и Банији. Нема више НГО-а, нема обрта, нема фирми, затварају се поштански уреди, још мало па ће почети и општине укидати, примјећује.

— Кордун је мигрантски коридор и логично је да се ту пружи први прихват и смјештај. С друге стране, људи су тотално неинформирани. Не држи се до вриједности укључивања грађана у процес доношења одлука, то код нас не постоји као политичка култура. Политичарима није ни пало на памет да организирају разговор с локалцима. Требало би организовати јавну расправу. Испред организација цивилног друштва у Карловцу то нема тко направити, камоли у Крњаку. У недостатку релевантне удруге за људска права, то би могла радити жупанија, можда Српско народно вијеће, позвати министра и релевантне особе из МУП-а. Не једну, него пет јавних расправа. Треба бити стрпљив, свака два тједна треба водити разговоре, никако потенцирати параноју – предлаже Медић, који је радио и у Центру за цивилне иницијативе као организатор заједнице на подручјима руралног развоја. Такођер је био водитељ огранка антиратне кампање у Карловцу 1990-их.

Он наглашава да нису преплашени само локалци него и мигранти. Сматра да ниједна друштвена појава није само негативна и само позитивна. Треба размотрити све аспекте. Када се све стави на папир, каже, бит ће мало више плусева него минуса, макар из перспективе локалне заједнице.

— Укључивање грађана у процес доношења одлука почиње с информирањем. Нажалост, нитко се није сјетио да дође у Крњак и информира људе па да након тога саслуша шта они о томе мисле, а онда да на њихове примједбе одговори аргументима. Не долазе људоджери, хајмо видјети како им можемо помоћи. Даље, која је наша корист у томе, да ли ће се нека радна мјеста у том прихватном центру отворити? Ти људи ионако неће остати ту, никоме неће отети земљу, бит ће под полицијским надзором, гледат ће се да их се трансферира онамо камо су кренули – у западне, богате земље, у које, нажалост, иду заједно с нама из Хрватске. Једина је разлика што ми сједамо у аутобус с особном, а они иду кроз кукурузе, скачу у ријеке и гину – каже Медић.

У наредном периоду тек ће се наметнути као тема третман избјеглица у будућем прихватном центру. Како је навела жупаница МАРТИНА ФУРДЕК ХАЈДИН (ХДЗ), неће бити ‘слободног неконтролираног кретања миграната’. Простор би, према њеним ријечима, требао бити

Милан Медић: Људи су
тотално неинформирани

ограђен. ‘Товорило се о боравку 500 особа, који би тамо били краткотрајно ради обраде, па одласка према центрима који већ постоје ради тражења азила.’ Један дио кампа био би отвореног типа, а други детенцијског, односно затворени камп за тражитеље азила. У том дијелу људи ће бити у трајнијем смјештају, максимално до 18 мјесеци. Сви други добиват ће Рјешење о повратку, документ који се издаје особама које се затекну у ирегуларном преласку државне границе, а не исказују намјеру за тражење азила у Хрватској.

Како говори САРА КЕКУШ из Центра за мировне студије, цјелокупна ситуација је нејасна због различитих поступања полиције.

— Видимо поновни пораст одвраћања тј. пушбекова према Унско-санском кантону, што је вјероватно одговор МУП-а на повећани долазак људи на то подручје. То потврђује да полиција не поступа на законит начин, већ континуирано наставља са сустваном седмогодишњом праксом. Посебно забрињава све већи број поступања у близини граничног подручја у Унско-санском кантону, гдје се поступања полиције одвијају у тајности. Када говоримо о информацијама које су јавно доступне, практички је немогуће мониторирати што се на дневној бази збива и јесу ли поштивана људска права. Видимо праксу која је нехумана. Мислим да је јасно да се већина процедура одвија у складу с остатком миграцијских еуропских политика. Све су то смјерови уцртани у Еуропском пакту о миграцијама и азили. Врло је изгледно да ће ићи у смјеру појачане фокусираности на границе и држања људи у масовним камповима, гдје ће бити још теже надзирати што се догађа. Циљ је екстернализација и што лакше враћање људи у сусједне земље да не би ступили на териториј ЕУ-а – истиче Кекуш и додаје да у том контексту види и овај план изградње центра.

Начелник Полицијске управе карловачке ДАРКО ЦАР у својој је изјави за медије потврдио пушбекове: ‘Полиција је јамац сигурности и свој посао обавља добро. Имамо помоћ других полицијских управа и у овом послу нисмо сами. Полиција је, понављам, јамац сигурности у Карловачкој жупанији. Сада имамо више од 250 полицајаца. Јако пуно миграната одвраћамо с прве црте. Велик број миграната затичемо у унутрашњости, Слуњу, Крњаку, Војнићу и другим мјестима и у првих седам мјесеци ове године није забиљежено нити једно казнено дјело што се тиче миграната.’

Кекуш напомиње да ово није први пут да МУП има намјеру градити прихватни центар, по свој прилици детенцијски, измјештен на периферији, изван већих мјеста у којима би мигранти имали приступ државним институцијама и организацијама цивилног друштва које би им могле пружити подршку приликом интеграције.

— Оваква мјеста се проналазе како би било што лакше поступати према људима, далеко од очију јавности. Умјесто да

МУП комуницира транспарентно, да преми локалну заједницу, изради план и стратегију, све се одвија тајновито, све док преко медија, активиста и организација прича не дође у јавност. Дају се штупа објашњења, наставља се с планом и занемарује се локална заједница код које се јављају страхови – објашњава Кекуш.

У страху су, говори она, зато што су годинама изложени непријатељском политичком и медијском дискурсу према избјеглицама. Флоскуле се само понављају. Изоставља се чињеница да се ради о људима који су у потрази за сигурношћу и заштитом, да бјеже од свих ужаса које политичари управо таквим дискурсом покушавају упорно ширити даље. Они бјеже јер не желе судјеловати у ратовима и сукобима, наглашава Кекуш.

У протеклом раздобљу понављане су идентичне изјаве о ‘сумњивим скупинама мушкараца у најбољим годинама’. За овакво одсуство емпатије и ширење нетрпељивости одговорне су европске и домаће владајуће структуре. Тако је данас у друштвену свијест уграђен став који мало тко пропитује: сваки мушкарац друге боје коже је потенцијални човјек с мисијом, исламски фундаменталист, ратник, криминалац или силоватељ. Та слика се дуго градила. Послије састанка с министром Божиновићем, жупаница Фурдек Хајдин није се прославила изјавом којом је покушала помирити ксенофобију и политички прагматизам.

— Карловац је настао због турске најезде. Од тог повијесног контекста и географског подручја не можемо побјећи. Хајдемо онда то искористити као прилику. У Војнићу постоји слика ратара који оре с пушком за леђима. То је у нашим генима. Можемо бити сигурни у нашу полицију. Она има довољно снаге да заштити наше подручје и непотребни су самонаоружавање и самоорганизација – изјавила је.

‘Мигранти ходају између наших кућа, проваљују, то су групе од 15, 20, 30 људи, војни способни редом, стари између 18 и 30 година, жена готово да и нема. Људи се не осјећају сигурно... Ако дневно границу може пријећи пар тисућа људи, они су у стању на леђима пренијети и атомску бомбу. Ако полиција не може и нема снаге, нека војска стане на граници. Ово није рјешење, ово је катастрофа’, хушкао је данима начелник Војнића Невбојша Андрић (ХДЗ).

Иако су представници локалне власти на Кордуну напосљетку били задовољни тиме што ће камп бити под строгим надзором, Кекуш сматра да затварање избјеглица не може значити и одговарајућу подршку становништву. Опис најављеног кампа подсећа је на Липу изнад Бихаћа и на стравичне животне увјете у њему о којима смо већ извјештавали.

— Знам да су становници у Кладуши пријављивали да су били узнемирани врисцима и јауцима током ноћи јер је полиција тукла мигранте. Људи који су им давали храну, воду и одјећу добивали су пријетње од полиције да то не раде. Потребан је сустав који људе прописно регистрира, даје им кров над главом док се не види како даље поступати везано за њихов статус. То значи разговор са заједницом и изградњу потребне инфраструктуре. Ако се ради о особама које остају ту – јер било тко може затражити азил – оне од почетка требају бити интегриране у наше друштво. То се неће постићи затварањем људи у некакве грађевине на рубу шуме – закључује Кекуш. ■

Reforma s pokrićem

U medijima se konstantno ponavlja da je ova reforma nedorečena, što nije istina. Ne, ona je fleksibilna i traži maksimalni napor, ali sam sigurna da se svima isplati, kaže o eksperimentalnoj cjelodnevnoj nastavi Željka Stojković, ravnateljica oš Katarina Zrinska u Krnjaku

ČITAV niz medijskih i kuloarskih nebuloza oko uvođenja Eksperimentalnog programa cjelodnevne nastave u osnovnim školama u Hrvatskoj započeo je apelom na naslovnicaма дневних новина гдје је, уз панiku реторичког упитника, стајало да ће дати у школама морати боравити до 17 сати. Иако је та лаž демантирана (боравит ће најкасније до 14 сати у разредној или до 15 сати у предметној настави, а до 17 тко žели), sentiment да ће наша дјеча бити оштећена јер ‘превише бораве у школи, а премало с родитељима’ убрзо је у јавности мутирао у стабилнију monetu којом се поткусурје промјена као ‘ishitrena јер не постоји школска инфраструктура нити су наставници за програм оспобљени’.

Али, што ако постоји огромна свота новца за реформу инфраструктуре и плаће наставника? I то укупно у износу од 1,5 милијарде еура, осигураном из неколико извора, ЕУ- програма и фондова. Гдје је грешка реформе ако се дачима у таквом програму осигуравају три бесплатна obroka и бесплатне изваннаставне активности, наставницима веће плаће (до 25 posto повећања основне плаће оvisно о ангаžману у настави и активностима) и garancija pune радне norme, dogradnja i преуређење школских objekata и кабинета суkladно технологији и standardима 21. stoljeća? I како то да се на јавни позив Министарства znanosti и образовања за овај реформски програм пријавило свега šездесетак матичних школа од којих само dvije из Zagreba (ош Ivan Cankar и Privatna klasična основна школа), три из Osijeka (ош August Šenoa, ош Mladost и Prosvjetno-kulturni centar Mađara у RH), а ни једна из Istarske županije и из већине великих gradova? Odgovor је за-

pravo врло једноставан и логичан: пријавиле су се оне школе које су у начелу флексибилности изведбе cjelodnevne nastave, на чему inzistira Eksperimentalni program, uspjele naći vlastiti радни и развојни izazov. То би био најкраћи точан одговор кишобранског карактера до којег може доћи сватко тко прочита документ ‘Основна школа као cjelodnevna школа: uravnotežen, pravedan, učinkovit и održiv sustav odgoja и образовања’ што га је Министарство znanosti и образовања као носитељ Eksperimentalnog programa објавило (tek) у travnju ове године. Кратко вријеме за едукацију наставника и kompliciranу организацију наставне satnice сигуран је разлог slabог интереса већих gradskih школа, колико и њихов аlibи да се у промјене uopće не uде. О tome нема ни спора нити икакве nerveze. Naime, oznaka ‘eksperimentalnog’ не односи се на карактер школског програма nego

Ne obaziremo се на манипулације – Željka Stojković (Foto: Kristina Štedul Fabac/PIXSELL)

na tehničku proceduru evaluacije po pravilima EU, gdje svaka reforma mora proći ciklus pilot-projekta kao preduvjeta opće primjene. Dakle, nacionalna strategija obrazovanja predviđa da nakon četiri godine ‘provjere’ programa u 62 škole koje su se javile na poziv i upravo startale s programom, sve osnovne škole u Hrvatskoj budu cjelodnevne i jednosmjenske.

Kritike na ‘ishitrenost’ reformskog programa koji je upravo počeo ove školske godine, ministar RADOVAN FUCHS neki dan je lakonski otklonio rekavši da se na ‘programu cjelodnevne nastave radilo dvije godine’, ali je zaboravio naglasiti da je dokument Strateškog okvira za cjelodnevnu nastavu postavila administracija ministrice BLAŽENKE DIVJAK još u lipnju 2020. godine, kao potez nužne harmonizacije s odgojno-obrazovnim standardima EU. Učenici u Hrvatskoj provedu u školi najmanje sati od svih svojih vršnjaka u EU (ali i onih u BiH, Srbiji, Makedoniji, Crnoj Gori i Albaniji), što je procijenjeno kao važan razlog uvjerljivo loših rezultata domaćih đaka u okvirima jezične i matematičke pismenosti u usporedbi s EU-vršnjacima. U smislu poboljšanja obrazovnih ishoda, strateška preporuka Europske komisije (kad se već uporno ne vjeruje rijetkim domaćim profesionalcima u obrazovnim politikama) bila je povećanje satnice najvažnijih predmeta, ali i prilagodba hrvatskog modela osmogodišnjeg školovanja u smjeru koji vodi prema devetogodišnjem ili desetogodišnjem, bliže referentnom prosjeku EU. Tome stremlje aktualni Eksperimentalni program cjelodnevne nastave, čiji je dokument napisala radna grupa ministra Fuchsa kao kompilaciju dobrih praksi europskih pedagoških standarda i iskustava najvišeg ranga.

U centru reforme je promijenjena pedagogija nastavnika i đaka u odmaku od frontalne nastave prema personalizaciji i potrebama svakog đaka i to u četiri dijela odgojno-obrazovnog programa: programu nacionalnog kurikuluma, odnosno obavezne i izborne nastave (A1), programa potpore, potpomognutog i obogaćenog učenja (A2), izvannastavnih aktivnosti (B1) i izvanškolskih aktivnosti (B2). Jednostavnije rečeno, osnovna nastava (A1) se ne mijenja, program potpore učenja (A2) zapravo je dodatna i dopunska nastava za sve učenike, a B1 i B2 su slobodne aktivnosti u školi koju izvide nastavnici i/ili stručni izvanškolski suradnici u prostoru škole i to besplatno. Uz povećanje satnice hrvatskoga jezika i matematike od prvog do osmog razreda, likovnog i glazbenog od prvog do četvrtog, tjelesnog u četvrtom, geografije u petom te tehničkog u šestom, uvode se i novi predmeti. Kao alternativa vjeronauku od prvog do osmog razreda uvodi se predmet Svijet i ja, a daci od prvog do četvrtog razreda dobivaju predmet Praktične vještine, što prepoznajemo kao omiljeno Domaćinstvo iz vremena socijalističkog obrazovanja. Od prvog do osmog razreda kao obavezan uvodi se predmet Informacijske i digitalne kompetencije, predmet Priroda i društvo u nižim razredima razdvaja se na dva – Društvo i zajednica i Prirodoslovlje; a osim engleskog jezika kao obaveznog, u četvrtom razredu se uvodi obavezan drugi strani jezik, po izboru svake škole. Iako se povećava tjedno opterećenje obavezne nastave (deset sati tjedno više nego ranije), organizacija je puno bolje raspoređena i uz više etapa odmora, pa se procjenjuje da neće donijeti više napora ni nastavnicima ni đacima. Uvode se i međupredmetne teme (Zdravlje, Građanski odgoj i obrazovanje, Održivi razvoj, Poduzetništvo, Učiti kako učiti, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije) koje će se obrađivati na satu razredne nastave, ali i sklopu drugih predmeta (o čemu postoje

Oš Katarina Zrinska u Krnjaku (Foto: Kristina Štedul Fabac/PIXSELL)

Nekolicina roditelja se pobunila, nisam dokraja razumio radi čega. Ali sad je sve mirno. O tužbi sam čuo iz medija, a kod nas problema nema – riječi su Anđelka Bošnjaka, ravnatelja Oš Novi Marof

smjernice i koje izvide nastavnici po dogovoru unutar svake škole). Na papiru sve izgleda komplicirano, ali zapravo zavodljivo, gotovo revolucionarno u odnosu na postojeće stanje raspada krutog sistema osnovnog školstva. U praksi, neizvjesno ali obećavajuće. Iz raznih kuteva gledano.

Primjerice, široj je javnosti poznato da je grupa ekscentričnih roditelja iz Oš Novi Marof i Oš Draganići prošli tjedan predala ustavnu tužbu zbog odluke Ministarstva znanosti i obrazovanja o uključivanju njihovih škola u program cjelodnevne nastave unatoč, kako tvrde, protivljenju većine roditelja i nastavnika. Ekscentričnim, naime, držimo njihovo uvjerenje da im je povrijeđeno roditeljsko pravo u odlučivanju o reformi javnog školstva. ‘Sukus ove tužbe je to da prigovori roditelja, kakvi god da jesu, nisu uopće uzeti u razmatranje od Ministarstva’, rekao je u ime tih roditelja odvjetnik LUKA MLINARIĆ, otprije poznat kao stalni suradnik udruge ‘U ime obitelji’. S obzirom na adresu s koje dolazi prigovor pa i tužba, svakako je prvi refleksi da reforma napokon ima smisla.

‘Glavno je pitanje jesu li roditelji suglasni da se nad njihovom djecom provodi ekspe-

riment koji je upitne kvalitete u odgojno-obrazovnom smislu. Ako nisu, onda ni dva ili tri milijuna eura ne mogu pomoći’, zaključio je Mlinarić, radi čega smo nazvali ANĐELKA BOŠNJAKA, ravnatelja Oš Novi Marof koji je za Novosti rekao da nitko od tih roditelja nije ispisao dijete iz škole.

— Škola je počela kao i svake godine. Na izgled je sve kao i ranije, a svi smo uzbuđeni kako će izgledati sljedeći radni dan. Nekolicina roditelja se pobunila, nisam do kraja razumio radi čega. Ali čujete, to je bilo jedan dan, sad je sve mirno. O tužbi sam čuo iz medija, a kod nas problema nema, rekao je ravnatelj. Problemi strateškog tipa pojavili su se, međutim, u konceptu satnice cjelodnevne škole i statusa manjinskih škola, zbog čega je JAROMIR VRABEC, ravnatelj češke Osnovne škole Josipa Ružičke Končanica, povukao kandidaturu svoje škole.

— U dokumentu Eksperimentalnog programa propustilo se razmotriti specifičnosti manjinskih škola, koje bi zbog programa uvođenja drugog stranog jezika kao obaveznog u nastavi sada imali četiri jezika (češki, hrvatski, engleski, njemački). Meni je kao ravnatelju nemoguće organizirati prihvatljivu satnicu u tom obimu, djeca su pod velikim opterećenjem u višim razredima. Tražio sam sastanak u Ministarstvu i predlagao da se našoj školi ukine obaveza drugog stranog jezika, ali nisam dobio nikakav odgovor, rekao je za Novosti Vrabec, razočaran što nije bilo ‘vremena ili volje da se nađe kompromis’. Je li riječ o omašci kreatora Eksperimentalnog programa u kojemu se deklarativno nije vodilo računa o specifičnosti satnice i programa škola na jezicima nacionalnih manjina ili pak svjesnoj ideji da nema iznimaka u ovoj reformi (jer se sugerira fleksibilnost u rasporedu, ali ne i u strukturi nastave), nismo ni mi uspjeli saznati, iako smo matičnom Ministarstvu uputili pitanje u tom smjeru.

S druge strane, primjer osječkog Prosvjetno-kulturnog centra Mađara dokazuje da se ‘harmonizacija’ ipak može postići. Ravnatelj tog centra JANOŠ ANDOČI za Novosti kaže da su ‘napravili kompromis u satnici’.

— Što da vam kažem, imam vrlo raspoložene suradnike. Nama je ovo bio izazov, uspjeli smo organizirati satnicu tako što smo smanjili odmore između satova i sve posložili. Veseli nas mogućnost da od 215 tisuća eura koliko nam je dodijeljeno za obnovu infrastrukture, možemo dobro obnoviti školu, kazao je Andoči.

Ravnateljica Oš Katarina Zrinska Krnjak Željka STOJKOVIĆ u kojoj se održava nastava na srpskom jeziku po C modelu, u razgovoru za Novosti bila je posebno precizna u dijagnostici.

— I u mojoj školi je bila nekolicina roditelja koja je imala prigovore slične onima iz Oš Draganići. Ali to zapravo nisu roditeljski prigovori, nego čiste manipulacije. Ne obaziremo se, jer sam s grupom svojih nastavnika ovaj program prihvatila kao najveći profesionalni izazov. U medijima se konstantno ponavlja da je ova reforma nedorečena, što nije istina. Ne, ona je fleksibilna i traži maksimalni napor, ali sam sigurna da se svima isplati. Ono što drugi vide kao nedostatak, nama je poticaj, a imamo itekako zahtjevan sistem organizacije nastave već zbog prijevoza đaka. Važno je, prije svega, naglasiti da se za djecu ništa ne mijenja. U fokusu je dijete i viši pedagoški standardi kao mjera domaće reforme. Ja sam sa dvadeset i tri godine staža prošla različite reforme, a ova prvi put u povijesti prati ogromna količina novaca. Kome to nije prednost?, zaključuje ravnateljica Stojković.

I tu se zasad zaustavljamo. Višedesetljetna kuknjava i tromost hrvatskog osnovnoškolskog obrazovanja ipak je napokon na kušnji koja bi mogla uroditi dobrim i društveno zadovoljavajućim ishodom. Elan koji se osjeća jasno otklanja redukciju društva samo na velike gradove kao mjeru života, ali istodobno upućuje da je upravo infrastruktura u velikim gradovima najzahtjevniji korak u potpunoj reformi za četiri godine. S druge strane ostaje gorući problem harmonizacije manjinskih škola jer sva djeca u Hrvatskoj moraju imati jednake uvjete i prilike. ■

U glib rasizma i ksenofobije

Deveteročlana romska obitelj Oršoš, koja se prošlog mjeseca u Hlebine doselila iz susjednog Novigrada Podravskog, proživljava rijetko viđenu hajku i diskriminaciju u kojoj sudjeluje dio mještana, a podgrijava je HDZ-ova načelnica Božica Trnski

KUĆA zijeva između zidova. Tri, možda četiri prostorije gotovo bez komada pokućstva. Upadljiv madrac pričekat će iduću stiješnjenu noć; prozori su poput papira, zvijezde se hvataju rukama. *Romancero gitano*. Drveni stolić i krevet u jednoj prostoriji doimaju se kao skica za portret ljetne kuhinje. Na dvorištu šporet na drva i lonac za gladna usta. Vanjski toalet

koji treba iznova montirati. Kao što život treba katkad presložiti. I to je zapravo sve. Struje ima, vode nema. Životni stil ili nemoć izbora? Svejedno, ali zbog čega ih se barem ne pusti na miru, da se i tako, na svoj način, snalaze i žive kako umiju?

Podigla se općina Hlebine na noge. Teško se prisjetiti sličnog slučaja hajke: ne žele u svom susjedstvu u selu deveteročlanu romsku obitelj Oršoš, koja je prošlog mje-

seca – nema tome ni dva tjedna – doselila iz susjednog Novigrada Podravskog i sada se sklanja među opisane gole zidove bez vode i kupaonice. Ne žele, kažu, jer su doznali kako je familija, za razliku od njih, nevinih hajkača, eto, problematična.

Kako su Oršoši postali nepoželjeni u tom podravskom selu? U lokalnom Glasu Podravine još smo 25. prošlog mjeseca iz kazivanja HDZ-ove načelnice BOŽICE

TRNSKI mogli doznati da je 'riječ o obitelji s 'debelim' policijskim dosjeom i širokom kriminalnom prošlosti'. Isti izvor citirao je njezine riječi: 'Naši mještani, posebice roditelji djece koji polaze naš vrtić izvan sebe su od brige i straha. Svaki dan je lutrija poslati dijete u vrtić jer ne znaš što se sve može dogoditi. Hoće li oni napraviti neku scenu ili ne dao Bog nekoga ozlijediti?' Lov na Oršoše time je otvoren.

Put do njihove kuće koji vodi u jednu ozelenjenu sporednu uličicu skratio nam je FRANJO HORVAT, predsjednik romske udruge Korak po korak. Na licu 42-godišnje RANKE ORŠOŠ, majke sedmero djece, nevjerica je isprva jasno izražena. 'Tko su sad ovi?', kao da se pita. Horvat je umiruje. Napetost popušta, a kad je pitamo što je njezina familija tako strašno zgriješila, odgovara da je istina da je njezin stariji sin LJ., koji tek povremeno posjeti obitelj, budući da živi i radi drugdje, nekada zatvaran zbog tučnjava i krađa. Ali, domeće, u međuvremenu je korigirao svoje ponašanje. Pa ipak, čudoredna je hlebinska policija i majčin dosje brižno otvorila. I ne samo njezin: prije desetak godina, priča nam, prijavljena je za napad na službenu osobu – točnije, policajca – a zapravo je, tako tvrdi, branila mlađeg, tada četrnaestogodišnjeg sina kojeg su organi reda stali udarati kada su ga uhvatili netom nakon bijega iz odgojno-popravne ustanove. Svaki drugi dan Ranku sanitet odvozi na dijalizu: za razliku od kuće na brijegu u Novigradu Podravskom, u kojoj su prije toga živjeli i gdje sanitetna kola zbog izlokane ceste nisu mogla prometovati, posebno zimi, a nakon pružene dijalize pješice u dužini kilometra nije mogla ni ona, sada u novoj kući 'na ravnici' tih problema nema. — Ako smo jednu noć do sada spavali pošteno, ostale smo stražarili na smjene ispred kuće

Ranka Oršoš s obitelji na imanju u Hlebinama

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forum

NOVOSTI
HOBOČIJA
#1238, Petak 08/09/2023

Nada Dimić, naša heroína. Simbol, uzor, inspiracija

Prkosan lik i herojska biografija Nade Dimić, partizanske borkinje i narodne heroine koju ni najgroznije muke nisu natjerale da izda vlastite ideale, i danas su inspiracija umjetnicima, aktivistima i istraživačima. Zahvaljujući njima, nada je opet prisutna

ANKA, Milka, Mala, Žuta, Nada – imena su, ili nadimci, pod kojima se krila okretna, pronicljiva i prkosna djevojka kojoj posvećujemo cijeli ovaj broj. Jednom frizerka sa škarama u rukama, drugi put gradska djevojka s torbicom, seljančica s keceljom i maramom ili prolaznica koja gura dječja kolica. Nekad s obojenom kosom, nekad prerusena u muškarca. Čas među drugovima, čas na neprijateljskom teritoriju – tako je posljednju godinu svog života živjela prerano preminula borkinja i narodna heroína NADA DIMIĆ. Krvava haljina u kojoj je posljednji put viđena pronađena je krajem ožujka 1942. godine, među prnjama ubijenih u ustaškom logoru Stara Gradiška.

Rođena je 6. rujna 1923. godine u Divoselu kraj Gospića, kao sedmo dijete seljačke obitelji. Tri razreda gimnazije završila je u Gospiću. Dolazeći iz slobodarskog Divosela, kako piše GOJKO MARČETA u knjizi 'Nada Dimić: Životni put i revolucionarno delo' (1979.), u Gospiću, gdje su se tri političke grupacije – komunisti, frankovci i četnici – suprotstavljale jedna drugoj, 'Nada Dimić se, nimalo slučajno našla na pravoj strani'.

'Njenoj orijentaciji ka partiji 'pomogli' su i oni gospićki gospodičići, koji su se sa svakog čoška podsmevali izgledu siromašnih đaka koji su za njih bili 'odrpanci' i 'golje'. Ta podvajanja i neukusna etiketiranja Nada nikad nije prećutala, stoji u biografiji.

Ostatak školovanja nastavila je stotinama kilometara dalje, u Zemunu. Tamo je 1938. godine postala članica omladinske organizacije Saveza komunista Jugoslavije (SKOJ). Uključuje se u borbe napredne beogradske omladine protiv režima MILANA STOJADINOVIĆA koji je gajio bliske odnose s nacističkom Njemačkom. Sa skojevcima je umnažala i rasturala letke, ispisivala antifašističke parole na ulicama. Jedna od najupečatljivijih, navodi Marčeta, bila je: 'HITLER je na vratima naše zemlje. Branićemo zemlju.' Tri godine poslije upravo će Zemun, mjesto na čijim kapijama i zidovima je Nada noću ostavljala takva upozorenja, postati najistočnija točka Hitlerove marionetske države.

U jesen 1940. godine postala je članica Komunističke partije Jugoslavije. Osim široke mreže drugarstva koju je stvorila u školi i izvan nje, Nada je svojim sve glasnijim istupanjem protiv nepravde na sebe navukla i ljute neprijatelje. Kako bi zaštitila sestru SAVKU, po zanimanju učiteljicu, kod koje je ranije stanovala, selila se kod drugarica. No s jednom od njih, RADOJKOM KATIĆ, osim što je dijelila sobu, zadatke i ideje o političkoj borbi, ubrzo je dijelila i zatvorsku ćeliju.

Jedan od Nadinih najranijih protivnika bio je direktor škole koji je otvoreno štitio fašistički nastrojene đake – ljotićeve. Kako su partijski i skojevski studenti imali značajnu ulogu u jačanju političke svijesti srednjoškolaca, direktor je studentima zabranio pristup dačkoj menzi. Nada, kao članica dačkog literarnog udruženja, tada je napisala tekst o direktoru progonitelju, što ga je još više razljutilo. Prijavio je svoju učenicu policiji, a policiji nije dugo trebalo da se pojavi pred Nadinim i Radojkinim vratima. Knjige i letci 'sumnjivog sadržaja', koje su im premetačinom pronađene u sobi, odveli su Nadu i Radojku

Nada Dimić
 (6. 9. 1923. – 17. 3. 1942.)

u zemunski zatvor. Kako policajci nisu mogli od njih izvući odakle im materijali koje su posjedovale, prebačene su u zloglasni beogradski zatvor Glavnjaču, u čijim je prostorijama zlostavljano na tisuće komunista i boraca za slobodu. No djevojke su, unatoč premlaćivanjima, šutnjom nervirale iskusne policijske agente. Puštene su nakon petnaest dana.

Taj je 'incident' kao posljedicu imao izbacivanje Nade s akademije i zabranu upisa u svim školama u državi. Provela je još neko vrijeme ilegalno u Zemunu, a kada su u travnju 1941. godine nacistička Njemačka i fašistička Italija okupirale Jugoslaviju te kada je uspostavljena marionetska NDH, Nada je bila među sisačkim komunistima. Dolaskom ustaša na vlast svi nezaposleni su, po posebnoj odluci, morali napustiti Sisak. Kako bi Nadu spasili od protjerivanja, drugovi su joj našli 'posao' u frizerskom salonu. Bila je to jedna od prvih njenih kamuflaža.

Nada Dimić je bila među prvoborcima Sisačkog partizanskog odreda, osnovanog 22. lipnja 1941. godine. Obavljala je odgovorne i opasne zadatke: diverzantske akcije na pruži Zagreb-Sisak, sastanke po selima pod ustaškom kontrolom, umnožavanje propagandnog materijala. Agentima u Sisku je nekoliko puta u zadnji čas izmakla. Žuta – tako su je interno prozvali nakon što im je pred očima 'djevojka u žutoj bluzi neobjašnjivo nestala bez traga'. Njeni su kasniji aliasi bili Anka i Milka. Čak i neki ljudi iz bliskih joj krugova nisu znali njeno pravo ime. MIRA ČUJRIĆ, u čijoj je kući Nada, kao i mnogi drugi ilegalci, često noćila, znala ju je samo kao Ankicu i Malu.

Ipak, jednog srpanjskog dana 1941., kad se zaputila prema gradu, ustaški agenti su je zapazili i uhapsili. Nisu bili sigurni koga su priveli, ali osjećaj koji su imali, da je pred njima važna karika u lancu partizanskog otpora, nije ih

prevario. Tamošnjim policajcima, kao i onima u Zagrebu, gdje je kasnije prebačena, ništa nije odala, unatoč strahovitim metodama ispitivanja, kakve je iskusila još u Glavnjači. Ispila je veliku količinu nekog lijeka i otpremljena je u zagrebačku bolnicu Sv. Duh. Kad su za to saznali zagrebačka partijska organizacija i Narodna pomoć, krenuli su u planiranje bijega, koji je i uspio – iz drugog pokušaja.

NADA je prethodno dobila ceduljicu s uputama: kad se u bolničkoj sobi pojavi žena s ciklamama i pita za neko izmišljeno ime, Nada odlazi u toalet gdje je čeka odjeća u koju će se presvući i išetati iz zgrade. Ta je operacija uprizonjena u jednoj epizodi tv-serije Sumor na jesen koja je emitirana 1969. godine, a pratila je živote zagrebačkih ilegalaca. Na sličan su način partijski drugovi fiktivnom liku, djevojci Muri, pomogli

Nekad s obojenom kosom, nekad prerusena u muškarca. Čas među drugovima, čas na neprijateljskom teritoriju – tako je posljednju godinu svog života živjela prerano preminula Nada Dimić

da pobjegne iz bolnice. Sjećanje na tu organiziranu akciju i danas živi. Kustowski kolektiv BLOK 2015. godine, u sklopu projekta Kartografija otpora koji se bavio istraživanjem ilegalnog Zagreba 1941–45., uvrstio je i Sv. Duh te bijeg Nade Dimić među punktove otpora na interaktivnoj mapi grada.

Nakon bijega iz zagrebačke bolnice, Nada se više nije vraćala u Sisak. Dobila je zadatak da radi s karlovačkom partijskom organizacijom pa se uglavnom kretala na potezu Karlovac-Petrova gora. Tamošnja je partijska organizacija dobivala teške udarce od neprijatelja, a Nada je dobila važna zaduženja. Primjerice, radila je na planu spašavanja sekretara Mjesnog komiteta KPH za Karlovac, MARIJANA ČAVIĆA GRGE, za kojeg su mislili da se nalazi u karlovačkoj bolnici. Iako Čavića nisu pronašli, partizani su iz nje izveli dvojicu ustaša koje su vani likvidirali, a na izlasku iz grada i talijansku stražu od koje su uzeli oružje. Izvještaj o izvođenju akcije jedan je od malo sačuvanih rukopisa Nade Dimić, potpisane kao Milka.

U ruke ustaša ponovno je pala u proscinu iste godine, na izlasku iz grada. Na zahtjev da se legitimira, Nada je iz torbice izvukla pištolj i usmrtila jednog agenta, a drugoga ranila. Potom joj je pištolj zatajio. Zatvorena je najprije u Karlovac, a zatim u Zagreb. I tamo je u tišini primala udarce. U veljači 1942. prebačena je u logor Stara Gradiška.

Četiri desetljeća poslije, na suđenju ustaškom ministru ANDRIJI ARTUKOVIĆU, preživjela logorašica RUŽA RUPČIĆ prepričala je kako je Nadu Dimić upoznala u zatvorskoj ćeliji i kako su skupa prebačene u logor: 'U jednoj većoj sobi bilo je nas 15 do 20 žena... U tu je sobu dovedena Nada Dimić. Bila je prebijena, polugola, izboli su joj nokte pa su joj prsti bili ognojani, po nogama je bila izranjavana i ispečena. Ispričala mi je kako su je uhvatili u Karlovcu... Prebacili su je u Zagreb, bila je mjesec dana mučena u samici, a onda su je doveli u našu sobu u tom strašnom izdanju... Kad smo odatle prebačene u logor Stara Gradiška, Nadu smo nosili. I tamo su joj žene pomogle koliko su mogle, te su jednom prilikom drugarice rekly da su se Nada i još tri žene teško razboljele i da ih treba odvesti u bolnicu, ali su ih sve četiri odveli – na gubilište.'

Točan datum smrti nije utvrđen, no najčešće se govori o 17. ožujka 1942. Djevojka 'koja ni ime nije odala' proglašena je narodnom heroinom 1951. godine. Taj orden, dodjeljivan onima koji su 'pokazali osvjedočeni heroizam na bojnopolju ili u držanju pred neprijateljem' nosila je svega 91 žena, a ogromnu većinu – 1231 – muškarci.

Ipak, bio je to prvi veliki iskorak žena – koje prije 1945. godine nisu imale ni biračko pravo – iz privatne u javnu i političku sferu. U jedinicama Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije borilo se oko 100.000 žena, od kojih je 25.000 poginulo, 40.000 ranjeno, 3000 ostalo teškim invalidima. Sudjelovanjem u Narodnooslobodilačkoj borbi, političkim radom i edukacijom izborile su se za bolji položaj žene u društvu.

Nakon rata po narodnim herojima nazivale su se škole, ulice i tvornice. Po Nadi Dimić imenovani su zagrebačka tvornica trikotaže i pozamenterije, zadarski odred izviđača, gradsko naselje u Karlovcu, ulice u Zagrebu, Sisku, Petri-

Sanja Iveković, umjetnica
(Sandra Šimunović/PIXSELL)

GLAVNI razlog zašto sam se NADOM DIMIĆ odlučila baviti bio je pokušaj da se intervenira u javnu sferu. Radilo se o feminističkoj intervenciji u jedno zaista homogeno tkivo čije su opsesije bile nacionalizam, ksenofobija i antikomunizam. Prvi put je spominjem u radu GEN XX iz 1997. u kojem stavljam biografske podatke o pet žena – ANKI BUTORAC, ZDENKI I RAJKI BAKOVIĆ, LJUBICI GEROVAC I DRAGICI KONČAR – koje su sve bile poznate mojoj generaciji kao narodne heroine, ali ne i generaciji moje kćeri. Šesta u seriji je NERA ŠAFARIĆ, moja majka, partizanka koja je preživjela Auschwitz. Za razliku od drugih pet, ona nije proglašena narodnim herojem.

U radu Nada Dimić File tvornicu sam istraživala kao ogledni primjer razornih posljedica postsocijalističke tranzicije. Godine 2000. sam konačno imala priliku realizirati staru ideju da neonski natpis na fasadi tvornice, koji više nije radio jer je ona već bila predana stečajnom upravitelju, zamijenim novim kako bi na taj način negirala brisanje revolucionarnog, herojskog naziva tvornice i njegovu zamjenu 1998. godine u 'Endi International'. Namjera mi je bila osvijetliti neuspjeh tranzicije, a ujedno i odustajanje od nedovršenog socijalističkog projekta društvene i rodne jednakosti.

Milan Radanović,
povjesničar (Foto: Vida tv)

NADA Dimić predstavlja simbol opredijeljenosti omladine Jugoslavije za revoluciju. Također, simbol je zajedništva hrvatskog i srpskog naroda u borbi protiv fašizma. Vrijedi podsjetiti da je ona tek jedna od najmanje 119 žrtava njenog rodnog Divosela u Drugom svjetskom ratu. Divoselo je u tom periodu imalo 997 civilnih žrtava te 122 poginula partizana, odnosno partizanke. To selo je 1941. imalo preko 2200 stanovnika i nakon Donjeg Kosinja bilo je najveće u Lici. Danas u Divoselu živi jedan stanovnik. Selo ne postoji već 30 godina jer je uništeno 1993. Netko i danas kažnjava rodno mjesto Nade Dimić.

Lovro Krnić, Antifašistički
vjesnik (Foto: Fališ)

NISAM generacija koja je učila o Nadi Dimić u školi i nosila trikotažu s njenim imenom. Mislim da sam prvi put čuo za Nadu prije desetak godina jer je ona dio povijesti koji se već tri desetljeća pokušava izbrisati iz kolektivnog sjećanja. Godine 2014. smo započeli istraživanje za projekt Kartografija otpora u kojem sam na turama po povijesnim lokacijama govorio o organizaciji bijega Nade Dimić iz bolnice, a koju je 1941. uspješno odradila Narodna pomoć. Prkosan lik i herojska biografija djevojke stalno su me poticali da njenu borbu izbavim iz zabranjenog sjećanja. Za prve obnovljene Trnjanske kresove, na 70. godišnjicu oslobođenja Zagreba, dizajnirao sam majicu s njenim likom. Ubrzo se pojavila na HRT-u: u emisiji Peti dan nosila ju je tadašnja voditeljica MIMA SIMIĆ. Bila je to uspješna agitprop akcija koja mi je dala motiv da dalje nastavim sa svakodnevnom borbom za sjećanje. Sretan sam što u toj borbi nisam sam, jer Nada je sada opet svakodnevno prisutna.

Jelena Nestorović,
predsjednica SDF-a

KADA čitate o životu Nade Dimić, susretnete se s bogatim izborom vrlo teških riječi i sintagmi: sudionica demonstracija, uhićena, zabranjeno školovanje, mučenja u zatvoru, bježanje, logor, smrt... Ono što vas ipak najviše potrese, što vas pregazi kao brzi voz, činjenica je da je sve to stalo u 19 godina života. Nada Dimić je i dalje ime koje u mnogima od nas budi poštovanje. Zato je i prijedlog da se magazin Srpskog demokratskog foruma nazove Nada, upravo po njoj, odmah bio prihvaćen. Nada je i jedno od uobičajenijih imena na širem prostoru bivše Jugoslavije. Tako se zovu naše majke, sestre, tetke, bake, žene, prijateljice, one koje rade, stvaraju, doprinose, grade, donose život, donose bolji život, čuvaju i vraćaju nadu. Prilikom izbora imena bilo nam je važno ukazati da se kao društvo imamo u koga ugledati i kime nadahnuti, i kada pogledamo u prošlost, ali i kada se danas osvrnemo oko sebe. I da, prema tome, i dalje ima nade.

Zvonimir Dobrović, Fond za
druge (Goran Stanzl/PIXSELL)

NAZIV godišnje nagrade 'Nada Dimić' Fonda za druge zasluga je VESNE KESIĆ, jer je smatrala da je važno da nagrada nosi ime heroine koja je do smrti ostala vjerna idealima za koje se borila protiv mraka i crnila. Posebno je naglašavala da je ta slika prkosne mlade žene godinama služila kao nadahnuće umjetnicama i aktivistima. Naša je čast da imamo priliku kroz ovu nagradu kontinuirano podsjećati ljude na herojstvo i hrabrost, ali i na žrtvu Nade Dimić koju je dala u borbi za slobodu. Oni kojima dodjeljujemo nagradu za nas su također svojevrсни suvremeni heroji, hrabri pojedinci i pojedinke u borbi za jednakost, za slobodu i ravnopravnost drugih, onih čije glasove ponekad ne čujemo.

Ana Lovreković,
povjesničarka

SPOMEN na Nadu Dimić najčešće ističe njezinu mladost, nepokolebljivost i lojalnost. Iako svaka od ovih odlika nipošto nije zanemariva, ponekad je prijeko potrebnije ono što ostaje u sjeni individualnog herojstva. Kao đak koji je došao u dodir s komunističkim pokretom, ona će privrženost idejama razviti u klasnu svijest kroz rad u skojevskoj organizaciji. Razvoj mladog revolucionarnog kadra nastavljao se prema pridruživanju partiji.

Oživljavanje sjećanja na Dimić kreće se od majica na kojima je združena s feminizmom i šarenih ilustracija, preko nagrađivanja društvenog aktivizma, do znanstvene i kulturne produkcije. Svima kojima spomenuto ne ulazi u opis posla ili se pak ne pronalaze u konceptu pukog sjećanja, inspiraciju valja tražiti u njezinim ideološkim uporištima, primjerice, razvijanju solidarnosti (Nadini grafiti na zidovima školske kantine u Zemunu poručuju: 'Ne vičite na drugove koji vas služe' i 'Konobari su naši drugovi'). Jednako tako možemo potražiti i jednu od metoda, aktivan organizacijski rad. A onda nam slijedi teža zadaća – prilagoditi ga vremenu u kojem živimo.

Jelena Nestorović: Nadino ime budi poštovanje

nji, Vukovaru, Poreču, Zemunu, Smederevu, Subotici, Zrenjaninu, osnovna škola u Gospiću i Divoselu te srednja škola koju je Nada pohađala u Zemunu.

Politika sjećanja radikalno se mijenja 1990-ih, usred rata, snažnog vala nacionalizma i antikomunizma, pa iz javnog prostora nestaju nekadašnji, a dolaze novi 'heroji'. U Hrvatskoj je jedino Poreč zadržao ulicu Nade Dimić. U Srbiji je takvih ulica nešto više, a i zemunska škola je zadržala to ime.

NADINO rodno Divoselo ima još tragičniji epilog. 'Veliko i lijepo srpsko selo koje odranije razvija bratstvo Srba i Hrvata', kako se o njemu pisalo, ustaše su u Drugom svjetskom ratu spravile sa zemljom. Nakon rata je obnovljeno, u selu je podignut Spomen-dom borcima i žrtvama fašističkog terora, a tamo se nalazila i spomen-bista Nadi Dimić. Kako je u Divoselu 1942. godine osnovana prva pionirska partizanska četa Jugoslavije, pioniri iz cijele države posjećivali su mjesto. Izviđači zadarskog odreda Nada Dimić također su bili česti posjetitelji sela i Nadinе rodne kuće. 'Mladi su se Zadrani sreli sa sestrom Nade Dimić, učenicima osnovne škole koja nosi ime te istaknute revolucionarke i gospićkim odredom izviđača', pisala je Slobodna Dalmacija u ožujku 1981. godine. Te su veze pokidane raspadom Jugoslavije i ratom koji je uslijedio. Selo, koje je ratne 1991. brojalo oko 300 stanovnika, potpuno je opustošeno nakon rujna 1993. i vojne operacije Medački džep. Tvornica Nada Dimić imala je sličnu sudbinu kao i sjećanje na narodnu heroinu. Nekada jedna od najuspješnijih jugoslavenskih tvornica trikotaže i pozamenterije (1960-ih, u vrijeme najintenzivnije proizvodnje, zapošljavala je preko 2000 radnica), propala je po poznatom scenariju: pretvorba, privatizacija, rasprodaja imovine, stečaj. Tvornička zgrada u derutnom je stanju iako je važan primjer industrijske baštine.

Dugotrajni umjetnički rad SANJE IVEKOVIĆ nastojanje je da se sačuva sjećanje na obje Nade Dimić – tvornicu i osobu. Njena ovogodišnja izložba u Tehničkom muzeju ukazala je na 'dva djelomično usporedna, a svakako komplementarna procesa koja su obilježila 1990-e u Hrvatskoj – brisanje antifašističkog naslijeđa i gašenje industrije'. U sklopu te izložbe javnosti je izložena bista Nade Dimić koja je izvorno stajala u dvorištu tvornice, a danas se čuva u depou Muzeja grada Zagreba. Iveković je i ranije, 2000. godine, vratila Nadu u javni prostor umjetničkom intervencijom u kojoj je na pročelju tvornice popravljen i uključen neonski natpis 'Nada Dimić'.

Među entuzijastima koji nisu zaboravili borbenu Nadu su inicijatori nagrade građana i građanki Grada Zagreba 'Nada Dimić' okupljeni oko Fonda za druge. Od 2017. godine ugravirane kamene ulične kocke, simboli pučkog otpora, krase police pojedinki ili organizacija koje su svojim djelom i javnim angažmanom ostavile važan trag na kulturnom i umjetničkom polju.

Koliko god je društvo posljednjih desetljeća bilo nepošteno prema Nadi Dimić, ona je i dalje inspiracija umjetnicama, aktivistkinjama i istraživačicama. A ni magazin koji drži te u rukama ne nosi slučajno ime Nada. ●

Zvonimir Dobrović: Čast nam je podsjećati na Nadino herojstvo

Ana Lovreković: Nadina uporišta su inspirativna

Mlade nade

Rijetko koja mlada osoba entuzijastična je oko budućnosti, a i neposredna prošlost je složena i zbunjujuća. Zato smo razgovarali sa Sennom Šimek, Janom Težakom i Lucijom Rešetar, mladima koji nude nove vizije i vraćaju nadu da je bolja budućnost moguća

Što su sve naši stari ostavili mladim naraštajima u nasljeđe? Civilizacijski dosezi i osobni komfor koštali su nas klimatskih promjena, cinizam i zloba su izvitoperili povijesne činjenice zbog kojih danas ne možemo ušutkati revizionističke tendencije, glorifikacija zadnjeg rata na ovom području ugušila je svijest o stradanju drugih... I tako unedogled. Općemjestaška shvaćanja mladih obično se svode na lijene zaključke: slabo čitaju, nemaju radne navike, razmaženi su, letargični, ne izlaze na izbore, slušaju užasnu muziku.

Podrugljive i neosnovane kvalifikacije na račun novih generacija nižu se kao perle. Kao da to nije dovoljno, i podaci pokazuju da su u svijetu postali manjina uslijed starenja populacije. Njihova ljudska prava, naročito ona socijalna i ekonomska, ozbiljno su dovedena u pitanje. Stupanje u svijet odraslih veliki je izazov. I ne, ništa nije lako kad si mlad. Činjenica je da je rijetko koja mlada osoba entuzijastična oko budućnosti. I nije samo budućnost problematična – neposredna prošlost iz koje smo iznikli vrlo je zbunjujuća i složena. Zato je iznimno važno obratiti pažnju na one koji se s ovim teškim pitanjima ne samo hvataju ukoštac, već nude nove vizije i vraćaju nadu da

Senna Šimek

je bolja budućnost ipak moguća. U to ime donosimo inspirativne portrete troje mladih, pripadnika generacije Z iz Hrvatske.

Senna Šimek: Tema rata je sveprisutna

Od školskih pismenih zadaća na temu 'Zašto mi je bitan Domovinski rat' do diplomskog rada 'Stvaranje političkog mita o Domovinskom ratu'. Ovako bi mogla izgledati najkraća biografija SENNE ŠIMEK (1998.), diplomirane politologinje i buduće povjesničarke.

Ni sama ne zna prepoznati prelomni trenutak kad je osvijestila da se želi baviti interpretacijom rata 1990-ih. Bio je to sloj na sloj raznih iskustava, znanja i odnosa s ljudima, ali i kombinacija obiteljskih faktora i obrazovanja u školi koje je bilo zatupljujuće, govori. Smatra da je njena slavonska zavičajnost prilično utjecala na kasniji akademski, aktivistički i osobni svjetonazor. Senni je bilo neobično kako se stvari uzimaju zdravo za gotovo, bez propitivanja.

— Tema rata je sveprisutna. Kao slon u prostoriji, svi znamo da je tu, ali nećemo pričati o tome. Kad je u pitanju nogomet, korona, prirodne nepogode – i to se povezuje s ratom. Nažalost, mladi danas imaju odgovornost koju su dobili društvenim, obiteljskim i političkim nasljeđem. Ja nisam kriva, ali imam odgovornost da ozdravim društveno tkivo koje je razoreno 1990-ih. Imamo prostor za istraživanje, postoji puno toga što je zapostavljeno u dominantnim narativima. Bez kritičkog suočavanja nema demokracije – objašnjava i dodaje da u današnjoj visokoindividualiziranoj kulturi baš i ne prolaze teme koje u javnom prostoru nisu dostupne.

Senna se u maju ove godine zaposlila u Inicijativi mladih za ljudska prava Hrvatske nakon kraćeg volontiranja. Bila je polaznica njihovih edukacija gdje je produbila svoje znanje o tranzicijskoj pravdi. Govori da je 'super osjećaj kad znaš da si nešto napravio.'

— Bila sam na komemoraciji u Doljanima za 'Oluju', pisali smo govor, pročitala sam dio isprike. Neće zbog toga Hrvatska stati, ali neki ljudi su to čuli i to im bar malo znači. U takvoj vrsti društvene angažiranosti se najbolje vidi iskrenost, kad se baviš aktivizmom nemaš drugu korist od toga – ponosna je Senna.

Bila sam na komemoraciji u Doljanima za 'Oluju', pisali smo govor, pročitala sam dio isprike. Neće zbog toga Hrvatska stati, ali neki ljudi su to čuli i to im bar malo znači, kaže Senna Šimek

Kada su pitanju planovi za budućnost, naša sugovornica je došla do zaključka da joj akademska karijera neće biti dovoljna. Ne želi provoditi vrijeme samo u kabinetu, ljepše je i korisnije biti na terenu.

— Shvatila sam da jako cijenim obrazovanje, to mi je daje određenu sigurnost da mogu nešto naučiti, pročitati i napisati tekst koji će cirkulirati u malom krugu ljudi koji se time bave. S druge strane, pitala sam se koje su širi ciljevi koje bi mogla ostvariti i koje ljude bi mogla dotaknuti svojim radom. To što dobijem u znanosti mogu prenijeti kroz aktivizam među ljude – objašnjava Senna.

Životna tema koju je odabrala vrlo je opterećujuća, ali za većinu društva je kontroverzna. S obzirom na prirodu ove vrste aktivizma, u Senninom životu postoje i oni ljudi kojima gotovo i da ne govori čime se bavi.

Jan Težak: Približavamo antifašizam mladima

JAN TEŽAK (1999.), student šeste godine zagrebačkog Medicinskog fakulteta i član Mreže antifašistkinja Zagreba (MAZ), prvi put je u srednjoj školi došao u kontakt s vrijednostima antifašizma kada je krenulo njegovo političko opismenjanje.

Smatra da je oduvijek bio prijemčiv za to. Njegova obitelj, kaže, ima samo lijepe riječi za život u Jugoslaviji, a na tim je temeljima slobodno izgradio svoj svjetonazor. Od malena je vukao buntovnu crtu, fascinirale su ga radikalnije politike i društveni pokreti, volio je gledati partizanske filmove... U eksplicitnijem smjeru je krenuo kada je sve to na gomili stavio u intelektualni i akademski kontekst.

MAZ-u se priključio 2020. Tada je u ovu organizaciju došao cijeli talas novih ljudi koji su dodatno osvježili ionako dobro mladu strukturu članstva.

— U MAZ-u mi se najviše sviđaju temeljne vrijednosti. To je udruga koja suvislo i transparentno obilježava antifašističku tradiciju. Specifičnije, ljudi koji su u organizaciji su dragi i dobri. MAZ sve što radi, radi u zdravoj klimi. Na prilično suptilan način može dotaknuti puno ljudi i senzibilizirati ih za ono što je bitno, a u isto vrijeme tabuizirano u našem društvu. Trnjanski kresovi u 2023. okupili su nekoliko tisuća ljudi koji s obiteljima obilježavaju vrijednosti za koje smo se bojali da su ih svi zaboravili. Stvaramo lijepu atmosferu u javnom prostoru. MAZ može zgrabiti još i više – uvjeren je Jan.

Dodaje da postoji veliki jaz između njegovih vršnjaka i skoro svega vezanog uz antifašizam i nov. Smatra da se to može popraviti kada bi se antifašizam prezentirao kroz poveznicu ovdje i sad.

— Izgubio se taj moment da ljudi od malena budu učeni i odgajani u tom duhu. Zato moramo biti malo kreativni u tome, razmisliti kako ćemo mladima približiti antifašizam. A opet ne smijemo napraviti previše ustupaka, da ne skrenemo u liberalizam ili konzervativizam. Jasno mi je da nećemo puno postići samo s deklarativnim pozivanjem na komemoracije – kaže naš sugovornik.

Kako to postići u atmosferi inzistiranja na isključivo osobnim uspjesima? Jan kaže da je i to velika zvjerka protiv

koje se MAZ bori. Međutim, on smatra da ljudi u sebi prirodno nose nešto socijalističko i solidarno.

— Sudjelovao sam s Mrežom anarhosindikalista u nekoliko akcija, radili smo pritiske gazdi koji nije plaćao radnike. Ljudi su iznimno pozitivno reagirali na zamaskirane ljude koji mašu crvenim zastavama u centru grada. Kao da su bili iznenađeni što se možeš organizirati i tražiti pravdu za sebe i ljude oko sebe. To je samo jedan primjer uspješne akcije, gazda je platio što je trebao. Razgovarajući s ljudima shvaćam da nisu neosjetljivi, mislim da samo ne

Lucija Rešetar: Klimatske promjene nemaju granice

ZABORAVLJAMO da smo dio ekosustava, ljudska vrsta se postavlja iznad toga, reći će LUCIJA REŠETAR (2000.) iz Zagreba. Studentica PMF-a prije mjesec dana je otišla na diplomski studij na švedsko sveučilište Lund University gdje će izučavati fizičku geografiju i ekosu-

Jan Težak (gore)
i Lucija Rešetar (dolje)

stave. Smjer koji je odabrala dat će joj sveobuhvatan pregled štetnih klimatskih promjena.

Lucija je članica Foruma za održivi razvoj Zeleni prozor (FORA). Govori da bi se osjećala neispunjeno da nije otkrila aktivistički svijet, da ne bi doživjela potpuno zadovoljstvo time što bi dobiveno znanje zadržala samo za sebe, da ga nije podijelila s drugima. U udruzi

je došla u doticaj sa socijalnom problematikom klimatskih promjena i sa zelenim politikama. Ukratko, spoznala je sve ono o čemu na biološkom odsjeku nije bilo govora. Po njenom mišljenju sve je to interdisciplinarno – ekonomija, društvo i okoliš.

— Svaka zajednica je specifična i klimatski uvjeti su drukčiji u pojedinim državama, iako klimatske promjene ne poznaju državne granice. Nema svaka država kapaciteta napraviti neke mjere. Razumljivo je da netko tko se bori za puko preživljavanje nema vremena razmišljati o klimatskim promjenama.

Sudjelovao sam s Mrežom anarhosindikalista u nekoliko akcija, radili smo pritiske gazdi koji nije plaćao radnike. Ljudi su iznimno pozitivno reagirali, kaže Jan Težak

Dakle, treba krenuti od ekonomskih i socijalnih problema da bi se domino efektom došlo do posljedica klimatskih promjena. U Hrvatskoj bi trebalo neke druge stvari posložiti kako bi se društvo ojačalo za suočavanje s problemom klimatskih promjena. Uređeniji sustavi mogu jače potegnuti promjene, takve zemlje bi trebale učiniti više – smatra studentica koja je napravila poželjan spoj znanosti i aktivizma.

Na fakultetu je bila aktivna u Sekciji za održivi razvoj, kasnije i u Sekciji za ptice u sklopu Udruge studenata biologije – BIUS. Volontirala je i u Udruzi BIOM.

Drži da mladi imaju sve veću svijest o klimatskim promjenama. Podsjetila je na planetarne prosvjede 'Fridays for future' koje je potaknula GRETA THUNBERG. I u njenom okruženju je otada interes eksponencijalno porastao.

— Ne bih rekla da se u klimatske promjene ne vjeruje. Ali se i dalje ne zna što mi možemo točno napraviti, kako reagirati. Ili se sije strah i paranoja, ili su ljudi osviješteni, a indiferentni. Nema neke kolektivne ideje na koji način se može boriti protiv toga, a da nije samo razvrstavanje otpada – objašnjava Lucija.

Ona će nastaviti svojim znanstvenim putem, ali to ne znači da će se odreći ulaganja vremena u zajednicu, pa makar na lokalnoj razini. Može se zamisliti u nekom gradskom savjetodavnom tijelu kako ljudima približava svoje znanje i razbija ustaljene mitove o klimatskim promjenama.

Isto tako, smatra da je potrebno više dijaloga između struke i donositelja odluka. Besmisleno je, kaže, držati se samo istraživačkog rada i suhoparnog prikazivanja podataka.

— Znanstvenici bi morali znati svoje znanje pedagoški iskomunicirati u zajednici. Nema smisla imati znanje samo radi znanja – zaključuje Lucija Rešetar. ●

Нада не умиरे никад

Актуалним генерацијама Нада Димић може представљати врло снажан симбол непоколебљиве и устрајне жене у борби. Као таква, врло је битна за млађе генерације жена. Она утјеловљује антифашистичку борбу, која нам је и данас више него потребна, држи повјесничарка умјетности Маја Флајсиг

регистар симбола уписују и радничка права и индустријско наслијеђе социјализма, а посљедично и њихова пропаст – говори повјесничарка умјетности Маја Флајсиг, додајући да је од деведесетих наовамо повезница творнице и стварне особе постајала све чвршћа јер су се у нашем друштву на исти начин одбацивале вриједности социјалистичке револуције и антифашизма.

Сања Ивековић засигурно је умјетница која се у свом раду највише бавила с обје Наде. Још 1997. године у склопу пројекта 'ген хх' у форми рекламног огласа представља антифашисткиње, међу њима и Наду Димић, фотографијама супермодела, а 1998. покреће 'Нада Димић фајл', да би ове године дио њеног рада био приказан на загребачкој изложби под називом 'Сања Ивековић: Нада Димић Фајл 2023 / Нада Димић – Реконструкција индустријског наслеђа'. Уз бројне интервенције и перформансе које је кроз године Ивековић изводила, а од којих су многи укључивали пропитивање уништене индустријске баштине, творница 'Нада Димић' инспирирала је, између осталих, и радове платформе 'Бацача сјенки', док је Маријан Црталић на уништеној творници ставио натпис 'Сви смо ми Нада Димић'.

Када се одмакнемо корак од уско схваћених независно-културних кругова, галерија и умјетничких интервенција, а тај корак даље бит ће и тема овог текста, лик Наде Димић можемо пронаћи на илустрацијама и постерима, на играћим картама, мајицама, али и на кожи.

— Њен је лик изузетно визуално допадљив, но дубоко сумњам да ће доћи до сличног феномена по редундантности као што је то случај с ликом Че Геваре којег је чак и Х&М ставио у једну од својих колекција. Чини ми се да у правилу људи који користе предмете с њеним ликом познају барем основне црте из биографије Наде Димић. И то је сасвим довољно – коментира Флајсиг.

Осим розе мајице с почетка текста, на штанду Загреб Придеа 2015. године појавила се мајица с ликом Наде Димић испод које је писало 'Питај ме зашто сам антифашисткиња'. Када то питање поставимо македонском умјетнику зорану Кардули, који је илустрирао Наду Димић у склопу циклуса модног едиторијала с југославенским херојима и хероинама, али и у поп-арт стилу, он нам одговара:

— Југославенску борбу против фашизма никако не смијемо заборавити, поготово у времену хисторијског ревизионизма, данас када фашизми јачају, а у питање се доводе многа изборена права, попут права на побачај. Из тих сам разлога желио кроз свој рад упознати млађе генерације с хероинама и антифашистичкама, њиховом борбом и жртвом. Многи су млади први пута преко илустрација чули за југославенске боркиње, па тако и за Наду Димић, што ми је био и циљ, упознати их с властитом заборављеном прошлoшћу.

У модном едиторијалу Кардулина Нада сједи на столици у одјећи какву би обукле данашње деветнаестогодишњакиње – у морнарској мајици, траперицама и салонкама, а каже да је морнарску мајицу изабрао због творнице текстила с Надиним име-

П рије неколико година, шећући сплитском Западном обалом, срела сам жељка Керума, који се нападно мр-ко загледао у мом смјеру – схватила сам да на прсима носим наду димић, прљаво роза мајицу Антифашистичког вјесника. Да испод једне од неколико сачуваних фотографија ове народне хероине није писало њено име, Жељко се вјеројатно осврнуо не би, али та су му слова била итекако позната: 2007. године дио творнице 'Нада Димић' урушио се приликом раскопавања земље тадашњег већинског власника Керума. 'Тој је згради било суђено да падне јер је била некавалитетно направљена, а била је и стара', изјављује ономад Керум о заштићеном споменику културе за Дневник Нове тв, надодајући: 'Ипак смо ми извођачи из Сплита, код нас је све тврдо, нисмо знали да је овде мекано.'

Натпис са зграде, који је и с тексти-ла узнемирио бившег власника творничког комплекса, данас се рестаурира у радионици Техничког музеја 'Никола Тесла' како би био спашен од пропадања, а Нада Димић хероина и 'Нада Димић' творница трикотаже и позамантерије, годинама су умјетничка инспирација, посебице домаћем сектору савремене независне културне продукције.

— Регистар симбола који улазе у лик Наде Димић везан је примарно уз антифашистичку борбу, феминистичка настојања и социјализам. Међутим, кроз различите умјетничке радове, видљиво је да се творница 'Нада Димић', када функционира на симболичкој разини у култури сјећања, не одваја од лика Наде Димић. Тиме се у

Нада Димић –
карикатура Наташе
Рашовић

ном, али и Јадрана, хтио је истакнути земљу у којој је Нада рођена.

Загребачка удруга К-зона 2018. године представила је друштвену игру 'Страшне жене', која се састоји од бо карата с илустрацијама жена које су на различите начине задужиле човјечанство, а међу њима је и карта с карикатуром Наде Димић која носи партизанску капу. Ауторица карикатуре наташа рашовић каже нам да је Наду Димић изабрала цртати због њене херојске борбе, али и као подсјетник на уништавање и распродају наше државе, па тако и творнице 'Нада Димић'.

— Преселила сам се из Загреба у Пулу и гледам како је једна генерација садила Лунгомаре за све, а ова га је генерација продала па ће умјесто дрвећа никнути хотел, али не за све, него за оне који домовину воле пунећи властити џеп. И гдје је ту Нада Димић, деветнаестогодишња дјевојка која након два мјесеца мучења није рекла нити своје име. Нема је јер је ово вријеме новца, а не хероја – коментира Рашовић.

МИРЈАНА РАДОВАНОВИЋ, чланица умјетничког колектива курс и таттоо колектива тето важи из Београда, говори како је курс у свом раду истраживао културну дјелатност у оквиру антифашистичког покрета, из чега су произашле двије књиге и неколико умјетничких радова. Дио архиве остао је неискориштен па је сегмент с партизанским тетоважама дошао као логични наставак њеног интереса и рада.

— Кад сам почела да тетовирам, другарица Ива је дошла с идејом да јој радим тетоважу 'Fight like a girl', а ја сам предложила да уместо Леје из Стар Ворса ставимо партизанку. Тако је настала прва тетоважа партизанке, с контурама Миље Марин из 1943. године. Након тога су се јавиле још неке другарице са жељом да понесу мотив партизанке и тако је кренуло – говори она.

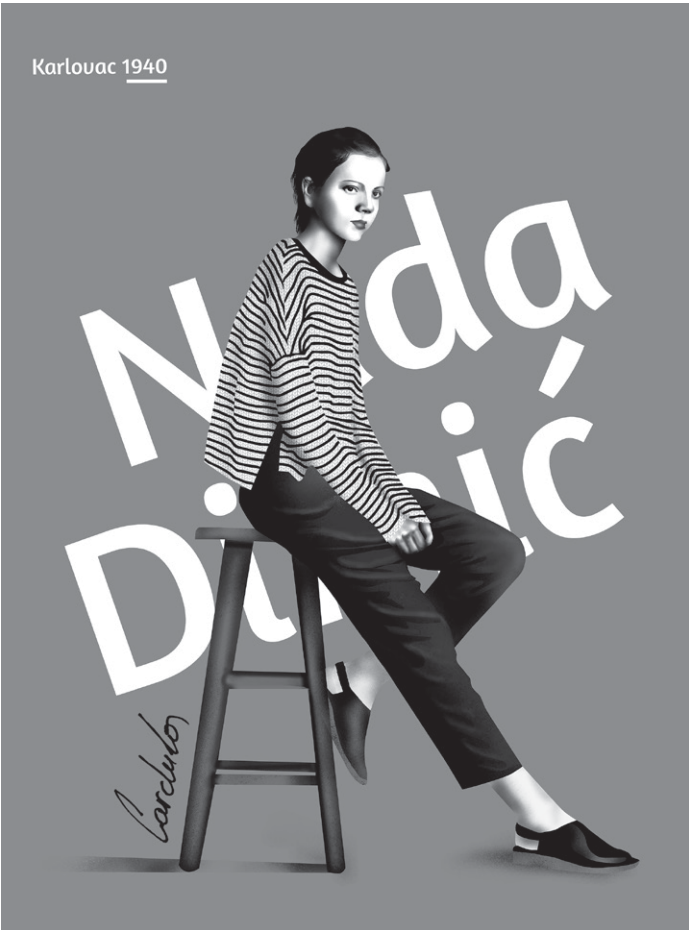
Лик Наде Димић тетовирала је два пут.

— Наду носе две другарице, Јована и Петра, у две бивше југословенске републике. Радила сам их у раздобљу од четири године и занимљиво је да су обе желеле да понесу Наду са цветовима мака па сам одлучила да цртеж радим на основу две фотографије Наде из различитог периода, како би имале различите тетоваже – каже Мирјана, појашњавајући да је хтјела додати декоративни елемент портретима.

— Углавном бирам дивље, самоникло цвеће и биље. Те наизглед крхке биљке пркосе суровим условима, а управо су то радиле и партизанке, пркосиле окупатору и доминантом патријархату – додаје.

Као што Флајсиг не види проблем у кориштењу лика Наде Димић на различитим предметима, Радовановић о 'другарским' критикама каже:

— Повремено дођу до мене неке критике са левнице да цвеће на тетоважама партизанкама на неки начин умањује важност. Будимо реалне, то су тетоваже (најчешће на телима жена) које првенствено значе онима које их носе, а нису позиви на револуцију. Зато се трудим да поред симболичке буду и занимљиве, лепе. Партизанке са биљем само су један део тога што радим, имам и врло једноставне цртеже, контуре непознатих парти-

Нада Димић – постер
Зорана Кардуле

Нада Димић –
тетоважа Мирјане
Радовановић

занки које су симбол борбе и не везују се за одређену личност, већ за идеју иза које су стајале.

Ауторица карикатуре Наташа Рашовић каже нам да је Наду Димић изабрала цртати због њене херојске борбе, али и као подсјетник на уништавање и распродају наше државе, па тако и творнице 'Нада Димић'

Зашто је баш лик Наде Димић, међу деведесет и једном народном херојем, остао најтрајније упамћен до данас, појашњава Флајсиг:

— Сматрам да је Нада Димић остала запамћена понајвише због визуалне репрезентације њеног лика, фотографије настале тијekom ухићења. Не постоји много фотографија из тог времена, а споменута фотографија утјеловила је лик хероине ноб-а: млада, неустрашива и одлучна жена. Свакако је и физичка привлачност Наде Димић погодовала резонирању њеног лика, јер се у литератури уз епитете 'пркосна' и 'бунтовна' Нади Димић често додаје и епитет 'лијепа'. Такођер, вјерујем да је позитиван карактер њеног имена могао утјецати на то да је Нада упамћена у толикој мјери. Осјећај наде засигурно је био нит водиља боркињама и борцима, упориште и ослонац, којим је коначно изнесено ослобођење.

Има неке хисторијске правде у томе да је баш Надино име уписано у наше, макар алтернативно, колективно сјећање – она својим мучитељима никада није признала право име па је током поступка вођена под именом

Оно што ће ме увек фасцинирати је храброст и одлучност не само Наде, већ свих тих жена које су се прикључиле антифашистичком покрету и дале животе у покушају да створе боље друштво, каже умјетница Мирјана Радовановић

Анкица Винек, а у свом илегалном раду користила је псеудониме Жута и Милка. Такођер, Надино лице које је утиснуто на кожу другарица непријатељ тешко да је открио – Нада се у свом илегалном раду прерушавала у мушкарца, дјевојчицу с корпом и мајом, мијењала је боју косе.

Разговарајући с нашим суговорницима, ријечи које су се најчешће понављале биле су засигурно 'храброст' и 'слобода' у пунокрвном смислу, па тако Мирјана Радовановић говори:

— Оно што ће ме увек фасцинирати је храброст и одлучност не само Наде, већ свих тих жена које су се прикључиле антифашистичком покрету и дале животе у покушају да створе боље друштво.

Зоран Кардула надодаје да је припадао генерацији која је о херојима и хероинама Другог свјетског рата учила у образовном саставу па Наду памти као прву партизанку у Хрватској која је увијек била и симбол неустрашиве младости. Важност познавања биографије партизанки и комунисткиња подцртава и Флајсиг.

— Вјерујем да актуалним генерацијама Нада Димић може представљати врло снажан симбол непоколебљиве и устрајне жене у борби. Као таква, врло је битна за млађе генерације жена. Шире схваћено, Нада Димић утјеловљује антифашистичку борбу, која нам је и данас више него потребна. Антифашизам је вриједност коју је потребно непрестано гајити, а Нада Димић носитељица је поруке која ће опстајати у времену. Тим више, управо захваљујући свијести о постојању боркиња и бораца, познавању њихових лица, њихових имена и њиховог живота, та порука антифашизма може трајати и преносити се на друге генерације – каже Флајсиг.

И зато, не срамите се носити Наду на цекеру, у подлистку, на кожи или мајици, а ако вас нетко пита зашто то радите, понекад је најједноставнији одговор најјаснији, онако како Нада завршава писмо о акцији у болници у Карловцу од 18. студенога 1941.: 'Смрт фашизму – слобода народу!' ●

DVOKORAK NAPRIJED

Početak jedne Nade

PIŠE Ivana Perić

SPOMENETE li Nadu u kontekstu ovdašnjeg sporta, misli odmah putuju do Splita i jednog ragbijaškog kluba. Nije prvi, prvi je 1954. godine osnovan u Zagrebu, ARK Mladost. Promovirajući ragbi, Mladost je tijekom maja 1955. godine odigrala utakmice u Rijeci i Splitu. U Splitu su igru prozvali regbi, i prvo su je igrali na Bačvicama. U počecima igrači-entuzijasti još nisu dobro poznali pravila, pa su se uvelike oslanjali na improvizaciju. Lopta se čuvala kod tete LUCE koja je bila čuvarica na kupalištu i iznajmljivala kupaće gačice.

Na Bačvicama se rodila i ideja o osnivanju ragbijaškog kluba, a formalno je realizirana u februaru 1959. godine u okviru Sportskog društva Nada. Klub je igrao na raznim igralištima po Splitu i okolici, vratnice su se prenosile uokolo na fići, a na kraju su se skrasili na starom Hajdukovom igralištu, kod stare plinare.

Jedan od osnivača Nade bio je ANĐELKO ĐEKI SRBLJENOVİĆ, inače i osnivač Splitskog jazz ansambla. Pisao je i izvodio scensku glazbu i bio uspješan sportaš. Igrao je kao junior u Hajduku, bio rukometaš Lokomotive, ragbi počeo igrati u zagrebačkoj Mladosti, a povratkom u Split postao jedan od osnivača Nade.

Prvu službenu utakmicu Nada je igrala početkom decembra 1959. godine, upravo protiv Mladosti. Uprava je uoči utakmice ragbijašima nabavila 20 bijelih majica s plavim ovratnikom, ali majice su bile toliko tanke da su se na malo jače potezanje odmah parale. Uvidjelo se da neće izdurati utakmicu, pa je iz skladišta jednog trgovačkog poduzeća nabavljeno 50 praznih vreća od šećera, koje je svojevremeno donirala Uprava UN-a za pomoć i obnovu (UNRRA). Na žutim je vrećama crvenim slovima bio otisnut podulji tekst o UNRRA-i. Izračunalo se da se od tri vreće

RK Nada od 2008. ima i ženski tim (Foto: Željko Šunjić/HaloPix/PIXSELL)

može sašiti jedna majica s dugim rukavima. Svima je dan nacrt kako bi majica trebala izgledati i preporuka da se vreće nekoliko puta operu u toploj vodi kako bi se izbrisala crvena slova. Po tri je vreće dobilo 16 igrača, a preostale dvije dobio je najmanji rastom IVICA VIDIŠ, čija je majka jedva uspjela sašiti majicu. Plave gačice su se također šile u kućanstvima igrača. Svakom je igraču dat jedan komad plavog platna da im kući majke, sestre ili supruge sašiju gačice s dužim nogavicama.

Nada je na toj prvoj utakmici nastupila pred dvije tisuće gledatelja i gledateljica. Na teren su izašli: LEO ANTONINI, NIKICA CARRARA, ŽELJKO DVORNIK, IVO GANZA, DANIMIR MIRO MATOŠIĆ, IGOR MORNAR, PETAR PJERO NOVAK, ZVONIMIR PILIĆ, RATKO CICO POŠTENJAK, MIHOVIL RADJA, PREDRAG BOBI OSTOJIĆ, LEO SENJANOVIĆ, Anđelko Đeki Srbljenović, SINIŠA TARTAGLIA, VANJA UJEVIĆ, Ivica Vidiš i STIPE VITALJIĆ. Momčad Mladosti Nadi je darovala jednu ragbijašku loptu.

Svega par godina kasnije Nada je počela dominirati jugoslavenskom ragbijaškom scenom, što se uz male oscilacije nastavilo do dana današnjeg. Klub iza sebe ima 38 titula državnog prvaka, tri titule pobjednika Interlige, deset titula pobjednika regionalne RRC lige, dvije titule pobjednika Srednjoeuropskog kupa prvaka. Trenutno okuplja devet različitih ekipa, a posebno mjesto među njima našao je i ženski ragbi tim, osnovan 2008. godine. Pokrenula ga je grupa entuzijastkinja – nakon oglednih satova tijekom nastave tjelesne i zdravstvene kulture u splitskoj ekonomskoj i zdravstvenoj školi na Starom placu je formirana grupa od tridesetak djevojaka koje su se organizirano nastavile baviti ragbijem. Mladost je tako Nadi ponovno pružila ruku. ●

GORSKI KOTAO

PIŠE Valentina Vukadinović

Lička kalja

KASNO ljeto i slutnja nadolazeće jeseni uvijek mi probude nostalgiju i pokrenu sjećanja na djetinjstvo. Oboje roditelja su mi rođeni u Lici pa smo brat i ja imali privilegiju da praznike i skoro svaki vikend provedemo na ličkim livadama, u ličkim sokacima, ljetnim kuvarijama, šljivarima i šumarcima. Miris sijena, mukanje krava, lastavice na žici, prvo jahanje na konju, šumske jagode, pečeno pile i domaći krumpiri u točkastoj tepsiji, lonac bravine koja se krčka na šparetu, hladno kiselo mlijeko u vrućem ljetnom danu, prekrasan bakin kuglof s domaćim pekmezom ili vožnja sanjkama koje vuku konji dok pada snijeg, prizori su koji blistaju u mom umu dok vam ovo pišem.

Ovaj broj Nade je posvećen NADI DIMIĆ, heroini, Ličanki i ženi koju možemo zvati Hrabrost, pa je i recept koji vam donosim lički i podsjeća na stamenite, vrijedne ljude i njihove težačke ruke. Upravo spomenuta bravina ili poznatijeg naziva lička kalja (ponekad kuhana s janjetinom ili junetinom) je jelo koje u djetinjstvu nisam htjela niti okusiti. Kada smo brat i ja vidjeli da se iznosi veliki lonac i priprema glavica kupusa te komadi bravetine, bježali smo van jer nam nikako nije odgovarao miris tog jela. Baka, a kasnije i mama, uvijek su morale pripremati još jedno jelo za nas koji nismo htjeli niti prići loncu u kojem se krčkala kalja. A radi se o jelu koje je krepko, puno povrća i mesa. Dok se kuhala kalja, obično se mogao raditi još jedan posao pa su moje bake to znale pristaviti i samo povremeno proviriti da vide je li gotovo. Jelo je jednostavno za pripremu, a najbitnije je imati kvalitetne, domaće namirnice.

Prije nekoliko dana sam poželjela i sama skuhati ličku kalju da vidim hoće li mi sada, kada imam već neke godine, biti ukusna. Kuhala sam je s junećim mesom, a imala sam baš pravi, domaći lički krumpir. I znate što? Bila mi je divna, ukusna, nostalgična, miris

djetinjstva je obavio moju kuhinju i baš sam uživala u tom, nekad mi omraženom jelu.

Sastojci

1 do 2 kg janjetine/ovčetine/junetine (neka bude i kostiju)
1 glavica svježeg kupusa
2 glavice luka
par režnjeva češnjaka
2 do 3 mrkve
1 žlica masti
nekoliko krumpira (najbolje ličkog)
2 svježa paradajza ili žlica pelata
2 dl bijelog vina
sol
papar
list peršina
list lovora

Priprema

Kalju je najbolje kuhati u glinenoj posudi negdje na ognjištu ili šparetu na drva. U nedostatku istog, kuhala sam u željeznom loncu na sasvim laganom plinu da polako krčka jer je bitno da se povrće ne raspadne. Možete dodati i korjenasto povrće poput celera i peršina.

U loncu debljeg dna rastopite žlicu masti. Luk narežite na ploške i poslažite na dno lonca. Moja baka ga za ovo jelo nikad nije dinstala pa i ja tako radim. Na luk složite narezane (malo veće) komade mesa. Na meso dodajte mrkvu i oguljenu rajčicu pa zalijte vinom i ulijte vode da sve bude pokriveno. Stavite očišćene režnjeve češnjaka (nemojte ga sjeckati) pa dodajte list lovora, cijeli list peršina, poklopite i lagano kuhajte nekih sat vremena.

Nakon sat vremena dodajte kupus narezan na velike kriške (pazite da se ne lista i ne raspada) te krupnije narezan krumpir. Ako je potrebno, dodajte još vode pa opet poklopite i kuhajte još sat do sat i pol. Povremeno samo protresite lonac, nemojte miješati jer povrće mora ostati u komadu. Pri kraju kuhanja posolite i popaprite.

Dobar tek! ●

IMPRESSUM

Godina III / Zagreb | petak, 08/09/2023

Nada #042

Društveni magazin

SDF srpski
demokratski
forum

IZDAVAČ
Srpski
demokratski
forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić,
Katarina Bošnjak, Nina
Čolović, Anja Kožul,
Ivana Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladislavljević
i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak

DIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

Dragica Oršoš u razgovoru
s našim reporterom

– govori nam Ranka Oršoš, uz koju smo zatekli njezino četvero djece i unučicu, dok je suprug Stjepan i ostatak obitelji bio odsutan.

Kada govori o straži, Ranka se referira na navodnu spremnost seljana da, kao što je već objavljeno, u jednom trenutku kupe gorivo i zapale kuću Oršošovih. Čini se da ovu romsku obitelj ne štiti niti jedan zakon ove države. Prema njima vlada nulta tolerancija, dok je neograničena tolerancija rezervirana za korumpirane službenike. Pa i one koji, dodajmo, dolaze iz stranke kojoj pripada i načelnica Trnski. Iz više razgovora na licu mjesta zaključili smo da mnogi smatraju da načelnica samo prenosi glas i stavove mještana, ništa više.

Uz sve nabrojane motive, rasplet priče još je nevjerojatniji, a čeka se samo epilog: navodno su mještani Hlebina voljni vlastitim novcem ili pak određenim učešćem kupiti obitelji Oršoš novu kuću u Novigradu Podravskom. Sve samo da nestanu iz Hlebina. Franjo Horvat, koji je prisustvovao nedavnom sastanku u općini, spominje namještenu kuću u iznosu od 22 tisuće eura.

– Dvadeset ljudi je bilo na tom sastanku zajedno s načelnicom. Najvjerojatnije ta grupa mještana žele isplatiti kuću. Bili su sa Stjepanom, pokazali mu kuću koja ima centralno grijanje, kupaonu, kompletno namješteno – govori Horvat.

– Ako nam ta kuća odgovara, neću se protiviti. Tamo ljudi s nama nisu imali problema, nitko se nije žalio, ni susjedi ni općina, i tamošnji načelnik je također bio prema nama predobar. Ako nam pak ne odgovara, mi smo ovu kuću u Hlebinama platili, mi ćemo je urediti i tu živjeti. No zasad ne možemo dok smo pod prijetnjama ništa, ni krenuti je uređivati. Nemamo gdje spavati, nemamo namještaj – nabraja Ranka.

I spomenuti Horvat našao se na tapeti Hlebinaca: on je prema vlastitom priznaju ustupio svoj bankovni račun kako bi s njega mogao isplatiti novac Oršošima nakon što su prodali bivšu kuća, jer ovima je pak račun blokiran. Dakle, nakon što je tu uslugu napravio označen je kao poma-gać koji je sve napravio da dovede Oršoše u Hlebine.

– Ako Romi ne dobiju priliku, neće se ni promijeniti. Molim sve mještane, bez obzira koje općine, i sve građane Republike Hrvatske da pokušaju dati priliku Romima da se dokažu da se mogu promijeniti. A ne da se ide protiv njih na ovakav način. To je protiv zakona i Ustava – apelira Horvat.

Ranka Oršoš smatra da je njezina obitelj itekako diskriminirana. Nedavno je, domeće u prilog tome, pitala načelnicu što će biti s djecom, jer joj kćer mora u vrtić. Odgovorila joj je, kazuje, da je vrtić pun i da nema više mjesta, kao i da sina može u školu upisati gdje god hoće. No kako da ga upiše u Hlebine, kad im prijetje iseljavanjem, ističe Ranka.

Uže područje Hlebina je prilično pusto. Tek netko uđe u jednu od dvije tamošnje trgovine, a u selu nema čak ni kafića. One na koje smo naišli zapitali smo koliko znaju o slučaju romske obitelji i pritiscima da se isele, kao i tko sačinjava zbor mještana koji traga za novom kućom za Oršoše izvan Hlebina.

Imanje obitelji Oršoš
u Hlebinama

– Jesam, briga me tko je tko. Možda ja njima smetam. Boli me kurac i za Rome i ostale ljude. Ja imam svojega posla – kazao nam je jedan stariji mještatin na biciklu.

– Čula jesam, ali ne znam o tome više ništa – dala nam je do znanja jedna mlađa ženska osoba, inače Koprivničanka.

– Ako ste zainteresirani, morate u općini pitati – kazala nam je pak treća osoba, pomišlivši da bi i mi rado sudjelovali u toj radoti.

– Smetaju li vama Romi? – pitamo.

– Bez komentara – odgovara ipak.

– Dalo bi se svašta reći – čujemo drugu.

– Postoji li ovdje skupina mještana koja navodno prikuplja novac? – iznova pitamo sljedećeg prolaznika.

– Čujem neke priče, ali tko bi to bio, nemam pojma – kaže.

– Ako je tako, vjerojatno nemaju uvjete za život u kući u Hlebinama. S kojim novcima si budu sredili kuću? – pita nas jedan stariji muškarac.

– To je njihova stvar – konstatiramo.

– Smetaju li vama? – zanima nas.

– Meni ne – odgovara.

– Ono kaj delaju s našom načelnicom to je čista sramota. Ona nas drži na okupu, sve. Nisam nigdje vidjela ni čula da je rekla da nekog mrzi, ona dapače govori da je ona mama svima nama – kazuje, poput odvjetnice, jedna žena.

Nije to jedini način na koji mještani Hlebina pričaju.

– Oni jesu kakvi jesu (Oršoši, op. a.). Ljudi moraju negdje živjeti – dakle, ponudi im se opcija civilizacije. Ne valja grupiranje, nego: u županiji ima stotinu sela. Dakle, po jednu romsku obitelj u svako selo. Pa znate i sami kakvo se bezvlašće znade dogoditi u Međimurju, kriminal. Romi su gostoljubiv narod, ali dok dođu gosti, onda muzika, raspašoj, problemi s autima. Trebalo bi ih razjediniti po selima. Dapače, onda dati šansu, svako selo dvije obitelji – velikodušan je u najboljoj namjeri jedan mještatin.

– Novinari svašta pišu – opet će žena koja brani načelnicu. To nisu njezine riječi – odbija povjerovati, uz naznaku da novinari pišu gluposti.

Do načelnice ponovno nismo došli. Nazvali smo jednako bezuspješno nakon što smo je s istim rezultatom potražili u općini, gdje su nam kazali da ona svoj posao obavlja volonterski i da je na bolovanju. Dan prije, kada smo je telefonski ipak dobili, pozvala se tek na posjet potpredsjednice Vlade ANJE ŠIMPRAGA romskom naselju Autoput kod općine Drnje, odakle je nekoliko obitelji evakuirano nakon nedavne poplave, a naselje je potom netko uništio bagerom. No to nije tema o kojoj smo željeli s načelnicom porazgovarati, premda ćemo joj se vratiti na kraju ove priče.

Ako smo jednu noć do sada spavali pošteno, ostale smo stražarili na smjene ispred kuće – govori nam Ranka Oršoš, referirajući se na navodnu spremnost dijela mještana Hlebina da kupe gorivo i zapale kuću u kojoj trenutno živi njena obitelj

U romskom naselju Autoput, koje smo već spomenuli i za koje nam je rečeno da je postojalo na tom mjestu 150 godina, ostao je tek jedan pas. Ostaci dječjih kolica i tenisica, igračaka, čak i rublja koje se suši na improviziranom užetu, ne mogu sakriti tragove života. Ondje je stanovalo sedam romskih obitelji. U blizini naselja nalazi se šoderica kod koje smo primijetili mehanizaciju. Policija navodno istražuje tko je bagerom uništio naselje, a alarmirane su i državne institucije. DRAGICA ORŠOŠ, bivša stanovnica naselja, krevet je privremeno pronašla kod sestre u kućerku u obližnjoj Starogradskoj ulici u dijelu naselja Sigetec. Nakon duže potrage za njom, rekla nam je da su zasad dvije obitelji zbrinute, ali ona i ostali čekaju na zamjenski smještaj – gdje i kada, to ne zna. U svojoj 59. godini spremna je za novi početak. Spominje da bi to moglo biti u Hlebinama, u kojima – jesmo li spomenuli – već obitava petnaestak romskih obitelji. Osim Oršoša, nismo čuli da imaju problema.

Zaključak je da se ovi ljudi puno bolje i snažnije nose s egzistencijalnim problemima od opisanih malih općina, koje, kako vidimo, u svojoj pitomosti olako zaglibe u rasizam i ksenofobiju. Kako doznajemo, teško se mogu same, bez pomoći županije ili države, nositi s integracijom i potrebama etničkih zajednica poput romske. Romi i migranti ističu se u 21. stoljeću kao dvije skupine koje, svaka iz svojih razloga, tragaju za svojim komadom zemlje. ■

Detalj iz srušenog
romskog naselja Autoput

Prijatelji socijalizma

Neki istaknuti borci iz redova SPC-a i nakon oslobođenja nastavili su graditi Jugoslaviju. ‘Ostani pošten i ne boj se što nisi u partiji, budi ono što jesi i ostavi ljudima da se uvere da si prijatelj socijalizma’, savjetovao je Slobodan Penezić Krcun Mihajlu Smiljaniću, sinu prote Milana. I Tito je za njega rekao da ‘dobar pop više vredi među ljudima, nego pet političkih’

UTREĆEM, zaključnom dijelu feljtona o pravoslavnim sveštenicima koji su se priključili Narodnooslobodilačkoj borbi prisjetit ćemo se nekih

istaknutih boraca iz redova SPC-a koji su i nakon oslobođenja nastavili graditi Jugoslaviju.

Jedan od njih je prota ALIMPIJE POPOVIĆ koji je rođen 9. decembra 1888. u Novom Sadu, gdje je i umro 6. oktobra 1967. Između dva svjetska rata bio je vrlo aktivan u društvenom životu grada, a 1931. postao je paroh Uspenske crkve. U Drugom svjetskom ratu bio je izložen represiji mađarskih vlasti, pa je već u aprilu 1941. zajedno s cijelom porodicom izveden pred streljački vod. Iako su stjecajem okolnosti to uspjeli preživjeti, paroh i dvojica sinova odvedeni su u zatvor. Njegov stan postao je važna baza Narodnooslobodilačkog pokreta, koji je tajna policija više puta tokom rata pretresala. Protu je izbjegao smrt i u Raciji koju su mađarske vlasti organizirale u januaru 1942., no u novembru 1943. u borbi protiv okupatora kod Bačke Palanke poginuo mu je sin Živko. U zadnjoj godini Drugog svjetskog rata u Popovićevoj kući često se sastajao komitet KPJ i SKOJ-a jer je protina kći MARA bila udana za NIKOLU PETROVIĆA, poznatog komunistu.

Po oslobođenju Novog Sada, 23. oktobra 1944., Alimpije Popović postao je prvi predsjednik Narodnooslobodilačkog odbora, odnosno prvi poslijeratni gradonačelnik, a na toj je funkciji ostao sve do 1949. Kao paroh Uspenske crkve pokušao je da popiše sugrađane stradale u Novosadskoj raciji i 21. januara 1943. održao je pomen svim žrtvama. Bio je i poslanik u Narodnoj skupštini Srbije, gdje je 1947. predložio izgradnju kanala Dunav – Tisa, a kasnije iste godine u Skupštini AP Vojvodine da se projekt kanala produži i na dionicu Tisa – Dunav. U decembru 1947. na osnivačkoj skupštini Udruženja srpskog pravoslavnog sveštenstva izabran je za prvog predsjednika Glavnog odbora, u kojem je ostao aktivan do 1955. zalažući se za demokratizaciju crkvene organizacije. Prilikom posjete delegacije udruženja JOSIPU BROZU TITU predložio je da se socijalno i penziono osiguranje proširi i na pravoslavno sveštenstvo, što je ubrzo i prihvaćeno i tako je, barem u nekim dijelovima biše Jugoslavije, zakonski regulirano do danas.

Sahrana Pere Četkovića
1943. po pravoslavnom
obredu (Foto: Wikimedia
Commons)

Porodica Smiljanić dala je 13 generacija sveštenika, od kojih su za našu priču bitni Milan i njegov sin Mihajlo. Prota MILAN SMILJANIĆ rođen je 1891. kod Užica, a umro je u avgustu 1979. u Sirogojnu. Učestvovao je u Balkanskim ratovima pa je 1912. kao bogoslov dospio u Četvrti pešadijski puk Stefan Nemanja i borio se kod Kumanova. Bio je aktivni sudionik NOB-a i istaknuti društveno-politički radnik u NR Srbiji, između ostalog i kao poslanik u Užičkom okrugu. Od 1944. do decembra 1946. bio je prvi ministar poljoprivrede u vladi NR Srbije i provodio je agrarnu reformu. Izabran je i za potpredsjednika Prezidijuma Narodne skupštine NR Srbije, a od 1947. bio je i predsjednik Glavnog odbora Udruženja pravoslavnih sveštenika Jugoslavije. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više jugoslovenskih odlikovanja.

Njegov brat MOMČILO i sin MANOJLO od ljeta 1941. borili su se u Zlatiborskoj partizanskoj četi, zbog čega su Milanu prijetili da će mu zapaliti kuću u Sirogojnu gdje je služio. To se nije dogodilo, ali su mu brat i sin poginuli u narednim mjesecima. Sve do oslobođenja partizani bi se sklanjali kod prote Milana, kod kojega bi dobili prenočište i hranu, a poznato je da je služio i kao kurir. Nakon oslobođenja prota je kao predstavnik narodnih vlasti na Zlatibor dovlačio kamione starih guma da seljaci od njih prave opanke. Protin sin MIHAJLO – MIŠA, također prota, inicirao je otvaranje kamenoloma ‘Ukrasni kamen’ u kojem su bili zaposleni muškarci, a Smiljanići su se pobrinuli i da žene imaju posao pa su u okviru zadruge pokrenuli izradu izvornih rukotvorina. Zanimljivo je njegovo šaljivo obrazloženje zašto je prihvatio da bude ministar poljoprivrede. ‘Ocenio sam da se razumem u kajmak, sir, pršutu. Znam šta je pasulj, kupus, voće i povrće. Dobro se razumem i u ljutu i u meku, i u kleku i još poneku’, kazao je Milan.

Na korist crkvi i državi

Njegov sin Mihajlo Smiljanić, koji se također priključio NOB-u, ali nije nosio pušku pa ga je, prema vlastitim riječima, bilo sram da traži Spomenicu 1941., nastavio je stopama svog oca, iako su neki tražili da se opredijeli – partija ili mantija. SLOBODAN PENEZIĆ KRCUN koji ga je poznao rekao mu je ‘ostani pošten i ne boj se što nisi u partiji, budi ono što jesi i ostavi ljudima da se uvjere da si prijatelj socijalizma’. Za njega je i Tito jednom poslije rata rekao da ‘dobar pop više vredi među ljudima, nego pet političkih’. Osim što je u Sirogojnu bio predsjednik SUBNOR-a, bio je i predsjednik zadruge i delegat u Socijalističkom savezu radnog naroda Srbije i Jugoslavije.

Uz sveštenike koji su aktivno sudjelovali u NOP-u u ovom kontekstu valja spomenuti i one koji se nisu priključili borbama, ali su pružali otpor okupatoru. Jedan od njih je MILAN MACURA, arhijerejski namjesnik dalmatinske srpsko-pravoslavne eparhije. Kada su Talijani 1941. internirali episkopa IRINEJA, Macura vodi eparhiju u teškim okolnostima jer su se mnogi njegovi kolege pomirili s okupacijom i iznevjerili narod. Njegov najstariji sin, MILAN MACURA BRACO, učestvuje u borbama protiv okupatora, pa je u Šibeniku osuđen na 20 godina zatvora i odveden u Italiju. Njegov mladi sin, SLOBODAN MACURA BONDO, organizira ustanak u Bukovici i kao politički komesar bataljona gine 21. marta 1943. u borbi s četnicima, da bi 1951. bio proglašen narodnim herojem. Nakon što su mu četnici ubili sina MOMČILA, Milana Macuru i njegovu suprugu predaju Talijanima, koji ih odvođe u Italiju. On je oslobođen zahvaljujući razmjeni, a po povratku su ga na rukama

prenijeli iz Šibenika na slobodnu teritoriju. Poslije oslobođenja nastavlja voditi dalmatinsku eparhiju, a umire u Šibeniku na Svetog Savu 1955.

PLATON BUZADŽIĆ rođen je u Bučju kod Pakraca i služio je po parohijama u Slavoniji. Okupaciju je dočekao u Novoj Gradiški. Ustaše ga hapse, odvođe u logor u Capragu i protjeruju u Srbiju. NOP-u se priključio u septembru 1941., zajedno s čitavom porodicom, a sin mu je poginuo kao komandir čete. Nakon oslobođenja vraća se u Novu Gradišku, gdje radi na širenju bratstva i jedinstva, odnosno povezivanju pravoslavnog sveštenstva s narodnom vlašću. Bio je član glavnog odbora ‘Prosvjete’ u Hrvatskoj i predsjednik novogradiškog pododbora, kao i član izvršnog odbora narodnog fronta u Novoj Gradiški. Jedan je od inicijatora osnivanja Udruženja srpskog pravoslavnog sveštenstva u NR Hrvatskoj, čiji je predsjednik bio od 1947. do svoje smrti 1950.

Paroh Živko S. Kostić okupaciju je dočekao na službi u Svrlijgu i s porodicom se odmah priključio partizanskom pokretu: njegov brat DRAGUTIN strijeljan je u Šapcu, a brat PREDRAG poginuo je 13. jula 1943. kao politički komesar Krajinskog odreda. Živka hapsi specijalna policija i odvodi u logor na Banjici, u kojem je u teškim uslovima proveo pet mjeseci. Nakon oslobođenja bio je prvi predsjednik okružnog odbora Narod-

‘Pobjeda je naša! S nama je Bog, narod i naši saveznici Rusija, Engleska i Amerika’, navodi se u dokumentu koji je početkom oktobra 1943. potpisao i prota Jagoš Simonović, divizijski vjerski referent i vijećnik Antifašističkog vijeća

nog fronta u Nišu, a po dolasku u Beograd i predsjednik Crvenog krsta IV rejona.

‘Narodu sreza kolašinskog’

Ideološke podjele u narodu itekako su došle do izražaja u Crnoj Gori. Naime, iako je narod 13. jula masovno podigao ustanak, mitropolit crnogorsko-primorski JOANIKIJE LIPOVAC i dio sveštenstva surađivali su s Talijanima i četnicima. Po dojavu Talijana da dio pravoslavnih sveštenika prelazi u aktivne partizanske redove ili su, kao jerej NOVAK KOLJENŠIĆ, poginuli boreći se protiv četnika, ili ih mitropolit izvodi pred crkveni sud, zabranjuje im služenje vjerskih obreda i ukida parohijsku službu bez prava na penziju. No to nije pokolebalo sve sveštenike-partizane pa su četvorica njih – JOVO ŽUGIĆ i MIRČETA GOLOVIĆ iz Nikšića, BLAŽO MARKOVIĆ iz Crmnice i Đorđije KALEZIĆ iz Danilovgrada – 16. juna 1942. iz sela Mrkalj na Tjentištu poslanicom poručili, između ostalog, da su ‘svijetli primjeri crnogorskog sveštenstva iz prošlosti dali podstreka mnogobrojnom današnjem sveštenstvu da u vremenu najcrnije okupacije našega naroda od strane divljih fašističko-imperijalnih hordi ustane s puškom u ruci i bori se u redovima svoga naroda protiv okupatora i njihovih sluga. No, nažalost, nije otišlo ovim putem cjelokupno sveštenstvo, već se jedan broj primio sramne uloge i postao saradnik i sluga mrskih okupatora, kao špijun i razbijač narodne volje. Mi sveštenici i narodni borci odričemo se takvih sveštenika, bili oni arhijereji, crkvenojerarhijski činovnici ili parohijski sveštenici, jer su izdajice svoga naroda i svoga staleža. Ne priznajemo vlast nadležnih arhijereja koji su u ma kakvoj saradnji sa okupatorom, dok ne dokažu da nijesu bili narodni izdajnici’. Na tom tragu je i proglas koji je protjerej JAGOŠ SIMONOVIĆ 27. septembra 1943. uputio ‘narodu sreza kolašinskog’, nekoliko dana nakon što su partizanske jedinice oslobodile Kolašin od dvogodišnje četničke uprave. ‘Kolašinci, Rovčani i Moračani, zar vaša čast i ponos nijesu trpjeli sram i poniženje gledajući okupatorske izmećare da vas terorišu u vašoj sopstvenoj kući u svojstvu povlašćenih pljačkaša koji su vam iz vaših siromašnih domova i torova plijenili sve što su htjeli i punili svoje nezajajljive jazbine po Vasojevićima, kao da to nije vaša krvlju stečena imovina. Zar vam se nije srce stezalo od bola, kada su ti isti narodni izdajnici snabdjeveni okupatorskim oružjem, konzervama i makaronima išli sa okupatorom rame uz rame da prolijevaju krv svoje braće? Zar nijeste zadrhtali pred užasnim prizorom

Alimpije Popović (Foto: Wikimedia Commons)
(gore). Milan Smiljanić (Foto: Wikimedia Commons) (dolje)

strijeljanja na Brezi, gdje su stotine i stotine naših najboljih sinova mučenički završili svoje živote? Zar nijeste sa gnušanjem i suzama u očima posmatrali od istih ovih bandi dovođenje nejake djece i žena u italijanske logore i kazamate, kao i bezbroj još ovakvih i sličnih nedjela koje nad vama počinise okupatorski ližisahani da bi pred svojim gospodarima položili ispit podaničke vjernosti i ropske pokornosti. Eto, ta bijedna grupa s koca i konopca sakupljenih nakaza uspjela je za dvije godine sprovesti nečuveni teror i strijeljanjem i batinama potčiniti jedan dobar dio čestitog naroda’, navodi se u proglasu, uz poziv svima da se priključe NOVJ-u, dok se svima koji nisu počinili zločine a žele se vratiti kućama garantira sigurnost.

‘Pobjeda je naša! S nama je Bog, narod i naši saveznici Rusija, Engleska i Amerika’, navodi se u dokumentu koji je početkom oktobra 1943. potpisao i prota Simonović, divizijski vjerski referent i vijećnik Antifašističkog vijeća. On je jednako tako 1. decembra 1943. u manastiru Morača služio pomen partizanima palim kod Pljevlja u prisustvu naroda, partijskih, vojnih i drugi rukovodilaca, a vršio je opelo na sahrani partizana palih na Barama Kraljskim. Drugog dana Duhova, 5. juna 1944. kod kolašinske crkve Svetog Dimitrija govorio je na tradicionalnom saboru pred dvije hiljade ljudi, zajedno s drugim rukovodiocima.

Iz knjige ‘Kolašinski kraj u socijalističkoj revoluciji’ BATRIĆA JOVANOVIĆA prenosimo i podatak da su na pravoslavni Božić 1944. u Kolašinu ‘partizani donijeli badnjak, jašući na okićenim konjima; bila je prisutna velika masa naroda iz varoši i okoline, oduševljena ovim gestom’. Sačuvan je i akt sreskog narodnooslobodilačkog odbora da se odmah nakon posta ‘sva nekrštena deca imaju krstiti, a nevjenčani parovi da se vjenčaju’. Sveštenici su bili dužni da obavljaju besplatno sve obrede koje vjernici budu tražili, a o ishrani njih i njihovih porodica brinuli su se narodnooslobodilački odbori. ■

(Kraj)

Svećenici svih vjera priključili su se NOP-u (Foto: Wikimedia Commons)

ИНФОРМАТОР

Полагање венаца за ратне жртве (Фото: Александар Чечавац)

Нисмо пронашли наше најмилије

Циљ наше политике јесте да буду пронађени сви нестали, без обзира на националност, казала је саборска заступница Драгана Јецков на обележавању Међународног дана несталих особа

Српско народно веће и Заједничко веће општине организовали су прошле седмице у Вуковару састанак са представницима удружења Против заборавља. Делегација коју су чинили представници две водеће институције Срба у Хрватској саборски заступници Самосталне демократске српске странке МИЛОРАД ПУПОВАЦ, ДРАГАНА ЈЕЦКОВ и БОРИС МИЛОШЕВИЋ, председник Заједничког већа општина ДЕЈАН ДРАКУЛИЋ, политички представници српске заједнице с подручја источне Хрватске и специјални изасланик председника Републике Србије за решавање питања несталих лица с Републиком Хрватском ВЕРАН МАТИЋ, пружила је поводом Међународног дана несталих особа подршку члановима породица несталих и убијених особа током ратних дејстава деведесетих година прошлог века окушљених у удружење Против заборавља. Након састанка, одржана је конференција за медије на којој су говорили Борис Милошевић, Веран Матић и Драгана Јецков. — За нас у СДСС-у је питање несталих привокласно хуманитарно питање. Циљ наше политике јесте да буду пронађени сви нестали, без обзира на националност и зато нећемо говорити колико је несталих међу већинским народом, а колико је међу припадницима српске заједнице. Међу говорницима данас је најчешћа реченица била: 'Нисмо се далеко помакли. Нисмо пронашли наше најмилије'. Наравно да је

нама то тешко слушати и да саосећамо са свима који се присећају чланова својих породица. Као што сам рекла, један од закључака јесте да итекако треба убрзати процесе и ексхумације и идентификације и с тим у вези је важно да то раде обе земље и надлежне институције – рекла је Драгана Јецков. Истакла је да, без обзира на националност, свака жртва треба да има име и презиме, једнако као што сваки злочинац треба да има име и презиме, а не да се квалификују и обележавају колективно.

— Веома је важно да институције почну интензивно сурађивати. Када је у питању СДСС и политика коју ми заступамо, управо у том смеру ћемо радити и сигурно да ћемо бити спона како би сваки нестали и свака жртва добили име и презиме, а породице мир, јер чланови удружења Против заборавља више од 30 година траже своје најмилије и то је посебна групација о којој се ретко или уопште не говори – закључила је Јецков. Борис Милошевић осврнуо се на разговор са члановима Против заборавља.

— Разговарали смо о ономе што је направљено током протекле године и искуствима које смо имали како би у наредном периоду поправили ствари које можемо помакнути на боље. Свесни смо како је иза злочина који су почињени остала неправда, као и поделе међу људима и мржња, али рад удружења и политичких представника не може пристати на неправду, поделе и мржњу. Наставићемо, као и до сада, да увек истичемо страдање и патњу хрватског народа, да осудимо злочине и да тражимо да свака жртва има једнак третман и поштовање – каже Милошевић. Подсетио је да су пре десетак година постојала два пописа несталих, један за Хрвате а други за Србе, али је касније попис обједињен.

— Важно је истаћи да је у Хрватској, када је изашао први податак о несталима, било пописано око 6.000 несталих, а сада је тај број 1.806, што је према светским стандардима добар резултат, али док год постоји један нестали треба бити упоран и тражити га. Дакле, посао није завршен – закључио је Милошевић. Актери прес конференције сложили су се да је неопходна

сарадња између Хрватске, Србије и Босне и Херцеговине.

— Данас сам овде како бих видео шта можемо да урадимо да се потрага за несталима ефикасније одвија. У протеклих неколико година, као специјални изасланик председника Републике Србије, учинио сам колико сам индивидуално могао, али морам да вам кажем да ме је срамота колико је мало направљено и срамота ме чињенице да постоји застој у идентификовању и ексхумацијама, а чини ми се, и озбиљан застој у потрази. Према подацима Републике Хрватске, трага се за 1.806 особа, када се од тог броја одузме 854 тела која су ексхумирана и која се налазе у мртвачницама, добијемо нову цифру од 962 нестала за којима се трага и за које је потребно пронаћи гробна места, ексхумирати и идентификовати их. Овај број од 854 тела која се налазе у мртвачницама јак дуго фигурира у том обиму и то је нешто што не можемо да разумемо. Због чега толико споро иде идентификација? То би требао да буде лакши део посла, јер су већ пронађена тела – навео је Веран Матић недостатке у процесу проналажења, ексхумације и идентификације несталих особа.

Матић је критиковао чињеницу да је између две државне комисије – у времену протеклом између два обележавања Међународног дана несталих – био одржан само један састанак у Загребу, и то у јануару ове године. Тада су договорене радње од којих је, према његовим сазнањима, урађено само извиђање терена у Дарувару где је пријављено гробно место или гробница и договорено да се уради ексхумација, али до тога за сада није дошло.

— Договорено је по ко зна који пут, да се изврши ексхумација 12 гробних места на книнском гробљу. Зна се која су то места, али не зна се која је жртва у којем. То је нешто што такође није урађено, иако изгледа као једноставан посао. Због чега се не дају подаци где су ексхумирана тела, нарочито у местима у којима живе Срби, како би се – ако нема довољно дна узорак од родбине – пронашли рођаци и затражили узорци потребни за идентификацију? Постоји попис више од 30 гробних места на којима се налазе тела 40 или 50 жртава, плус још око 50 гробних места које су породице пријављивале. Када се све то овако рашчлани добијамо сасвим другачију слику од оне која изгледа када кажемо да се трага за 1.806 људи – закључује Матић, додавши да још увек нема политичке воље да се ово третира као хуманитарно питање.

Удружење Против заборавља, чији су чланови породице српских цивилних жртава рата, постоји од 2010. године. Основано је са циљем да се пронађу нестале особе и унапреди сарадња са свим институцијама у држави и свету које се баве овим проблемом.

— Сваке године причамо једно те исто, породице траже своје, незадовољни су, а политичари с једне и с друге стране пребацују кривњу, док људи пате без обзира да ли су Срби или Хрвати. Није важно ко је ко, мени је свих жао и према свима осећам емпатију. Чула сам на стотине прича са једне, друге и треће стране. Јако ми је жао јер су ти људи стари људи, полако одлазе, а нису нашли своје нестале, да достојно сахране кости и да имају где да запале

свећу, помоле се и положије цвеће – прича своја потресна искуства председница удружења Против заборавља МАРИЦА ШЕАТОВИЋ, чији је муж нестало у Новској 1991. године где је од Хрватске војске убијен са још три особе.

— Породице јак пате и то је мукотрпан пут свима који ишчекују и имају неку наду. Радујем се кад видим да породице бар имају наду у то да ће се нешто десити – закључује Марица Шеатовић. Међународни дан несталих особа обележава се 30. августа, а прогласили су га Уједињени народи. У Хрватској се овај дан сећања обележава од 2006. године.

■ Душан Велимировић

Нова помоћ из Мађарске

Потрештине за породице страдалих у потресу подијељене су по Великом и Малом Градцу, Дреновцу, Влаховићу и другим селима

ПЕЧУЈСКА црквена општина СПЦ и Печујско барањско српско удружење, крајем августа поново су доставили помоћ страдалима у потресу с подручја Глине. Овај пута радило се о пуном комбију неопходних потрештина намијењеним за петнаестак породица из села око Глине, а донатори су биле српске мањинске самоуправе из свих дијелова Мађарске. И та је помоћ резултат интензивних контаката између Срба с Баније и Печуја од којих је најновији био организиран током августа кад је у Печују бора-

Школске торбе за ђаке

вила делегација Банијки предвођена чланом Вијећа српске националне мањине Глине ДАНИЈЕЛОМ КУКОЛЕЧОМ.

— Кад је делегација боравила код нас, разговарали смо о положају мјештана Глине и недовољно брзој обнови њихових села, због чега су многи још у контејнерима, па смо их питали шта им треба. С обзиром на почетак школске године, за децу смо у комбију донели ђачке торбе, свеске и школски прибор за цртање, кућанске апарате, телевизор, кревет и постељину. То смо поделили по Великом и Малом Градцу, Дреновцу, Влаховићу и другим селима – рекао нам је новинар и публицист

ПРЕДРАГ МАНДИЋ који је више пута учествовао у акцијама помоћи. Истакнуо је да су у акцију биле укључене српске мањинске самоуправе из Печуја, Калаза, Помаза, Ловре и других мјеста, најављујући да ће помоћ стизати и убудуће.

Велико задовољство акцијом и захвалност изразила је Данијела Куколеча која нам је рекла да је донација стигла у праве руке и у прави час.

— Сви су задовољни због пристигле помоћи, а поготово дјеца и њихови родитељи јер сада почиње настава, рекла нам је и додала да су српске организације у Печују Банијцима упутиле позив за низ манифестација ове јесени. О даљњој сарадњи било је ријечи и на сусрету делегације из Печуја са сисачко-мославачком дожупаницом МИРЈАНОМ ОЛУИЋ и мањинским активистима који је након расподјеле уприличен у Сиску.

■ Н. Ј.

Спомен на Малу Москву

У Перјасици је било говора о великом доприносу становника Кордуна у побједи над фашизмом

У ПЕРЈАСИЦИ је 2. септембра обиљежена 82. годишњица формирања Перјасичког партизанског одреда. Службено је формиран 31. августа 1941. године и један је у низу локалних одреда почевши од Првог кордунашког партизанског одреда формираног на Дебелој Коси 27. јула 1941. Потом су формирани одреди у Горњем Скраду, Трупињаку и Лоскуњи, четири јединице на подручју Вељуна те крајем августа Перјасички одред. Они су бројали од 15 до тридесетак бораца, слабо наоружаних, али спремних за одбрану својих огњишта, јер нису имали избора након невиђених злочина над Србима.

На том дијелу Кордуна дјеловале су јаке ћелије КПЈ и истакнути борци из Шпањолског грађанског рата РОБЕРТ ДОМАНИ, СТЕПАН МИЛАШИНЧИЋ ШИЉО и ИЗИДОР ШТРОК уз локалне комунисте Јо-

Раде Косановић и Душан Личина
(Фото: Илија Матијевић)

сипа Бољковца и друге. Изидор Штрок, шпански борац, генерал и народни херој, био је први политички комесар Перјасичког одреда, формираног у шуми недалеко куће предратног комуниста МОЈСИЈА ЦИМЕШЕ. Прије формирања партизанских одреда усташе су просјечно дневно убијале 55 цивила, а након формирања просјечни број жртава дневно је био 27 цивила и четири борца из тих одреда. Кордун је у рату дао сваког трећег становника

Занимљив је детаљ да су Штрока и Шиљу заробили кордунашки партизани мислећи да су непријатељи. Штрок је имао документе на име Николе Мркића, родом са Кордуна, али га је одао његов загорски нагласак. Убрзо се испоставило тко су па су међу устаницима наставили партијски задатак на дизању устанка. Перјасица је у току рата носила назив Мала Москва и Перјасица-мала државица јер су ту непријатељи у више наврата тешко поражени, наравно уз велике партизанске жртве.

Све присутне на годишњици је поздравио предсједник Вијећа српске националне мањине у Општини Бариловић Душан Личина. На споменик и костурницу положени су вијенци и упаљене свијеће. Споменик и костурница су изграђени 1953. године. Били су девастирани у рату деведесетих али су обновљени 2013. када је уз Опшину Бариловић и Српско народно вијеће обнову помогао подузетник ГОРАН ШТРОК, у сјећање на свог оца Изидора којег су Кордунаши неизмјерно цијенили. Суботњој годишњици присуствовало је четрдесетак становника Кордуна. Приређено је дружење уз традиционални кордунашки грах.

Присутнима се обратио РАДЕ КОСАНОВИЋ, предсједник Заједнице удружења антифашиста Карловачке жупаније. Најприје је подсетио на формирање Одрода и тадашње околности, а онда говорио о великом доприносу становника Перјасице и цијелог Кордуна у побједи над фашизмом. Успркос том доприносу, казао је, Кордунаши и Перјасичани су били преварени. Сам Изидор Штрок је више пута интервенирао код власти да се у развојном смислу помогне људима тог дијела Кордуна, али без одазива.

■ М. Ц.

Карловчани у Јасеновцу

Припадници српске заједнице путовали су на обиљежавање дана Светих новомученика јасеновачких

ЧЕТРДЕСЕТАК чланова Вијећа српске националне мањине Карловца, карловачког пододбора СКД Просвјета и антифашиста присуствовало је 2. септембра обиљежавању дана Светих новомученика јасеновачких у Јасеновцу. Одлазак на је организирао ВСНМ Карловца. Главна слава Светих новомученика јасеновачких, рекла је ДАНИЦА КЉАИЋ, замје-

Вијенац подно
Каменог цвијета

ница предсједника ВСНМ-а, литургијски је обиљежена у манастиру Јасеновац, а почела је ујутро у 9 сати.

— Литургијско славље предводио је патријарх српски Порфирије. Представници Вијећа на челу с предсједником Радом Влајнићем, предсједником одбора за вјеру и културу Аном Пумпаловић и са мнош, положили су цвијеће у крипти споменика Камени цвијет те одали почаст свим невиним жртвама усташког логора Јасеновац – рекла је Кљаић. Била је ово прва већа акција односно манифестација организирана од стране Вијећа у овом новом сазиву. У Вијећу кажу да ће сличних акција бити још.

■ М. Ц.

Бесмислена утрка

Утрка тко је имао више жртава доводи у питање стварне злочине, рекао је Дејан Јовић на данима новомученика јасеновачких

ОВОГОДИШЊИ дани Светих новомученика јасеновачких који су од 2. до 5. септембра одржани у Јасеновцу и Загребу, имали су велики одјек, поготово у српској заједници у региону. Литургији у манастиру Рођења светог Јована Крститеља у Јасеновцу коју је 2. септембра служило преко десет архијереја Српске, Руске и Македонске православне цркве на челу с руским православним митрополитом будимпештанским и све Мађарске ИЛАРИОНОМ, присуствовало је преко 2.000 вјерника из Хрватске, Србије, БиХ и Црне Горе те бројни државни званичници и представници српске заједнице у региону. Међу њима и министарка правде Србије МАЈА ПОПОВИЋ која је нагласила ‘потребу развоја и промоције културе сећања уз неопходност изградње добросусједских односа у региону’. Литургији су присуствовали и амбасадорка Србије у Хрватској ЈЕЛЕНА МИЛИЋ, предсједник Српског народног вијећа МИЛОРАД ПУПОВАЦ, представници институција Србије те министри у Влади Црне Горе.

Одржан је и девети симпозиј о новомученицима. Првог дана у Јасеновцу отво-

рена је истраживачка библиотека, након чега је услједило више предавања о страдањима Срба и припадника других народа. Други дио симпозија одржан је у згради Српске православне гимназије у Загребу. Владика пакрачко-славонски ЈОВАН истакнуо је значење истраживачке библиотеке, прве у свијету посвећене Другом свјетском рату на подручју Југославије, која има неколико хиљада књига, и која је отворена свим истраживачима. Упознао је присутне са чињеницом да је Никшић добио Улицу јасеновачких жртава.

— На дводневном симпозију из различитих углова сагледавамо људска искуства страдања у 20. вијеку, а све што се износи мора да се заснива на прецизним и јасним чињеницама – рекао је владика те нагласио да је у припреми и организацији Дана јасеновачких новомученика учествовао СНВ.

— снв од априла до октобра комеморира жртве 20. стољећа и то је наша дужност. Да нема тако упорног ангажмана снв-а и других организација укључујући спц и наше партнере из цивилног друштва прогресивне оријентације, данас би прошлост била представљена у другом свјетлу, кроз манипулације или заборав – рекао је ДЕЈАН ЈОВИЋ, предсједник Савјета снв-а. Подсетио је да предсједник снв-а Милорад Пуповац говори о политици заједничког комеморирања жртава и комеморирања свих жртава, а не само Срба.

— Заједничко комеморирање као темељ политике сјећања треба бити даље промовирано јер без ширења свијести о дубини и трагедији злочина који су се догодили нама и другима, тешко можемо градити бољу будућност. Утрка тко је био највећа жртва и тко је имао више жртава, што није специфично за ове просторе, доводи у питање стварне злочине – рекао је Јовић који је у том смислу нагласио важност улоге и дјеловања владике Јована.

Главно предавање на тему представљања искривљених чињеница о Холокаусту у посткомунистичкој Источној Европи, одржао је директор Центра ‘Симон Визентал’ у Јерусалиму ЕФРАИМ ЗУРОФ. Рекавши да у арапском и муслиманском свијету постоји негирање холокауста иако је то најдокументиранија трагедија у историји, Зуроф је указао на тренд источноевропских земаља да признају холокауст, али и да негирају учешће својих становника у њему.

— У инвазији на СССР, Еинсацгрупе (групе за истребљење) бројале су до 5.000 људи и покривале су територију од Талина од Оде-

Симпозиј у Српској
гимназији у Загребу

ИНФОРМАТОР

се на преко 1.500 километара, побивши преко 1,5 милиона људи. То не би било могуће без колаборациониста – рекао је Зуроф. Подсјетио је на лицитацију бројкама жртва Јасеновца које су се кретале од 30.000 до 1,2 милиона жртава.

■ Ненад Јовановић

О чему размишљао?

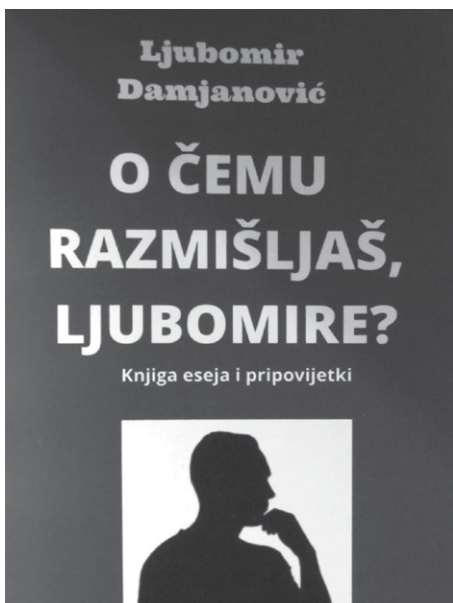
Пензионисани инжењер технологије Љубомир Дамјановић (1954.), који живи у Суботици, издао је нову књижицу

У СЕПТЕМБРУ 2020. пензионисани инжењер технологије ЉУБОМИР ДАМЈАНОВИЋ (1954.), који живи у Суботици, издао је књижицу од 110 страница под насловом ‘Јагодњак на Марсу’, у којој је скупио исто толико записа о свом родном селу Јагодњаку, народски званом – ‘Качвола’. Те записе раније је објављивао на Фејсбуку. И кад су објављивани на интернету и касније у књизи, ти записи наишли су на врло живо занимање не само Јагодњачана (‘Качволаца’), него и осталих Барањаца, поготово они који су писани живописним барањским диваном.

Годину дана касније, у беломанастирском Етнолошком центру барањске баштине, а у организацији др. СВЕТЛАНЕ ПЕШИЋ и скуп-а ‘Јован Лазић’, одржана је промоција те књиге. Промоторица је била професорица Јадранка Радошевић, која је публици представила аутора те описала како је књига настала и исцрпно приказала садржај. Да би се дочарао барањски диван, на промоцији је неколико таквих записа прочитао ЈОВАН ВИЛИЋ из Болмана, обучен у барањску српску народну ношњу. Вилић је добар познавалац обичаја, ношње, говора, менталитета и историје барањских Срба па на јавним приредбама врло успјешно интерпретира барањски диван.

У међувремену, аутор није мировао, него је и даље објављивао на Фејсбуку па

Књига садржи ауторове статусе на Фејсбуку

је у августу ове године издао нову књигу под насловом ‘О чему размишљао, Љубомире?’ на 145 страница. Ново укоричење поднасловио је као ‘књига есеја и приповијетки’ и у њега уврстио 219 своја ‘статуса’ објављена на Фејсбуку, с врло разноликим темама: од усколокалних до свјетских и свемирских,

■ Јован Неђић

Барањци у Бечеју

Беломанастирски скудовци и ‘Суљошанке’ вратили су се са ‘Великогоспојинских дана’ препуни лијепих утисака

НА позив новобечејског куд-а ‘Бећарац’ и организатора тамошњег ‘Етно базара’, у Новом Бечеју су у недјељу, 27. августа ове године, отпутовали чланови беломанастирског скуп-а ‘Јован Лазић’ из Белог Манастира под водством председнице др. СВЕТЛАНЕ ПЕШИЋ. С њима су на пут кренуле и чланице удружења ‘Суљошанке’ из Кнежевих Винограда, с којима скуп сарађује већ неколико година.

У Новом Бечеју Велика Госпојина је градска слава и одавно је дио традиције тога краја. Ове године манифестација ‘Великогоспојински дани’ била је 29. пореду, а у четвородневном програму (од 24. до 27. августа) уживало је више десетина хиљада људи у различитим дневним и ноћним програмима.

Посљедњег дана манифестације по први пут је одржано ‘Госпојинско коло’, међународна фолклорна манифестација с преко 400 учесника из 15 куд-ова из Србије, Републике Српске, Румуније и Хрватске. Наступало се на великој позорници на Тиском кеју, а фолклорашима није сметало ни 38 ‘Целзијуса’ колико је пржило у раним поподневним сатима кад је наступ почео. Приказане су игре из различитих дијелова Србије, а ‘Јован Лазић’ је наступао са ‘Српским играма из Барање’. — На ‘Госпојинском колу’ срели смо неке старе пријатеље и упознали нове, разменили смо адресе и договорили сарадњу. У Новом Бечеју има и Барањаца па су то били дирљиви сусрети након дужег времена – каже председница Светлана Пешић.

— Наше ‘Суљошанке’ имале су свој штанд на ‘Етно базару’, где су се представиле традиционалним ручним радовима: прекрасно извезеним пешкирима и ‘стољњацима’, а нису изостали ни домаћи барањски колачи. И оне су склопиле нова пријатељства и размениле искуства. Иначе, на ‘етно базару’ се могло видети велику разноликост ручно израђених сувенира од текстила и дрвета, па прекрасних мотива на стаклу, а и пробати те купити домаће прехранбене производе: сокове, вина, ракију, пекмезе, слаткише и наравно лесковачки роштиљ. Улица Занатског пива приредила је уживање за љубитеље крафт-пива – преноси нам докторица Пешић атмосферу из Новог Бечеја.

Фолклорашци у Новом Бечеју

У поподневним сатима, у присуству мноштва вјерника, одржана је и Великогоспојинска литија, која је ношена од Православне цркве Преноса моштију Светог Николаја Мирликијског, кроз парк, уз Тиски кеј и завршила у новобечејском Манастиру Успења Пресвете Богородице. Врхунац вечери био је концерт АЦЕ ЛУКАСА и ЈЕЛЕНЕ КАРЛЕУШЕ на Тиском кеју кад је – како се тврди – близу 100.000 посјетилаца уживало у хитовима тих познатих музичких звијезда, а потом је све завршило великим ватрометом.

Беломанастирски скудовци и ‘суљошанке’ вратили су се кући препуни лијепих утисака, с обећањем даним домаћинима да се виде и на 30. ‘Великогоспојинским данима’ сједеће године.

■ Јован Неђић

Мачак под шљемом

У Калнику ће бити откривена скулптура посвећена лиду знаменитог романа и тв – серије Дјело кипара Вида Вучака

У ЧАСТ култној серији негдашње Телевизије Загреб *‘мачак под шљемом’ те истоименом роману познатог књижевника ЈОЖЕ ХОРВАТА, у селу Калник код Крижеваца бит ће постављена умјетничка скулптура симболички посвећена главном лиду романа, партизанском десетару Илији Капару. Дјело је академског кипара Вида Вучака, а њезину израду иницирао је начелник Калника МЛАДЕН КЕШЕР.

— Радња се одвијала управо на Калнику. Комбинација је то партизанског филма и комедије. Калник се мора развијати туристички, а повијест не треба заборавити и треба тематски приказати неке догађаје. Како су неким градовима данас интересантне битке против Османлија и Монгола, не видим зашто би се срамили недавне прошлости. Мачак има седам живота и тко дотакне мачка под шљемом имаће среће баш као што је имао Илија Капара – казао је Кешер и додао како ће на дан свечаног откривања скулптуре позвати Миодрага Кривокапића, познатог глумца и носиоца главне улоге у тв серији.

■ З. В.

Stogodnjak (702)

8. 9. – 15. 9. 1923: у талијанско-грчком спору око отока Крфа фашистичка Италија је uputila Grčkoj ultimatum у којем traži да joj се prizna pravo на taj otok. То је povod glasilima да podsјете на најважније svјетске ultimatumе i ratove у posljednjih pola stolјeća. Од 1871. било је 20 ratnih sukoba i у njима sedam у којима ultimatumи nisu bili poslани. Bez ultimatumа su bili francusko-njemački rat 1870. године, али су већ 1876. Austro-Ugarska, Русија, Нjемачка, Engleska i Francuska poslале Turskoј ноту, заhtјеvајући од nје reformе за kršćане у Bosni i Hercegovini. Posliје ubojstva francuskог i njemačkog konzula у Solunu 1876., s berlinske konferencije upućена је nota Turskoј. Iste године су Srbi i Crnogorci такођер uputili ноту Turskoј, након чега је bukнуо rat. У ratу između Русије i Turske, те Србије i Bugарске nije било ultimatumа. Године 1912. balkanski saveznici Србија, Crna Gora, Bugарска i Grчка postavili су Turskoј ultimatum о потреби širokih reformи. Turska је odgovorila ratом. Napokon, 1914. Austriја је uputila ultimatum Србији. Iz njега се izrodio Prvi svјетски rat.

* у povоду рођенја престолonasljedника kralj је издао ukaz о pomilovanju више stотина osoba. Amnestijом су, uz остало, обухваћене особе које су кажњене од стране грађанских i војних kaznenih sudova i то за kazне затвора između два i šest mјесeci, особе који су први пута суђене, једну šestину kazне osobама које су суђене zbog zлочина из koristoljublја, osobама кажњеним novčаним kazнама до 1000 dinara... Од опће амнестије изузети су осуђени за ubojstva s predumiшljajem, за djела protiv јавне sigurnosti i државног poretка, осуђеници на smрт, али им је kazна kasније zamijenјена vremenском...

* stanari куће број 61 у Bosanskoј улици у Beogradу našli су се pred nerјешивим problemом. Netko им – stanari су га prozvalи vampиrom – већ данима kamenјем razbija prozоре на stanovima. Uzalud су сви njihови pokušaji да га uhvate, ne pomažu ни noћне страже, па čak ни policija. Šто је најважније nitko не зна otkud kamenје doliječe i tko га има у толикој količini. Beogradske novine pišu: ‘Policija је преко пута zgrade пронашла neku rupu, али кад су се zavukли у nју она је била prazna i без ikakvih dokaza да се ‘vampir’ у njoj skrива. Jednoga дана uredovanje policije posmatralo је више од 300 грађана. Kад би она otišla од zgrade, kamenје је opет počело да pada на sve strane. Kад nije pomogla policija stanari су pozvalи у pomoć ‘lovce на vampire’. Један од njih је, држећи у ruci bosilјak, krst i svetu vodicu, doшао у dvorište uklete куће i izrekao своје: ‘Ако si даво, dao bog да те нема, а ако si човек dao bog да те што pre uhvatimo...’ Други пак ‘lovci vampira’ tvrде да је ‘у тој кући неко давno умro, али да nije имао opела, па се сада јавља као vampir, osвећује i baca kamenје...

■ Đorđe Ličina

Naoružani i opasni

I republikanci i demokrati u Georgiji zbili su redove iza projekta Cop Cityja čija je namjera ojačati represivne kapacitete protiv protestnih pokreta, ali i zadovoljiti financijske apetite korporacija. Aktiviste se hapsi, optužuje za domaći terorizam i prijeti im 35 godina zatvora

NA ogradi kojom je okruženo gradilište buduće stanice metroa u kvartu Egzarhija u Ateni, od prošle godine izvršen je transparent koji je tamo stigao iz američkog grada Atlanta. Poslali su ga aktivisti protiv izgradnje takozvanog Cop Cityja, Centra za obuku i javnu sigurnost u Atlanti. Aktivisti iz Atlante na transparentu pozivaju na 'obranu javnih prostora', u znak solidarnosti s atenskim aktivistima koji jedini preostali park u kvartu brane od nasrtaja pohlepnih investitora i neoliberalne vlasti.

Pokret Stop Cop City sa sličnim se motivima od rujna 2021. godine bori protiv izgradnje centra za obuku policajaca koji bi se trebao prostirati na šumskom zemljištu u neposrednoj blizini grada, na površini od oko 35 hektara. Prema posljednjim procjenama, grad bi iz svoga proračuna projekt trebao financirati sa 67 od ukupno 90 milijuna dolara, dvostruko više nego što je bilo predviđeno 2021. godine. Ostatak će platiti privatni investitori među kojima su Coca-Cola, korporacija Georgia-Pacific u vlasništvu republikanskih donatora braće KOCH i banke Wells Fargo i Bank of America.

Grad je zemljište iznajmio organizaciji Atlanta Police Foundation otprilike godinu dana nakon što je policija u razmaku od mjesec dana ubila dvojicu Afroamerikanaca, GEORGEA FLOYDA u Minneapolisu i RAYSHARDA BROOKSA u Atlanti. Budući da su ova policijska ubojstva rezultirala serijom protesta diljem SAD-a i pokretom Black Lives Matter, najava izgradnje centra za obuku policije shvaćena je kao pljuska pokretu koji se bori protiv policijskog nasilja i rasizma i za demokratizaciju političkog odlučivanja. U Atlanti je stoga izniknuo izrazito uspješan pokret kojim se već dvije godine onemogućava početak izgradnje centra, zbog čega državne institucije reagiraju sve većom eskalacijom nasilja i represije, kriminalizacijom protesta i nastojanjima da ih se pravno okvalificira kao domaći terorizam.

Pokret Stop Cop City u posljednje se dvije godine služio nizom taktika; od podizanja šatorskih naselja i okupacije šume, preko protesta i različitih drugih događaja u zajednici, do direktnih konfrontacija s policijom i preciznih akcija uništavanja imovine. Što je otpor bivao uspješniji policija je reagirala sve nasilnije pa su u šumi provođene racije uz korištenje vojnog naoružanja, na prosvjednike u kućicama na stablima nasrtalo se kemijskim i automatskim oružjem, a jedna takva racija u siječnju je rezultirala ubojstvom ekološkog aktivista MANUELA 'TORTUGUITE' TERÁNA. Nakon ubojstva vlasti su tvrdile da je policija pucala u samoobrani, no neovisna autopsija pokazala je da je Terán u trenutku

Parole s prosvjeda protiv Cop Cityja u Atlanti početkom srpnja (Foto: Collin Mayfield/SIPA USA/PIXSELL)

ubojstva držao ruke u zraku i da je izrešetan s 57 metaka.

Nakon ove egzekucije republikanski guverner Georgije BRIAN KEMP donio je ukaz kojim samome sebi daje široke represivne ovlasti, uključujući onu da s tisuću vojnika nacionalne garde uguši bilo koji protest u bilo kojem trenutku. Zahvaljujući tim ovlastima i masovnim hapšenjima, više od 40 aktivista optuženo je za domaći terorizam, za što je maksimalna kazna 35 godina zatvora. Još troje optuženo ih je za kazneno djelo prijetnje službenoj osobi zato što su dijelili letke na kojima je napisano ime jednog od policajaca uključenih u ubojstvo Terána. U svibnju su uhapšeni i članovi organizacije Atlanta Solidarity Fund, koja pruža pravnu i financijsku pomoć uhapšenim aktivistima. Ovakvi fondovi postoje od samih početaka pokreta za građanska prava, dakle desetljećima, no ovo je prvi slučaj uopće da su vlasti posegnule za optužnicom za prijevaru i pranje novca.

Aktivisti pokreta Cop City došli su u posjed službene komunikacije između različitih 'dionika' u projektu – policijskih dužnosnika, gradskih vijećnika i predstavnika kompanija – u kojoj aktiviste nazivaju 'eko-teroristima'. Guverner Kemp u službenoj je izjavi više puta iskoristio sintagmu 'domaći terorizam' iako ta tvrdnja nema utemeljenje ni u zakonima ni u

ustavu, niti postoji ijedna presuda koja bi to potvrdila.

Zakon kojim se regulira domaći terorizam donesen je u Georgiji 2017. godine nakon nekoliko masovnih ubojstava koje su počinili bijeli supremacisti, a njegova zloupotreba protiv ekoloških aktivista u Atlanti smatra se prvim takvim slučajem uopće. Zakon pritom domaći terorizam definira izrazito široko pa on može uključivati i 'napad na kritičnu infrastrukturu' bilo u javnom bilo privatnom vlasništvu, a nejasno je spada li u to i primjerice razbijeni izlog. Policijski zapisnici sadrže i fraze poput 'spavanje u šumi', 'neovlašteni pristup' i 'pokret za ukidanje zatvora', što stručnjaci za ustavno pravo tumače kao protuustavnu kriminalizaciju mirnog protestiranja. U pokušaju da se protiv projekta izbore institucionalno aktivisti su potkraj kolovoza prikupili 104 tisuće potpisa za održavanje referenduma o izgradnji centra, dvostruko više nego što je potrebno. Gradske vlasti na to su odgovorile najavom da će započeti izrazito detaljan proces verifikacije potpisa koji u pravilu rezultira nepriznavanjem potpisa pripadnika manjina, birača koji glasaju prvi put ili onih s invaliditetom, odnosno ljudi kod kojih su

učestalije varijacije u potpisima. Kako navodi portal The Intercept, jedna studija iz savezne države Ohio pokazala je da je 97 posto potpisa poništenih u jednoj takvoj proceduri po svoj prilici bilo autentično.

Demokrati iz Georgije 2019. godine bili su podigli tužbu protiv državnih vlasti upravo zbog zloupotrebe ovog verifikacijskog procesa u izborima, no unatoč tome u slučaju Cop Cityja georgijski demokrati danas u potpunosti podržavaju i proces verifikacije i sam projekt. Štoviše, gradonačelnik Atlante ANDRE DICKENS član je Demokratske stranke, pritom i Afroamerikanac, jednako kao i 12 od 15 članova gradskog vijeća koje je u lipnju, kada je otkriveno da se cijena projekta za grad udvostručila, s 11 glasova za i četiri protiv podržalo nastavak projekta.

Dickens je taj dan zatvorio vijećnicu za javnost a u okolnom prostoru uveo sigurnosne mjere aerodromskog tipa, što sve pokazuje da su obje stranke zbile redove iza projekta čija je namjera ojačati represivne kapacitete upravo protiv protestnih pokreta, ali i zadovoljiti apetite korporacija koje će u projektu sudjelovati kao financijeri i kooperanti. Nominalno neprofitna organizacija Atlanta Police Foundation, koja je nositelj projekta, pritom već upravlja mrežom nadzornih kamera u Atlanti, financira izgradnju stambenih objekata za policajce i provodi analitiku o kriminalu. U njezinom nadzornom odboru sjede direktori privatnih kompanija, pa bi projekt Cop City trebao biti daljnji korak u procesu autorsanja represivnog aparata korporativnom sektoru.

Slučaj Cop Cityja ukazuje na trend sve većeg zaoštavanja represije protiv ekoloških pokreta nalik na onu kakva se već neko vrijeme provodi diljem globalnog juga, gdje je prošle godine ubijen 401 aktivist za ljudska prava, od kojih su polovica bili klimatski aktivisti. Policijsko ubojstvo 'Tortuguite' proglašeno je presedanom u suvremenom američkom klimatskom pokretu, no aktivisti iz Atlante napominju da je zemlja na kojoj bi Cop City trebao biti izgrađen 1800-ih godina oteta od naroda Muscogee, čiji su pripadnici protjerivani i ubijani pa stoga predstavljaju preteče današnjih zaštitnika prirode koje je ubijala država. Osim toga, militarizacija policijske represije protiv ekoloških pokreta prisutna je u SAD-u već desetak godina i provodi se i uz pomoć privatnih kompanija koje se koriste različitim policijskim, vojnim i obavještajnim tehnologijama i taktikama. Stoga ni borba protiv Cop Cityja u Atlanti nije samo borba za očuvanje šume već i direktan otpor samom konceptu policijske države i prijetnja korporativnom sektoru koji je podržava u cilju neometane eksploatacije prirodnih resursa. ■

LALEH KHALILI

Filipinski pomorci ponose se time što znaju čitati zvijezde

Filipini ovise o doznakama pomoraca, oko pet posto svih filipinskih radnika su pomorci. Rusija, Kina i Indija pokušavaju ih sustići u pružanju radne snage u pomorstvu, pa moramo u tom svjetlu razmisliti o razlogu zašto su oni još obučeni da mogu čitati zvijezde. Dakle, iza toga stoji motiv profita, iako je istovremeno i vještina kojom se ponose

LALEH KHALILI je iransko-američka profesorica Zaljevskih studija na Sveučilištu Exeter. Predano i entuzijastično istražuje povijest brodarstva i pomorstva, iz čega su proizašle knjige 'Tetive rata i trgovine: brodarstvo i kapitalizam na Arapskom poluotoku' ('Sinews of War and Trade: Shipping and Capitalism in the Arabian Peninsula', Verso, 2020.) i 'Korporalni život pomorstva' ('The Corporeal Life of Seafaring', Mack Books, 2023.). Trenutačno radi na dvije druge knjige, o povijesti moderne pomorske logistike iz perspektive globalnog juga i istraživačkom projektu o životu nafte i ugljikovodika nakon njihove nacionalizacije.

Putovali ste teretnjacima, posjećivali luke i intervjuirali brojne pomorce dok ste pisali knjigu 'Tetive rata i trgovine'. Kako se to istraživanje nastavlja s 'Korporalnim životom pomorstva', što vas je potaknulo da analizirate tjelesne aspekte pomorskog posla? Knjiga izlazi ove jeseni, a riječ je o poduljem eseju. Htjela sam pisati više o tjelesnom iskustvu pomorskog rada. Organizirana je u poglavlja koja se bave različitim dijelovima tijela, a svako od tih poglavlja sadrži malo etnografije, referenci na književna i znanstvena djela te razmišljanja koja povezuju dijelove tijela sa širim društvenim kontekstom. Pokušala sam pisati više o tome kako se vrlo tjelesni procesi u koje smo svi uključeni radom mogu smjestiti unutar šireg skupa društvenih odnosa i političkog života.

'Crna banda'

Postoji kritika marksističke teorije koja kaže da su tijelo i tjelesnost zanemarena tema marksističke analize. Slažete li se s time?

MARXA je doista zanimalo tijelo, kao i marksističke feministkinje, crne marksiste i kvir teoretičare. Oni se puno bave tijelom i drugačije od onog dijela *mainstream* marksističke teorije koji je više zainteresiran za apstrakciju rada. Mislim da u radu postoji i element magije koji se u današnjoj marksističkoj teoriji zanemaruje. Marx je to uvažio kada je govorio o fetišizaciji robe, o zgrušanom radnom vremenu i drugim takvim konceptima, o puno različitih procesa koje u biti naziva magijskim. Imala sam to na umu kada sam razmišljala o svijetu rada na moru, njegovom vrlo tjelesnom i ponekad vrlo magičnom dojmju.

Nit koja se provlači kroz vaš rad je analiza toga kako kapitalizam ide ruku pod ruku s rasističkim i rodnim hijerarhijama u pomorstvu. Kako to elaborirate u novoj knjizi?

Stvar s rasom je očita jer je hijerarhija rada na moru vrlo rasijalizirana, a događa se na fascinantne načine koji blisko preslikavaju procese kolonijalne i imperijalne eksploatacije i globalne asimetrije. Primjerice, procesi rasijalizacije Filipinaca kao najveće kategorije radnika na brodovima, koji imaju vrlo nepovoljne ugovore u odnosu na, recimo,

hrvatske članove posade. Ali opet, Hrvati su često u nepovoljnim uvjetima u usporedbi s radnicima koji su izravno zaposleni u brodarskim kompanijama i koji su često državljani europskih zemalja u kojima se nalaze središta kompanija. Analiziram i povijesne prikaze rasizma u pomorstvu. Kada su optičaju bili parobrodi, ljude koji su radili u strojarnicama nazivalo se 'crna banda'. Tako ih se zvalo dijelom zbog toga što su bili prekriveni ugljenom prašinom, ali i zbog geografski determinističkih i rasnih stereotipa o ljudima iz Azije i Afrike. Svi su sjevernoeuropski brodari angažirali ljude iz Afrike, Južne Azije i arapskog svijeta za takav posao jer su smatrali da će bolje tolerirati vrućine. Međutim, u procesu istraživanja otkrila sam da su na brojnim britanskim brodovima oko 20 posto radnika u strojarnici bili Irci, u usporedbi sa samo 10 do 12

Postoji stalna napetost između nevjerovatnih profesionalnih vještina koje pomorci posjeduju i načina na koji su iskorištavani, patnje kojoj su podvrgnuti

posto Iraca kao radnika na palubi. Dakle, rasna pripadnost očito je bila povezana sa smještanjem u imperijalnim hijerarhijama. Rasa ima vrlo zanimljivu, promjenjivu dinamiku u ovoj priči. Rod se više pojavljuje u prevalenciji muškaraca na brodovima, a u vezi s tim raspravljam o nekim elementima maskuliniteta u pomorstvu.

Bavite se i odnosima tijela pomoraca prema njihovoj okolini, moru, nebu i zvijezdama. Zašto to smatrate važnim?

Ono što me natjeralo da pišem o tjelesnom iskustvu rada bio je trenutak tijekom jednog putovanja kroz Adenski zaljev. Adenski zaljev je poznat po piratstvu pa je posada poduzela brojne mjere protiv piratstva čim je brod ušao u to područje. Zatvorili su otvore u donjem dijelu broda, izvukli bodljikavu žicu i visokotlačna crijeva kako bi odbili sve gusare koji bi se mogli popeti na brod. Od trenutka kada se približite Bab el Mandebru u Crvenom moru i dok prolazite kroz Adenski zaljev, imate i dodatne ljude na straži u koramilarnici broda. To su neki od najiskusnijih članova posade i bilo je nevjerovatno promatrati kako su mogli vidjeti dalje od dalekozora. Mislila sam da me zaboravljaju, ali ne. Oči su im bile istrenirane na takav način da su mogle vidjeti daleko, prepoznati objekte na velikim udaljenostima. Ljudi koji dugo rade na poslovima koji zahtijevaju specifičan skup vještina mogu izvesti takvu magiju, nešto što mi obični smrtnici nenaivikli na takav rad ne možemo. Druga stvar je bila ta da skup vještina koji je povezan s ekstremno tjelesnim

pomorstvom sve više zamjenjuju strojevi i tehnologija. Sposobnost čitanja zvijezda sada je u velikoj mjeri odsutna u europskoj obuci pomoraca. Oni mogu čitati radar, GPS, sate-litske informacije itd. Filipinski pomorci još uvijek su obučeni da mogu čitati zvijezde, a ta vještina je nešto čime su se oni koje sam upoznala jako ponosili, smatrali su da ih razlikuje od ostalih pomoraca.

Oprezni ste kada govorite o izgubljenim vještinama, svjesni opasnosti nostalgije? Naravno, moramo kritički promišljati sve razine realnosti tehnoloških transformacija, ali i nostalgije za prošlim vremenom koja možda nema veze sa stvarnošću prošlog vremena. Filipini ovisе o doznakama pomoraca, oko pet posto svih filipinskih radnika su pomorci. Rusija, Kina i Indija pokušavaju ih sustići u pružanju radne snage u pomorstvu, pa moramo u tom svjetlu razmisliti o razlogu zašto Filipinci još uvijek znaju čitati zvijezde, staviti to u odnos prema onome što ih razlikuje od konkurencije. Dakle, iza toga stoji motiv profita, iako je istovremeno i vještina kojom se pomorci ponose.

Jedan aspekt pomorskog rada koji se gorko tjelesno čuti je taj kada radnici ne dobiju plaću, kada ih ostave na brodovima da gladuju, što se događa često. U tome su pomorci dodatno iskorištavani i deprivirani. I to je značajan dio priče koju želite ispričati? Puno pišem o brodovima gladi i napuštenim pomorcima. Afrički pomorci su vrlo mali postotak svjetskih pomoraca, ali nesrazmjerno se pojavljuju na brodovima koji su napušteni na moru, što također govori nešto o rasnoj distribuciji pomorskog rada. A onda imate brodove gladi – pomislili biste da su u današnje vrijeme nestali, ali nisu. Proračuni za hranu jedna su od prvih stvari koje brodovlasnici smanjuju kada režu troškove. Postoji stalna napetost između nevjerovatnih profesionalnih vještina koje pomorci posjeduju i načina na koji su iskorištavani, patnje kojoj su podvrgnuti. Napetost se javlja i u tome kako ispričati priču o pomorcu: govorimo li samo o iskorištavanju i neimaštini ili i o nevjerovatnom poslu koji rade, o njihovom znanju i ponosu?

To podsjeća na ulomak iz ‘Tetiva rata i trgovine’, kada opisujete ljepotu luka, sjaj čelika i svjetlucanje mora. Prizor veličanstven, dirljiv. Paralelno bespoštedno razotkrivate ta mjesta kao prostore užasne eksploatacije. Uspijevate jako dobro istovremeno držati sve te stvari u napetosti, s čitateljske točke gledišta. Je li to teško postići dok pišete, o čemu treba voditi računa? Puno vam hvala što ste primijetili da ove stvari držim u napetosti. Zaista je važno prikazati iskorištavanje na brodovima, koji su na neki način sotonistički mlinovi 21. stoljeća. Istovremeno je važno priznati da se ideologija u vezi tih mjesta jednom dijelom stvara putem estetske ugođe, jer ona apeliraju na naš osjećaj za tehnološki uzvišeno. Ljudsko inženjerstvo izaziva strahopoštovanje. Svatko tko se ukrca u avion i leti ili na masivni brod i plovi, mora biti zadivljen činjenicom da se taj behemot ne sruši s neba ili ne potone u more. Zapanjujuće je, ali nemojmo zaboraviti da može postojati fašistički impuls iza slavljenja masivnog, lijepog, estetski ugodnog inženjerstva, ako se ne prizna rad uloženi u njegovo stvaranje. Određeni stupanj poniznosti, za koji se nadam da ga imam, omogućuje čovjeku da se neprestano preispituje koliko daleko ide u razmišljanjima. Kada osjetite da valorizirate ili poetski

Foto: Privatna arhiva

proizvodite hagiografiju luka i strojarstva, morate se na trenutak odmaknuti i zapitati po kojoj su cijeni te infrastrukture stvorene i po kojoj cijeni svakodnevno funkcioniraju.

Uloga osiguranja u ratovima

Trenutno radite na istraživačkom projektu o postživotima nafte i ugljikovodika nakon njihove nacionalizacije. Recite nam nešto više o tome?

Postoji prekrasna knjiga povjesničara CHRISTOPHERA R. W. DIETRICHA ‘Naftna revolucija’, a jedna od stvari koje ondje navodi bila mi je nevjerovatno inspirativna: na početku piše da je nacionalizacija nafte 1970-ih bila najveći mirnodopski transfer bogatstva u povijesti čovječanstva. Bio je to prijenos bogatstva iz kompanija koje su uglavnom bile smještene u Ujedinjenom Kraljevstvu i SAD-u u zemlje globalnog juga, posebno Bliskog istoka, iako su i Venezuela i Nigerija bile važne. Puno stvari koje su se od tada dogodile bile su odgovor na taj proces. Na primjer, veliki porast proizvodnje petrokemije i plastike. Budući da rezerve nafte više nisu bile u vlasništvu kompanija poput Shella i Exxona, one su u svom poslovanju postale orijentirane na proizvodnju fosilnih proizvoda s dodanom vrijednošću. Kupuju jeftinu naftu s ovih prostora i pretvaraju je u skupe proizvode s dodanom vrijednošću. Druga stvar koja se događa je porast različitih financijskih instrumenata u trgovini naftom, naftnim derivatima i sličnim stvarima. To je ono što danas određuje cijenu nafte, a odluke o određivanju cijena donose trgovci na globalnom sjeveru. To je oblik povrata bogatstva koji se događa nakon nacionalizacije. Postoje i brojne druge promjene koje pokušavam istražiti u sklopu ovog projekta.

U ‘Tetivama rata i trgovine’ pisali ste i o velikim promjenama u financiranju i pomorskim rutama tijekom desetljeća. Primjerice, prije financijskog kolapsa 2008. među 15 najvećih pomorskih majdodavaca nije bilo nijedne kineske tvrtke. Nakon 2008. to se drastično promijenilo. Koje ste promjene primijetili od početka rusko-ukrajinskog rata?

Jedan od najvažnijih elemenata koji u novije vrijeme oblikuje rute i financije u brodarstvu bilo je pitanje žele li SAD i njegovi saveznici nametnuti sankcije određenoj zemlji ili ne. Drugi element su mehanizmi financija i osiguranja koji discipliniraju proces. Primjerice,

Afrički pomorci su vrlo mali postotak svjetskih pomoraca, ali nesrazmjerno se pojavljuju na brodovima koji su napušteni na moru, što također govori o rasnoj distribuciji pomorskog rada. A onda imate brodove gladi – pomislili biste da su u današnje vrijeme nestali, ali nisu

dok je trajao iransko-irački rat, stope osiguranja za brodove koji su dizali naftu u Zaljevu utjecale su na luke u kojima se to događalo. A američka zastava kuvajskih brodova u biti je jamčila njihovu sigurnost i učinila SAD neprijavljenom ratnom stranom. Otkrivamo da je osiguranje stvarno značajno u ruskom ratu protiv Ukrajine. Primjerice, pritisci oko brodarskih tvrtki koje prevoze žito iz Ukrajine koji proizlaze iz povećanja stopa osiguranja mogu se ublažiti političkom intervencijom europskih i američkih država, dok je dostava nafte kroz Bospor pod ruskom zastavom postala gotovo nemoguća. I tako se pojavljuju nove rute i novi načini prijevoza, brodovi pod različitim zastavama itd. Jer, naravno, funkcioniranje tržišta ovisi o određenom stupnju dostupnosti ilegalne ruske nafte.

Životi pomoraca tema su i nekih klasičnih književnih djela. U svom ste akademskom radu veoma inspirirani književnošću. Zašto se toliko oslanjate na književnost i kojim se djelima još uvijek vraćate? Počela sam čitati kada sam imala tri godine. Volim čitati, nikada nisam prestala. Čitam sve, od poezije do detektivskih romana. Zapravo, nadam se da ću i napisati detektivski roman. Književnost pruža teksturu, osjećaj mjesta i vremena koji je puno privlačniji, koji vas sidri i tjera da razmišljate ekspanzivnije, velikodušnije. Mijenja smjer kretanja i stvara više načina razmišljanja i gledanja. Želim uvažiti i to da je akademski rad oblik pripovijedanja, još jedan žanr pričanja priče, a ne navodno neutralna ili objektivna znanstvena materija. Melvilleov ‘Moby Dick’ i Travenov ‘Mrtvački brod’ uvijek me obuzmu. Kada je riječ o nafti, vrlo su važni ‘Gradovi od soli’ Abdula Rahmana Munifa. U posljednje vrijeme čitam mnogo romana o nafti iz Meksika i Nigerije, gdje nastaju neka od najuzbudljivijih književnih djela na tu temu. ■

INTERNACIONALA

Skućeni beskućnici

Istraživanje provedeno na beskućnicima u Kanadi je pokazalo da će oni dodijeljenom jednokratnom pomoći racionalno gospodariti, nasuprot stereotipima novac neće potrošiti na poroke, povećat će kvalitetu svog života. Sve to je preporuke za uvođenje univerzalnog dohotka

RAŠIREN i uobičajen stereotip o beskućnicima glasi da su oni probisvijeti i raspikuće, neodgovorni ljudi koji su se sami doveli u nezavidnu situaciju, a da li im se novaca sve će neodgovorno potrošiti na poroke, od duhana, preko alkohola, do narkotika i kocke. Beskućnici su, dakle, ljudi koji ne mogu odoljeti izazovima poroka i zbog toga se vrte u začaranom krugu vlastite bijede i siromaštva. Međutim, nedavno provedeno istraživanje u Kanadi, preciznije Britanskoj Kolumbiji, demantiralo je stereotipe. Istraživanjem je obuhvaćeno 50 unaprijed selekcioniranih beskućnika. Svakome je dana jednokratna pomoć od 7.500 kanadskih dolara, a potom se pratilo kako će ih oni potrošiti. Nisu ih trošili na poroke nego, vrlo racionalno, na podmirenje osnovnih životnih potreba (stanovanje, hrana, odjeća, javni prijevoz), a posljedica svega jest da su skratili razdoblje svog beskućništva u usporedbi s onim beskućnicima koji nisu dobili takav jednokratni vaučer a takvih 65 je tvorilo kontrolnu skupinu.

Poticaj za studiju Sveučilišta Britanska Kolumbija je prethodno istraživanje provedeno u Sjedinjenim Američkim Državama na 1.114 ljudi koji su izrazili nepovjerenje prema beskućnicima i njihovoj sposobnosti da dobro gospodare novcem. Predvidjeli su da će primatelji bezuvjetne jednokratne pomoći od 7.500 dolara taj novac većim dijelom potrošiti na poroke.

U Vancouveru su izabrali 50 ljudi u dobi od 19 do 65 godina koji su beskućnici (dakle ljudi bez stalnog doma) najmanje dvije godine, kanadski državljani ili imaju ljudi sa

stalnim prebivalištem, koji alkohol i duhan ne konzumiraju na opasnoj razini te nemaju mentalnih problema.

Usporedba ostvarenog kod 50 beskućnika s jednokratnom pomoći i onih 65 bez te pomoći iz kontrolne skupine (i jedni i drugi su imali identične socioekonomske parametre) je pokazala golemi napredak u kvaliteti života kod onih koji su pomoć primili bez takorekuć ikakvih promjena, svakako ne pogoršanja, navika u odnosu na kontrolnu skupinu. Istraživanje je trajalo godinu dana, svota koja im je dana je na razini 60 posto njihovih godišnjih prihoda. Prema rezultatima istraživanja oni koji su primili jednokratnu pomoć su tokom godine 99 dana manje bili beskućnici nego oni koji ju nisu primili, a 55 dana više su živjeli u stabilnim stambenim uvjetima, dakle relativno pristojnim stanovima. Primatelji pomoći uspjeli su uštedjeti 1.160 dolara, a mjesečno su trošili 429 dolara više nego oni koji pomoć nisu primili. Povećana potrošnja uglavnom je usmjerena prema trajnim dobrima poput namještaja, čak i automobila, a više su trošili i na hranu i promet. No, ono što je još važnije jest to u trošku na poroke između dvije grupe (primatelja i neprimatelja pomoći) nema takorekuć nikakve razlike. Dakle, više novaca beskućnicima ne znači da će oni trošiti više novca na poroke nego će više novca usmjeriti u stabiliziranje vlastitog života i poboljšanje njegove kvalitete.

Smanjenje broja dana provedenih u skloništu za beskućnike izravno smanjuje ukupna socijalna izdvajanja. Naime, micanje jednog beskućnika iz skloništa donosi neto uštedu društvu od 777 dolara godišnje. Većina pozitivnih efekata ostvarena je u prva tri mjeseca što je i logično. To je razdoblje promjene i poboljšanja nakon čega slijedi razdoblje stabilizacije poboljšanja. Jednokratna pomoć nije imala utjecaja na zapošljavanje, subjektivni osjećaj osobe o tome kako joj je, kognitivne sposobnosti i konzumiranje alkohola. Jedini parametar koji se smanjio kod primatelja pomoći je njihova socijalna umreženost i povezanost. To je posljedica poboljšanja njihovog položaja – promijeni-

li su adresu, žive u novim zajednicama, ne više u skloništimu za beskućnike.

Istraživanje ima zagovarački karakter – njegov je cilj dati još jedan argument u prilog tome da država svakom građaninu osigura temeljni dohodak. Ovo je istraživanje pokazalo da građani, i to oni koji su mnogima socijalno najsuspektiji, tako dodijeljen novac ne bi uludo potrošili. Godine 2017. u kanadskoj saveznoj državi Ontario proveden je pilot projekt dodjele univerzalnog temeljnog dohotka za četiri tisuće ljudi. No, dolaskom na vlast Progresivne konzervativne stranke taj je projekt obustavljen uz obrazloženje da je destimulirajući za rad. Kanadska vlada trenutačno je pod pritiskom, barem dijela javnosti, da uvede univerzalni temeljni dohodak, a ovakva istraživanja ukazuju na moguće dobrobiti takve mjere.

■ Tihomir Ponoš

Gabon – osmi puč Afrike

PRETPOSLEDNJEG dana kolovoza predsjednik Gabona, 64-godišnji ALI BONGO SVRGNUT je u vojnom udaru nekoliko sati nakon objave informacije da je pobijedio na izborima. Proglašen je predsjednikom unatoč izvještajima o izbornim makinacijama koje su uključivale uvođenje policijskog sata i gašenje interneta, te glasačke listiće bez imena protukandidata, sveučilišnog profesora ALBERTA ONDA OSSE.

Bongo je navodno dobio izbore s 64.3 posto glasova pa mu je ovo trebao biti treći mandat. Prvi je osvojio 2009. godinu dana nakon smrti oca OMARA BONGA ONDIMBE, koji je na vlasti proveo 41 godinu. Gabon je do 1960. godine bio francuska kolonija, a izuzev prvih sedam godina nakon dekolonizacije, sve to vrijeme njime su vladali otac i sin Bongo.

Alija Bonga svrgnula je skupina vojnih oficira koja je na funkciju privremenog predsjednika imenovala generala i bivšeg šefa predsjedničke garde BRICEA OLIGUIJA NGUEMU. No budući da je Nguema i Bongov rođak, Bongov protukandidat Ossa nekoliko dana nakon puča izašao je u javnost s tezom da je puč zapravo 'dvorska revolucija' izvedena u cilju uklanjanja samog Bonga, ali na način da njegova dinastija i dalje ostane na vlasti. Ovo je, inače, treći pokušaj svrgavanja Bonga; prvi je bio nakon izbora 2016. godine, a drugi 2019. dok se gotovo godinu dana u inozemstvu oporavljao od moždanog udara.

Vijest o svrgavanju na ulicama Gabona dočekana je slavljem, a na internetu se pojavila snimka pretresa kuće šefa predsjedničkog kabineta koji je za bijeg iz zemlje spakirao desetak golemih torbi punih novca. Bio je to nedvosmislen dokaz višedesetljetnih optužbi o korumpiranosti Bongove vlasti i kontinuiranom odljevu prihoda od obilnih prirodnih resursa koji uključuju naftu, mangan i kakaovac.

Gabon je smješten na zapadnoj obali centralne Afrike, gotovo 90 posto teritorija pokriveno je šumom, a bio je prva afrička država koja je dobila financijsku nagradu od

UN-a zbog očuvanja prašume. Nastanjuje ga samo 2.3 milijuna ljudi, a iako je član OPEC-a i proizvodi oko 200 tisuća barela nafte dnevno, trećina stanovništva živi ispod granice siromaštva. Istovremeno, zemlja ima i jedan od najviših prihoda po glavi stanovnika u Africi, oko 9000 dolara godišnje, što pokazuje da se bogatstvo od nafte već desetljećima slijeva u džepove malog broja ljudi na vlasti.

Vojni udar u Gabonu osmi je koji se dogodio u centralnoj i zapadnoj Africi u posljednje dvije godine, a drugi u dva mjeseca, nakon onoga u Nigeru u srpnju. Tamo je također vojna hunta svrgnula predsjednika MOHAMEDA BAZOUMA, čime je dokinuta peta na izborima izabrana vlast u regiji Sahela, nakon Čada, Malija, Burkine Faso i Gvineje. Niger je ujedno bio i posljednji čvrsti saveznik Zapada u Sahelu, naročito važan za Francusku koja tamo ima 2500 vojnika i crpi zalihe uranija za svoje nuklearke, te za SAD kojemu je Niger baza za protuterističke operacije u regiji. Francuska je nakon pučeva u Maliju i Burkini Faso već zatvorila svoje vojne baze, a odlazak 1500 francuskih vojnika zatražila je i vojna hunta koja je preuzela vlast u Nigeru.

Domino efekt pučeva u bivšim francuskim kolonijama sada se iz Sahela preludio u zemlje zapadne Afrike. U svim tim zemljama u desetljećima nakon dekolonizacije Francuska je vodila politiku koja se naziva Françafrique, a koja podrazumijeva njezinu političku i vojnu podršku tamošnjim režimima u zamjenu za poslovnu suradnju.

Na puč u Gabonu sankcijama ili suspenzijom članstva reagirale su Afrička unija, Evropska unija i SAD, a na onaj prethodni u Nigeru i regionalni savez ECOWAS, koji se, međutim, nije odvažio na vojnu intervenciju, jednako kao ni Francuska, koja bi to u vrijeme Bongovog oca prilično izvjesno učinila. Francuski predsjednik EMMANUEL MACRON posljednji se put srdačno rukovao s Bongom u ožujku na samitu o deforestaciji u Librevilleu, a posjet je trebao biti pokazatelj Macronove dosljednosti u promjeni kursa s politike Françafriquea na ono što je nazvao 'partnerstvom jednakih'. Ta je promjena trebala uključivati i preimenovanje valute frankofonih afričkih zemalja CFA franak i labavljenje francuske kontrole nad njihovim ekonomskim politikama i povlaštenom pristupu resursima, no to obećanje nije realizirano. Macron je od početka mandata 18 puta posjetio afričke države u pokušaju zaustavljanja kontinuiranog gubitka ekonomske i političke moći u tim zemljama za račun novih igrača, prije svega Kine i Rusije, koja je u Africi svoju plaćeničku Grupu Wanger koristila kao zamjenu za francuske vojnike.

Bivši francuski premijer DOMINIQUE DE VILLEPIN pučeve u bivšim kolonijama nazvao je 'simboličkim i političkim pokazateljem snažnog propadanja francuskog utjecaja' u Africi. S time se slažu i drugi komentatori, upućujući na kontinuitet (neo)kolonijalnih politika Francuske u Africi i njezino forsiranje vojnog aspekta vanjske politike, koji joj se sada obija o glavu. Sličnu epifaniju doživio je, čini se, i sam Macron, priznavši da njegova vlada 'nije imala senzore za novu realnost' u Africi. 'Imali smo fiksiran pristup toliko temeljen na blizini i bliskosti s onima na vlasti da od toga nismo vidjeli ostatak društva', izjavio je francuski predsjednik dva dana prije puča u Gabonu.

■ Tena Erceg

Šator u kojem žive beskućnici u Vancouveru (Foto: Darryl Dyck/Press Association/PIXSELL)

NIN – nova vlasnica, ista politika?

Generalna direktorka Ringier Serbia Jelena Drakulić Petrović nova je vlasnica NIN-a, starog, uglednog i po vlast kritičkog nedeljnika. Najavila je da se neće mešati u uređivačku politiku, ali strah od gubitka nezavisne uređivačke politike je konstantan

MALO je država poput Srbije gde se na vest o prodaji jedne nedeljne novine gleda sa strepnjom, a vest je glasila ovako: 'Ringier Serbia d.o.o Beograd-Stari grad, kompanija u stopostotnom vlasništvu švajcarske Ringier AG i glavni akcionar medijske kuće NIN od 2009. godine i izdavač nedeljnika NIN sa zadovoljstvom objavljuje prenos celokupnog vlasničkog udela u NIN-u d.o.o. gene-

ralnoj direktorki Ringier Serbia d.o.o. JELENI DRAKULIĆ PETROVIĆ', navodi se u saopštenju.

Detalji ove transakcije ostali su tajni, pa je to bio i dodatan razlog strepnji da bi najstarije nedeljne novine na Balkanu mogle postati Nedeljni Informer (tabloidno glasilo vlasti op. a.), kako je to u svom uvodniku nakon prodaje, napisao urednik MILAN Čulibrk dodatno pojašnjši:

'Po NIN-u ANA BRNABIĆ zna kad je četvrtak, a SINIŠA MALI tog dana gotovo ritualno odgovara na ono što pročita u NIN-u. Mnogo je, dakle, onih koji se nadaju da NIN više neće biti ono što je bio'.

Strepnju dele i u Nezavisnom udruženju novinara Srbije (NUNS) gde ističu da je vlasništvo preneto bez finansijske naknade.

Protestna prazna naslovnica NIN-a (Foto: NIN online)

- To takođe budi sumnju i strah šta stoji iza jednog takvog poteza prethodnog vlasnika koji se svesno odriče kapitala, kaže nam TAMARA FILIPOVIĆ STEFANOVIĆ, generalna sekretarka NUNS.

Po preuzimanju novine nova vlasnica je najavila da se neće mešati u uređivačku politiku:

— Čast mi je da preuzmem NIN – respektabilni list za politička, društvena i kulturna pitanja, posle 20 godina profesionalnog angažmana u okviru Ringiera. Nastavljam da negujemo nezavisnost, poverenje i informisanost sa kritičkim osvrtom na društveno-političke događaje. Moj fokus i dalje ostaje na uspešnom profesionalnom poslovanju Ringier Serbia, koji ove godine obeležava 27 godina u našoj zemlji, rekla je Drakulić Petrović, nova vlasnica NIN-a.

A sve je to kasnije potvrdio i glavni urednik NIN-a Udruženju novinara Srbije nakon razgovora sa novom vlasnicom:

— Prva rečenica koju je izgovorila je bila da o uređivačkoj politici nećemo razgovarati i da nije posao nje kao vlasnice da se meša u uređivačku politiku. Na čelu je kolegijum sa glavnim i odgovornim urednikom i to se neće menjati, kao što se neće menjati ništa unutar redakcije. Dogovor je da zajedničkim snagama podignemo tiraž, rekao je Čulibrk.

Nadu da će zaista tako biti dele i u NUNS pa tako naša sagovornica veruje da se neće ništa promeniti u tretmanu redakcije 'koji je do sada bio dobar i u skladu sa Zakonom o javnom informisanju o medijima i Kodeksom novinara Srbije kada je u pitanju mešanje, odnosno nemešanje u uređivačku politiku.'

U zemlji gde indeks medijskih sloboda pada iz godine u godinu, sa posebnim akcentom na proteklih godinu dana, kad je po izveštaju Reportera bez granica Srbija pala sa 79. na 91. mesto, od ukupno 180, što je najveći pad među zemljama EU i Balkana, mediji poput NIN-a česta su meta političara, 'kontroverznih biznismena', SLAPP tužbi. I tu je Srbija u evropskom vrhu po broju tužbi.

Filipović Stefanović naglašava da sve to ima za cilj da izmori novinare i da ih odvraća od njihovog redovnog novinarskog posla.

— NIN je jedna od svetiljki u medijskom mraku koji je već duže prisutan u Srbiji. Oni imaju vrlo kvalitetnu redakciju, odnosno ljude koji se razumeju u profesiju, poštuju najviše etičke standarde i poseduju veštine za istraživačko novinarstvo i te svoje veštine neprestano koriste otkrivajući različite nepodopštine od interesa za javnost, objašnjava ona.

Izdvojimo još jedan slučaj, a tiče se NIN-a, koji je ukazao na koje se sve načine pokušava 'zavesti u red' u ovim novinama. Kad su za naslovni tekst o aferi u valjevskoj vojnoj tvornici Krušik, odnosno o povezanosti ministra unutrašnjih poslova NEBOJŠE STEFANOVIĆA, njegovog oca, a na kraju i o odgovornosti predsednika Srbije, stavili fotografiju u vreme posete sajmu naoružanja gde predsednik nasmešen gleda snajpersku pušku, morali su broj sa naslovnicom povući iz prodaje jer je to, tako se tvrdilo, bio poziv na ubistvo. Objavljena je nova, prazna naslovnica.

Prevelika šteta nije učinjena, ali postoji konstantan strah od gubitka nezavisnosti uređivačke politike. Nakon 'prodaje' možda više nego ikad. Naša sagovornica ističe da će oni uvek podsećati novu vlasnicu na izjavu o nastavku negovanja nezavisnosti, ako zbog biznisa ovaj nedeljnik bude morao da žrtvuje novinarsku etiku i hrabrost da se

iznesu činjenice, kao i da se javnost izvesti istinito i pravovremeno, napominje Filipović Stefanović.

■ Dejan Kožul

Granate za žito

SJEVERNOKOREJSKI vođa KIM JONG-UN planira putovati u Rusiju i sastati se s ruskim predsednikom VLADIMIROM PUTINOM. To bi se trebalo dogoditi, tvrdi The New York Times, do kraja meseca, a mesto sastanka trebao bi biti Vladivostok. Logičan izbor za domaćina sastanka. Kim, kao ni njegov otac KIM JONG-IL, ne voli putovati avionom, ljubitelj je oklopnog vlaka pa je Vladivostok, zbog blizine Sjevernoj Koreji, logičan izbor.

Rusija, izvrnuta sankcijama zapadnog dijela svijeta, nastoji poslovati s kime god može i nabavljati deficitarnu robu od koga god može. Kim, izopćenik iz međunarodne zajednice, zadovoljava oba uvjeta. Dva će čelnika, navodi njujorški dnevnik, razgovarati o vojnoj suradnji. O toj suradnji razgovaralo se i u srpnju kada je Pjongjang posjetio ruski ministar obrane SERGEJ Šojgu. Tada se razgovaralo o tome da se sjevernokorejska ratna mornarica priključi zajedničkoj rusko-kineskoj vježbi. Vojne, političke i ekonomske veze Rusije i Sjeverne Koreje snaže otkako je Rusija napala Ukrajinu u veljači prošle godine. No, zajednička vojna vježba bila bi nova razina suradnje i to u trenutku kada u istočnoj Aziji jačaju napetosti između Sjedinjenih Država i Kine, tradicionalno naj-snažnijeg zaštitnika Sjeverne Koreje.

Na najavljenom, ne i potvrđenom, sastanku dvojice čelnika raspravljalo bi se o razmjeni oružja za visoku tehnologiju i hranu. Sjeverna Koreja ima goleme količine artiljerijske municije i protuoklopnih sredstava potrebnih Rusiji. Vojna doktrina Sjeverne Koreje uvelike je zasnovana na snažnom (i nevjerovatno brojnom) topništvu. To ne čudi ima li se na umu da je glavni grad Južne Koreje blizu granice pa je u slučaju rata cilj naprosto zasipati Seul granatama i raketama iz tisuća artiljerijskih cijevi. A granate su nešto što i ruska vojska u ukrajinskom ratu troši brže nego što je očekivala.

Nešto bi i Rusija ponudila Sjevernoj Koreji. Konkretno, naprednu tehnologiju za satelite i podmornice, ali i hranu. Sjevernokorejski režim tradicionalno je neefikasan kada je riječ o poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambenoj industriji. Ni naponi Kim Jong-ila, kojem je to bio jedan od strateških ciljeva, nisu stanje bitno popravili. Rusija je, pak, za razliku od Sovjetskog Saveza, poljoprivredna velesila s golemim viškovima osnovnih životnih namirnica, posebno žitarica. Prošloga meseca delegacija od dvadesetak sjevernokorejskih dužnosnika posjetila je Moskvu što je jasan znak da se nešto ubrzano događa u odnosima između dvije države. Što se američkih najava tiče, valja se sjetiti da su prije nekoliko mjeseci objavili, pa porekli, da su goleme količine municije dopremljene u Rusiju.

■ T. Ponoš

PERSONAE NON CROATAE

Foto: Dylan Widger/
Reuters/PIXSELL

Prošloga tjedna odigrana je odbojkaška utakmica ženskih ekipa Nebraska Cornhuskera i Omaha Mavericksa u sklopu američke sveučilišne NCAA lige. Utakmica je odigrana na Memorial Stadiumu u Lincolnu, prije utakmice za vrijeme intoniranja himne (svaki sportski događaj u Sjedinjenim Državama počinje himnom) stadion su nadletjeli borbeni avioni. Ni po čemu od navedenog utakmica nije posebna. Posebna je po tome što ju je uživo gledalo 92.003 ljudi čime je postala uživo najgledaniji događaj u povijesti ženskog sporta. Nije riječ samo o poboljšanju statusa ženskog sporta, o tome da je ženska odbojka i inače veoma popularan sport, Amerikancima se mnogo toga može zamjeriti, ali njihov sustav sveučilišnog sporta, bez obzira na prodor novca i tržišta u njega, izvrstan je sportski model.

■ T. P.

Tmina iz koje niče nada

Neka su Goranovom junaku bačenom u jamu među raspolučene i zaklane leševe dušmani živom bili iskopali oči, svejedno tim očima nije nedostajalo optimističkoga svjetla, ufanja i vjere kako svaka žrtva rađa nekim novim životom, nekim novim sutra

Krv je moje svjetlo i moja tama.

*Blaženu noć su meni iskopali
Sa sretnim vidom iz očnjih jama;*

*Od kaplja dana bijesni oganj pali
Krvavu zjenu u mozgu, ko ranu.
Moje su oči zgasle na mome dlanu.*

OVAKO započinje najpotresnija lirski poema, najpotresnije lirsko ustvari išta u hrvatskoj književnosti i književnostima što ih ine nacije ovuda čitaju bez prevoditelja. Ni prije ni

poslije, u štokavskoj gravitaciji, nitko nije napisao ništa jače, dublje i više... Sestina je to kojom se otvara čudesna 'Jama' IVANA GORANA KOVAČIĆA; jeka bez premca u cjelokupnoj europskoj književnosti na ratne podražaje, ubode ili nasrnuća, kakvih fali i Talijanima i Nijemcima, i Francuzima i Španjolcima.

Taman se nekako zaokružilo 80 godina otkako je Goran ispjevao svoju dojmljivu 'Jamu', i jednako toliko godina da je nastradao: po jednima od četničke kame pod vratom, a po drugima od četničkog kuršuma u

potiljak – nama je svejedno ista muka... Bilo je to u škureci nekog luga onamo oko Foče 1943. godine. Trideset godina tada mu je bilo, u času krojidbe antologijskoga literarnog platna, i, evo, 110. obljetnica je nedavno prošla otkako je na prvi dan proljeća Goran bio rođen.

U našim ruralnijim krajevima hrvatskim – recimo, otočkim iz kojih i sâm dolazim, trajem i djelujem – pojam 'jame' nije tek višeznačno jezično pitanje što se vrzma unutar ili oko semantičkog polja. Ne, ono je odavno već prestalo biti metaforom ili metonimijom – a alegorija je za nas, u ovom kontekstu, tek jeftini eufemizam! – i nekom svojom samoživom energijom rečeno se pitanje makar i bez odgovora udjenulo u naše kolektivno pamćenje kao konac u ušicu igle. Sintagme 'bacit u jamu', ili, 'uvalit u jamu' predstavljaju zapravo antropološku vrednotu s negativnim predznakom; porazan valer, već i zbog toga što se njome obeščovječuje onoga ili onu što se u jamu baca, budući da onamo završavaju samo krepani kadaveri tovara ili kenja, mazgi ili mula, koza ili svinja... Za trajanja Drugog svjetskog rata na Braču i drugdje, u prirodnim kraškim jamama skončavala su i tjelesa talijanskih i njemačkih soldata. Tako sam barem imao čuti od starijih od sebe (i dan-danas, kraj crkvice svete Nedjelje koji kilometar zapadno od mojih bračkih Sela, nalazi se plitki grob prekriven prirodno grubo oblikovanom pločom od vapnenca što čuva najposljednije počivalište nekog anonimnog Nijemca). Kako god da se promotri ili pogleda, protumači ili pregleda, iz svakoga rakursa razmatranja ubojstvo čovjeka i bacanje njegovo u jamu čin je posvemašnje dehumanizacije čeljadeta. I, istodobno, usmrtnuće komponente njegova duha, ali i poraženje dostojanstva vlastitog mu čojstva.

Nego, rečeno je Goran, odnosno – 'Jama'...

Poema je 'Jama' poput lanca križnoga puta, *via crucis* u mjestu: svih četrnaest postaja Isukrstovih amalgamirano je u ovu jednu, strpano u istu jamu kao u familijarnu grobnu raku. Iako je spjevana u vihoru rata, 'u planini mrkloj' gdje je glazba 'urlik vuka' i atmosfera 'crnih grana šum', Goran Kovačić onostranim je nekim proročanstvom još ranije nagovijestio pretočan scenarij kobi svojega odlaska u nebesa. Bila je to hiperantologijska pjesma 'Moj grob', napisana u mračnoj slutnji grozničave zemaljske završnice vlastitoga življenja, istodobno i uklesani epitaf za sjećanje i izrezbareni kenotaf za traganje... I, sjeme buduće poeme 'Jama' položeno je u zaključnom distihu rečene pjesme: 'Nitko da ne dođe, do prijatelj drag, –/I kada se vrati, nek poravna trag.'

Akord smrti i njegovi korelativi dominanta su Kovačićeve predratne lirike, a brojne potvrde kuriozosti štilac naći će i među novelama štampanim u knjizi 'Dani gnjeva' (1936.). Opsjednutost smrću i karnalnim motivskim referentima išarat će Goranov govor i pogled na svijet oko sebe, kao da ničega lijepoga nije bilo u njegovoj blizini. Takve nam zaključke nonpitijski nameće još jedna njegova pluripotentna pjesma, 'Leševi putuju', bez koje se također u nas ne objavljuju antologije hrvatskoga pjesništva. Izvor tog pjesmotvora izliva se početnom strofom: 'Leševi plove, njišu se i plove,/ Zeleni, modri, teški, naduveni:/ Krupnaju, rastu, kao da se tove;/ I onda stanu, tiho okupljeni/ Kraj obale crne.'

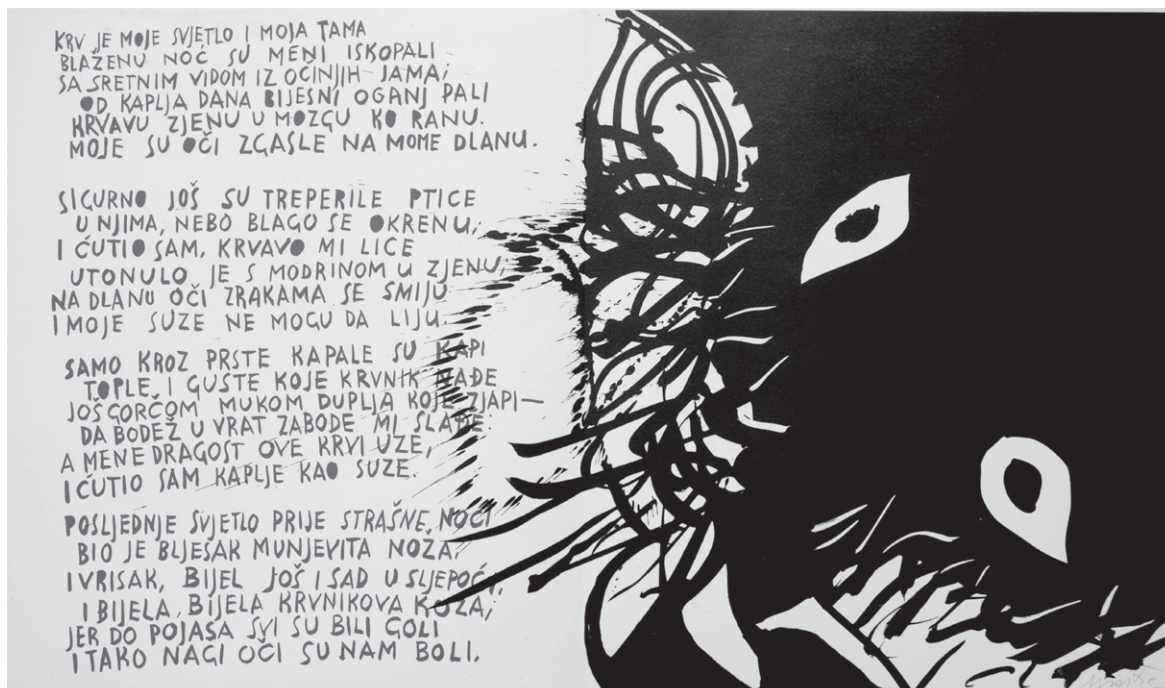
ZA razliku od ovih sasvim naturalističkih veduta s kojima konzument lirskoga nagnuća nema nikakvoga nespornosti, među mnoštvom hiperrealističkih prizora iz domalo napisane 'Jame' Goranov će posthumni adresat, primivši među ruke knjigu, u ovoj tugom veličanstvenoj poemi naići na frapantne, fantazmagorično-halucinatorne eidetske slike, kakvih je siromašna i puno veća književnost od naše. Bit će da nije slučajno što je pred odlazak u rat među partizane esejistički interpretirao 'Pakao' iz 'Božanstvene komedije' DANTEA ALIGHIERIJA, te što je na tom toskanskom mirakulu od djela ugađao tonaliteta svojega lirskog izraza. Možda se u nas doma, unutar korica nacionalne nam literature, još samo GUNDULIĆEVE 'Suze sina razmetnoga' s Goranovom 'Jamom' mogu prispodobiti, kao i oni bolji među baladesknim plačevima naših prapisača i prapjesnika od renesanse naovamo. Neće, naravno, ni starozavjetne 'Tužaljke Jeremije proroka' biti ostavljene u apostilama postrance, kao prešućeni sasvim možebitni i dokraja logični uzor Goranovom poetskom masterpisu. Sve što je bilo ljudski infamno i čovječanski infernalno, bilo je, nažalost, i iskustveno i spoznajno ugrađeno u deset pjevanja ovoga tremendnog lakrimarija. Kalež čovječje krvi, i fiktivno i stvarnosno, ispio je Ivan Goran Kovačić bivajući studen onamo gdje je 'zimi visok snijeg' i kamo je šutnji njegove 'rake nedostupan bijeg'. Uteći samome sebi ne može se. Zato neuspjeli bjegunac i piše poemu 'Jama'...

Ovaj je središnji svoj kapolavoro Ivan Goran Kovačić bio napisao, eno, kao friški tridesetogodišnjak. Lako je pretpostaviti da je to bilo i posljednje djelo njegovo, s obzirom na to da ga je stvorio 1943. godine, u kalendaru kad je brutalno i umoren. Lapišem ili plajvazom vlastoručno ga je bio po karti razmazao, dovršivši ga u šumi gdje je i utrunut njegov mladi život. Objavljen je, pak, u Bariju, posthumno, preko konala Jadrana, godišta 1944., eda bi ga već od iduće godine štampali i u nas. Poslije toga uslijedila su nebrojena izdanja...

Neka su Goranovom junaku bačenom u jamu među raspolučene i zaklane leševe dušmani živom bili iskopali oči, i neka ih je on kao loptice za stolni tenis gnjecave stiskao u šaci, na dlanu; svejedno, tim očima odalečenima i izvađenima iz lubanjskih duplji nije nedostajalo optimističkoga svjetla, ufanja i vjere kako svaka žrtva rađa nekim novim životom, nekim novim sutra zbog kojega se isplati večeras ići leći, pa zaspati:

*Tko ste? Odakle? Ne znam, al se grijem
Na vašem svjetlu. Pjevajte. Jer ćutim
Da sad tek živim, makar možda mrijem.
Svetu Slobodu i Osvetu slutim...
Vaša mi pjesma vraća svjetlo oka,
Ko narod silna, ko sunce visoka. ■*

Iz mape "Jama" Ede Murtića i Zlatka Price iz 1982. godine (Foto: Sandro Lendler)

MAKSIMIR
I MIROGOJPenelopin
razboj

PIŠE Sinan Gudžević

U jednom od tih komentara uz Ovidija stajalo je da je Penelopa tkala odozgor nadolje. Takvo su tkanje neki komentatori vidjeli kao želju tkaljinu da tkanje učini dužim, a vrijeme u čekanju muža kraćim. Samo je iz jednog komentara bilo jasno da to 'nizbrdno' tkanje nije povezano s prekraćivanjem vremena, nego da se tada tako tkalo

ČULO se, ima tome četrdesetak godina, kako je SMAJU KAMBEROVIĆU iz Draževića na Pešteri neka svojta ili snaha, u šali prebacila da je u tkanju sporiji od nje i ponudila mu da se svako na svom razboju takmiče u tkanju stazice. NUMAN GUDŽEVIĆ je bio u našoj kući kad je to čuo, pa je, poznavajući i Smaja i njegovu tkalačku vještinu, kazao da bi toj svojti bolje bilo da je na mejdan izazvala bilo kojega tkača ili tkalju na svijetu nego Smaja, jer će Smajo stazicu izatkati od nje brže, pa taman je tkao odozgo nadolje, a ona tkala odozdoo nagore. Moja majka i strina, tkalje obadvije, upitale su Numana, kako on to misli da bi Smajo mogao tkati ozgor nadolje, kad to nema niđe. Numan, čija su spremnost na šalu i rječitost bile velike kao krug zemaljski, spremno je rekao da bi se moglo tkati i nizbrdo, kad se može tkati uzbrdo, samo treba znati. Numa na su žene pogledale ne vjerujući u to takvo tkanje, sve dok mu moja amidžinica (rodod od Kamberovića) nije rekla: 'More bit, Numan.' Oni koji su rasli u južnim krajevima znaju da se 'more bit' kaže, e da se onome koji priča ne bi reklo 'de, nemoj lagati'. E nije 'more bit', no je istina, rekao je Numan, znajući šta *more bit* znači.

Tu sam se umiješao i podržao Numanovu priču. Tih mjeseci sam bio preveo šestu knjigu OVIDIJEVIH 'Metamorfosa', pa sam se osjetio, da kažem, i potkovanim za razgovor po pitanju tkanja. Oni koji tu šestu knjigu poznaju, znaju da je ona više ženska nego muška: čine je povijesti o boginjama i o ženama smrtnicama: Minerva, Latona, pa Arahna, Nioba, Prokna, Filomela. Prvih stopedeset stihova u njoj kazuju o nadmetanju Atene i Arahne u tkanju. U nekom od zahtjevnih komentara tih zahtjevnih stihova (i onih uz Penelopino pismo Odiseju u 'Heroidama') bio sam našao napomenu da su prvi grčki razboji bili uspravni i bili četvrtasti, sastavljeni od četiri grede, da su imali i po jednu ili dvije prečage po sredini, a sve sa detaljnim nazivima dijelova. I da su se boginja Atena s latinskim imenom Minerva i prezirateljka boginje Arahna, rodod iz Lidije, nadmetale na uspravnim razbojima. I našao sam, više ne znam u čijem komentaru, kako je Penelopa u čekanju da se Odisej vrati iz rata, morala tkati da bi prehranila sina Telemaha. Proscima, kojih je bila puna kuća, govorila je da nema za njih vremena, jer tka mrtvački pokrovac za svoga svekra Laerta. Tako ih je varala tri godine. Ovako to stoji kod MARETIĆA:

Prosioci na mène navaljuju, da se udadem,
À jâ im izvijam varke; bog mi nâdahnu pamet,
Veliki u sobi stan da namjestim i tkat da stanem
Tanak i širok pokrov, te ovo prozborim njima:
'Mlâdahni moji prosoci, kad umrije divni Odisej,
Polako dan uskorujte taj, kad udat se imam,
Dok ja tkaninu grobnu Laertu vitezu svršim,
Da mi uzalud pređa ne pogine, — dokle ga nije
Prebolna zgrabila smrt i sudbina strašna,
da meni

Ne bi zamjerila u narodu Ahejka koja,
Čovjek, što steče mnogo, da mrtav bez pokrova
leži.'

Penelopa sa sinom Telemahom
pred razbojem. Vaza sa crvenim
figurama. Museo Chiusi

I stajalo je u jednom od tih komentara uz Ovidija da je Penelopa tkala odozgor nadolje! Takvo su tkanje neki komentatori vidjeli kao želju tkaljinu da tkanje učini dužim, a vrijeme u čekanju muža kraćim. Samo je iz jednog komentara bilo jasno da to 'nizbrdno' tkanje nije povezano s prekraćivanjem vremena, nego da se tada tako tkalo, a Penelopa je noću parala ono izatkano danju. Bilo je to vrijeme kad se imalo vremena, pa sam u Palatinskoj antologiji iščitao i sve epigrame o tkanju, pređi, tkaljama i razbojima (i oni su u šestoj knjizi). Neke sam i preveo, bio je među njima i jedan kojem je autor pjesnik ARHIJA, onaj koga je KIKERON branio i odbranio izvanpravnim govorom, a zato što nije imao danas bi se reklo, prijavljeno boravište u Rimu. Taj prevod moram naći, negdje je u sveskama ispisanim u ono vrijeme. Ali sam našao ovaj, 285, autor mu je vjerovatno NIKARH DRUGI, u njemu se čita bijeda ženskog dirinčenja za razbojem, što jednu tkalju prinuđuje da svoja sredstva za rad žrtvuje Kipridi Afroditi i moli je da joj pomogne kako bi u sviranju na noćnim zabavama bila bolje sreće.

Nekad Nikàreta s čunkom Ateninim bila je
spretna,

Dugo uz razbojski stub vukla je predinu nit.
Sad se okanila svega, na vatri pred Kipride
hramom

Vrgnula sve je u žar, klupčad i čunak i stan:
'Nosi se dalje od mene, gladonosni pribore žena,
Koji nam mladost i gled jedino rušiti znaš.'
Potom je djevojka harfu i vijence izabrala da bi
Imala radost i slast, gozbe i veselu noć.
'Kiprido', rekla je 'uzmi od plaće mi deseti dio,
Pa da mi stвориš od tog drukčiji zanat i rad.'

Sve to, i ponešto još što me je tada oko tkanja opsjedalo, učinilo je da sam Numanu, jer su se žene već dale u razgovor među sobom, stvar proširio pa mu kazao kako je u toj davnoj Grčkoj smatrano da je kovanje zanat božanski, a da je tkanje zanat ljudski, te da je ovaj svijet izatkana tkanina jedna. I da je tkanje bilo posao ženski, jako rijetko muški. Pa sam mu (jer mi je 'građivo' bilo svježije) kazao kako su vodoravni razboji, oni sa brdilima i podnoškama, mlađi od uspravnih razboja. Numan me pogledao i, duhovit kakav je bio, dobacio: 'Kod nas je sve naopako. Mi smo za ovaj razboj uza zid tek od nedavno čuli, a trebalo mu je više no hiljadu godina

da stigne do nas, da se nasloni na naše zidove i muči naše žene. A bogme muči i braću Kamberoviće, SMAJA, GANA i JONUZA. Ada eto, nijesam baš najstariji, ali znam i ženu koja je prva izatkala stazu na njemu, znam i đe je sad ta staza, eno je u džamiju u Dugu Poljanu, druga kod ulaza!'

Mi smo u kući dugo imali samo taj veliki vodoravni, *poležečki* razboj koji bi majka sklappala kad bi nešto namjerila da *izatke*. (Glagol *tkati* u Sandžaku ima u prezentu *e: tkem, tkeš, tke, tkemo, tkete,tku*, u perfektu čuva *a*). Bio je to prvi mehanizam koji smo imali u kući. Svi smo znali, iako nismo morali znati, sve njegove dijelove i znali smo sve o potki, o osnovi, o urneku, o čunkku, o razbojskom brdu i brdilima, o nitima, o brojnicama i o čišenicama. Kad je uspravni razboj došao u život, činilo se da je nastupilo neko olakšanje, ali, osim u manjem prostoru koji je u sobi zauzimao, olakšanja nije bilo: žene su tkale više, a moglo ih je tkati i više, za jednim istim razbojem tkalo ih je i po tri, ako se tkao ćilim, tkalo ih je i po četiri, jer je razboj bio širok, te je imalo više prostora ispred njega. I ušao je u život nov predmet: *kirkit*, metalni polukružni češalj kojim se nabija ono što je izatkano. (Riječ je, izgleda, grčka, samo je promijenila značenje: κερκίς je davno označavao iglu, pa potom tkalački čunak, a u Sandžaku je dobila zupce.) Na vodoravnom razboju mogla je tkati samo jedna tkalja, bilo da je tkala manju ili veću tkaninu. Kad bi se na njemu tkao ćilim, tkao se u dijelovima, koji su se zvali *pole*, pa bi se onda te *pole* zašivale jedna pored druge, te bi se dobivao ćilim. Mi djeca smo uspravni razboj zvali traktor, jer ima mjesta samo za jednog vozača.

Da se vratim Numanu. Kažem mu kako su razboji u davnoj i pravadnoj Grčkoj imali drukčiju osnovu od naših. Ona se nije obmotavala oko obadva vodoravna direkta kao danas, već samo oko gornjega, a na donjem kraju razboja osnovu je držalo kamenje, po nekoliko niti je išlo oko jednog kamena, te je na pođu gdje je stajao razboj, između razbojskih stubova bio niz od kamenja. I još dodam da su ti grčki prvotni i primitivni razboji imali čunkove, kao što će kasnije imati vodoravni.

Numan me pažljivo sluša, pa me Numan pogleda, pa mi Numan rekne: 'More bit, tako mi Boga!'

BOGDAN TANJEVIĆ

Paramparčad jugo-košarke i danas radi izuzetan posao

Te su reprezentacije ostaci Jugoslavije, paramparčad nekadašnje države. Prije dvadeset godina, kad sam vodio Italiju, na Evropskom prvenstvu od 16 ekipa bilo je šest tih "paramparčadi". Trajat će to dok se i ostalih par miliona ljudi ne iseli

KAKO je sakupiti sve što je BOGDAN TANJEVIĆ postigao prilično težak pothvat, ovom prilikom poslužit ćemo se podacima iz jedne od brojnih knjiga o herojima jugoslavenske košarke. Tanjević je, dakle, bio nacionalni prvak u Jugoslaviji, Francuskoj, Italiji i Turskoj. Trenirao je i osvajao medalje s reprezentacijama Jugoslavije, Italije, Turske i Crne Gore. Član je Talijanske kuće slavnih, jedini strani trener nagrađen u Francuskoj priznanjem Robert Busnel Medal, četiri puta je bio trener godine u Turskoj, dobio je Palma d'Oro talijanskog Olimpijskog saveza, primio državnu nagradu Bosne i Hercegovine i na kraju, ili na početku, primljen je u FIBU Kuću slavnih 2019. godine. Osvojio je skoro sve, osim kupa nazvanog po svom prijatelju RADIVOJU KORAČU (može se usporediti s današnjom Euroligom). Svih pet finala je izgubio. Ipak, najradije ga pamtimo kao trenera čudesne Bosne koja je kao prvi jugoslavenski klub davne 1979. trijumfirala u Kupu prvaka. S Tanjevićem razgovaramo prije svega o Svjetskom prvenstvu u košarci, ali i o ideologiji, vrijednostima, moralu, svjetskoj književnosti koju je apsolvirao u Beogradu, ali nikad diplomirao. Razgovaramo u utorak, iza podneva, netom poslije maestralne pobjede Srbije u četvrtfinalu protiv Litve, dok iza nas u telefonskom redu čeka još jedna košarkaša legenda, DRAGAN KIĆANOVIĆ.

Jeste li očekivali ovakvu pobjedu Srbije od dvadeset razlike?

Nisam, biću iskren i kazati da mi se činilo da je Litvanija blagi favorit zbog igara u prethodnih pet utakmica, koje je, treba kazati, i Srbija odigrala sjajno, ali uz izuzetak zadnjih deset minuta s Italijom. Njihov kvalitet košarke je isti ili veoma sličan, ali s blagom prednošću na strani Litvanije. U ocjeni sam

se ipak zaštitio preko Twittera. Kad želim biti ironičan kažem: ‘Šta se ti tu meni umišljavaš’, kako znaju reći purgeri, ili koristim ekavicu. Napisao sam da je SVETISLAV PEŠIĆ izvanredno pripremio ekipu i da Srbija igra izuzetnu košarku. Nakon ove pobjede sad se ‘naplaćujem’ od onih koji su bili na suprotnoj strani i horski nakon poraza od Italije pjevali protiv Pešića.

Horski su kao lidera ekipe pokopali i Bogdana Bogdanovića koji je protiv Litve odigrao baš kapetanski, za razliku od utakmice s Italijom?

Ne samo kao lider, nego i kao najvažniji igrač koji je razbio sigurnost odbrane Litvanije. I to nije radio šutom za tri poena. S tim se ne razbija odbrana. Nego ulazima u reket i polaganjem uz nos visokim igračima. Tu je cikanula litvanska sigurnost. Naravno, tu su bili ostali. Bila je to top predstava jedne ekipe u najtežem momentu, što je za svaku pohvalu.

Živjeti u grupi

Gdje je kraj ovakvoj Srbiji?

Srbija je dotakla gotovo sto posto svoje vrijednosti. Ako budu na 90 ili 95 posto, mogu pobijediti i boljeg iz meča Slovenije i Kanade. Pitanje je ko će s druge strane doći do finala. Uvijek je najteži zadnji korak. Po kvaliteti mogu da se i krunišu, ali niko ne može garantovati da će imati takav dan kakav je bio protiv Litvanije, i to ne samo u napadu nego i u odbrani.

Litvi kao da je došla na naplatu ona sjajna partija protiv Amerikanaca kada nisu mogli promašiti koš?

Oni su bez sumnje svoj top dosegli s Amerikancima. Takvi špicevi se dese na takmičenjima od osam ili devet utakmica. Bilo je za očekivati da su ispucali tu svoju realizaciju. Amerikancima su sasjekli noge s onih devet od devet trica.

Reprezentacije država nastalih raspadom Jugoslavije opet su postigle sjajan uspjeh na Svjetskom prvenstvu. Među najboljih šesnaest, uz Srbiju i Sloveniju, ušla je i Crna Gora. U osam su dvije ekipe. Među četiri najmanje jedna...

To su ostaci Jugoslavije, paramparčad nekađašnje države, da iskoristim tu tursku riječ. Prije dvadeset godina, kad sam vodio Italiju, na Evropskom prvenstvu od 16 ekipa bilo je šest tih ‘paramparčadi’. Trajat će to dok se i ostalih par miliona ljudi ne iseli. Već imamo pet miliona vani, a sad i Slovenija otvara granice. Njemačka treba ljude i obezbjeđuje ulazak 50 hiljada iz svake države Jugoslavije. Kad se i to iseli, na teritoriju od 22 miliona biće manje od 12. Eto, to će biti nastavak najboljeg jugoslovenskog proizvoda svih vremena, a to je košarka.

Od te ‘paramparčadi’ ‘najparampačeni-ja’ je Hrvatska, koja je pala toliko nisko da niže ne može. Pojavljuju se neki proplamsaji oporavka, ali još je to daleko od povratka?

Hrvatska je imala problem s tzv. motivacijom nekih da igraju za reprezentaciju. Da su igrali svi, Hrvatska bi sigurno bila velesila. Kad pogledate ove zadnje ratove, svi su u njima pobijedili, jedino što su granice iste kao što su nacrtane 1945. Sve to ovisi o raspoloženjima, privatnom biznisu i ko zna čemu. Evo, i Srbija je igrala bez NIKOLE JOKIĆA, najboljeg igrača NBA, VASILIIJA MICIĆA, najboljeg igrača Evrolige, ali su se

zakrpili nekim novim licima. Najvažniji je rad s mladima. Srbija ima najveći broj nepoznatih trenera koji već sada s tikovima na licu rade za 200, 300 nečega. Srbija je najbolji proizvođač igrača, uz višemilionske države poput Španije ili Francuske. Viđao sam trenere u drugim kadetskim ekipama nekih momčadi koji vode neviđene treninge. Oni rade s tikovima za sto maraka mjesečno. Koliko će to trajati? Ne znam. Kad vide decu uspešnih kako se voze Lamborghinijima, nije lako raditi.

Slovenija ima Luku Dončića i ostale. Srbija je uravnoteženija. SAD ima istu ekipu bez velikih zvijezda. Koji je koncept najbolji?

Najbolje bi bilo imati sve zvijezde, ali da su uravnjene. Bez sumnje bi to bilo najbolje (smijeh). Temelj svega su dobre pripreme. Na Svjetskom prvenstvu u 15 dana se igra osam utakmica. Na tom dugačkom putu treba stalno imati energiju u nogama da odradiš dvije stvari: 110 posto u odbrani i da pogodiš u napadu koristeći sav talenat koji imaš u rukama, jer te noge ne nose kako valja. Ko bolje pripremi ekipu, taj ima više šanse. A pripremiti ekipu znači 45 dana rada. Za ove septembarske turnire treba 15 dana do nula forme, a dalje do 90 posto preostalih 30 dana. To su ogromna ulaganja, ne samo energetska nego i vježbama nogama, a posebno s majkom svih odbrana, kako zovem odbranu ‘jedan na jedan’. Kad bih ušao u dvoranu i viknuo ‘majka svih odbrana’, svi igrači bi pogleli na pod, jer znaju da ih čeka pola sata takve igre u raznim situacijama. Tek onda ide tri-tri, pa četiri na četiri i ostalo. Kad tako radiš dvaput dnevno, u nogama akumuliraš 25 minuta tog tipa košarke. Pešić je takav trener. Takvi su i Litvanici koje je Srbija šokirala, pa su pali u neraspoloženje sami sobom i praktički se predali. Baš kao i Srbija protiv Italije. Umjesto da se odupru tome, oni se često opuste kao da su osuđeni na eutanaziju.

Je li to Pešić od vas naučio? Vi ste mu bili trener...

Nas dvojica slično razmišljamo o košarci, treniramo slično, biramo igrače slično. Bio sam mu trener devet godina. Nije to malo, iako smo vršnjaci. On je samo dvije godine mlađi od mene. Naša škola je bila jako dobra. Da nije tako, ne bi mi u Bosni u osam godina stigli od druge lige do prvaka Evrope, a da ni jedan igrač prije toga nije uopće igrao u prvoj ligi. To su rad u transu i enormni napor, ne samo u treningu nego i da se nauči živjeti u grupi i težiti zajedničkom cilju. Svaki se pojedinac treba odreći malo od svoga za ljubav grupe. Tek tada ekipe liče na prave momčadi.

Može li se danas ponoviti takav uspjeh kao što ste vi napravili s Bosnom?

Priče poput Bosne, Jugoplastike, Cibone i Partizana, da sa sopstvenim kadrom dođeš do trijumfa, ne mogu se ponoviti. Kadar se rasuo. Kradu nam igrače s 14 godina

U našim krajevima nemoguće, jer je bežanija velika. I to ne samo među onima koji traže običnog hljeba u svijetu. Rasuli su se i igrači. Ušlo se u vrijeme da ne ovisiš samo o sopstvenim rukama i znanju, nego i količini para koje imaš na raspolaganju. Crvena zvezda s DUŠKOM IVANOVIĆEM i Partizan sa Željkom Obradovićem imaju enormnu finansijsku podršku znamo koga i dvojicu super trenera koji spadaju u top pet Evropljana u zadnjih 20 godina, ali bez obzira na državna ulaganja i dalje nisu sigurni da će išta osvojiti. Obradoviću i Partizanu lani se desila gluperija s Realom, baš tako, gluperija, odnosno sitna tuča koja ih je spriječila da dobiju dalje. Obradović je majstor neponovljivih utakmica. Ali to je tek slučaj da se u zemljama s ovakvom ekonomijom mogu sabrati takvi novci. Priče poput Bosne, Jugoplastike, Cibone i Partizana, da sa sopstvenim kadrom dođeš do takvog trijumfa, ne mogu se ponoviti. Kadar se rasuo. Kradu nam igrače s 14 godina. Evo MIROTIĆA koji je odabrao da igra za Španiju, a ne za Crnu Goru. DONČIĆ je isto mogao igrati za njih. Drukčije je sada. Ja sam imao pod kontrolom sve. Jednom kad potpišu, moji su do 28. godine. Tek tada idu po neki dinar.

I vi ste dugo bili vani. Imate, ako se ne varam, četiri državljanstva, živite u Trstu...

Ja sam, srećom, i danas vani. Svuda mi je bilo dobro, jer uspijem napraviti familiju od ekipe. Sa svima sam dobar i danas, čak i s GIANMARCOM POZZECOM, sadašnjim selektorom Italije, kojeg sam bio izbacio iz reprezentacije 2016. izbacio i dvojicu najboljih igrača, HIDAYETA TÜRKOĞLUA i MEHMETA OKURA, jer su tražili popust od 15 dana. Ne dam! Ili ćemo svi pisati iza kuće ili ćemo pisati svi u engleski wc. Takvo je pravilo. Zato te ostali više poštuju. Čista logika. Grupa mora imati unutrašnji život baziran na ljubavi i uzajamnom respektu. Kako trener zaradi poštovanje? Ne višeš na zadnjeg igrača, nego uhvatiš prvog i najebeš mu se matere. Nakon toga sve funkcioniše.

Svojevremeno ste objasnili i čemu služi tabla za crtanje akcija.

Da se razbije nekom od glavu. A liniju za tri poena zovem ivicom bazena, jer da je voda unutra. Imam tantijeme na ove tvrdnje (smijeh).

Vremena se mijenjaju. Danas to ne bi prošlo.

Prošlo bi i danas. Dovoljno je da znaš da objasniš igračima šta treba da prođe. Uzmite GREGGA POPOVICHU iz San Antonija u NBA. U najboljem slučaju imao je petu ekipu po vrijednosti u ligi, a ima pet titula. Do njih je došao ideološki. Nema života bez ideologije. To ni crkva ne može zamijeniti. Kad si zajeban, kao što je on zajeban, od toga napraviš ideologiju i postaneš to što je on. Svaka koju kaže mu je zlatna, uključujući i kritiku DONALDA TRUMPA. Zato ga igrači vole. Znaju da je pravedan. Ako te provale da si kukavica, nepošten, da se sklanjaš od odgovornosti, vadiš na sudije, a kamoli da kažeš da je neki tvoj igrač kriv zbog poraza, nemaš nikakve šanse.

Svi pravi ljudi su bili partizani

Dok razgovaramo preko mobitela čini se da u kadar proviruje slika s maršalom...

Taman posla da ne poštujem Tita! Ako ga Gianni Agnelli smatra najvećim državnikom 20. vijeka, ko sam ja da išta kažem. I sad da ja o Titu pitam ove naše hajvane i prevarante

...TITOM. Točno je. Slikar je ISMET MUJEZINović. To sam nabavio 2001. godine, da ne bude zabune. Ispod njega je replika spomenika STJEPANU FILIPOVIĆU. Ako Opuzenci budu htjeli da im pozajmim da ga obnove, tu sam!

Poštujete Tita?

Taman posla da ne poštujem! Ako ga GIANNI AGNELLI smatra najvećim državnikom 20. vijeka, ko sam ja da išta kažem. U svoja zadnja dva predsmrtna intervjua – zanimljivo, tako je i Tito imao – taj predstavnik desnice i najveći *jet-seter* kazao je da je Tito najveći državnik 20. vijeka. I sad da ja o Titu pitam ove naše hajvane i prevarante.

Vaš je otac bio partizan.

Svi pravi ljudi su bili partizani. Dalmatinci su dali veliki doprinos. Mogli su se sakriti po otocima i jesti kozji sir. Umjesto toga, oni su sjeli u čamce i u bosanske planine. Veliki ljudi. Treba to cijeniti.

Slabo se cijeni dosljednost. Na nedavnoj komemoraciji Marku Vešoviću u Sarajevu bilo je otprilike 12 ljudi?

Bila je i loše najavljena, a i proteklo je mnogo vremena otkako im je on bio jako bitan. Generalno je takvo stanje u bivšim državama da su ljudske vrline zaboravljene.

Koliko taj revizionizam danas prevladava? Živite u Italiji, tamo su na vlasti postfašisti?

Prevladava svuda, a kod nas se može mjeriti milijardama ukradenih para. Spominje se 35 milijardi dolara koje su pokrali tzv. domoljubi. Domoljublje se mjeri milijardama.

Apsolvirali ste, ali niste diplomirali Svjetsku književnost u Beogradu. Koliko vam je to iskustvo pomoglo u poslu trenera?

Dao sam sve ispite, ali nikad nisam napisao diplomski, jer sam se već bacio u trenerski posao. Koristi, jašta da koristi, što više knjiga pročitaš spremniji si da razumiješ druge. Filmovi su također važni.

Duško Vujošević je tjerao igrače da čitaju?

Nema tjeranja. Ne možeš nikoga da natjeraš da čita. Ja sam im podvaljivao kako bi se upecali. Nije ih bilo puno. GABRIEL GARCIA MARQUEZ i njegovih ‘Sto godina samoće’ bili su aktualni u vrijeme kad smo pobjeđivali u Bosni. Sjajan pisac je MATHIAS Énard. Njegova ‘Zona’ je fascinantna. Izdala ga je Fraktura. SEID SERDAREVIĆ radi sjajan posao. To treba pročitati i tog čovjeka treba čuti. On se naprosto izvinjava jer je pametan. Čeka me Kićanović, ajd čao! ■

Blef-help

Jordan Peterson nije, kao što glasi konsenzus, kritički intelektualac koji se spretno prilagodio suvremenom dobu, otkrio društvene mreže i popularnost self-helpa, pa sada njima vješto barata kako bi proširio svoje ideje. Upravo suprotno: on je proizvod izdavačke i medijske industrije koji se pozom kritičkog intelektualca pozicionira na tržištu influensera

JORDAN PETERSON operira kao medijski stroj za proizvodnju kontroverzi i skandala. S 'kulturnim marksizmom', terorom političke korektnosti i pravima transrodnih osoba odavno se obračunao. Intelektualni heroj *alt-rightera*, frustriranih tinejdžera i vaše prve susjede, navučene na *self-help* bestselere, sada napada ideju klimatskih promjena ('Velika klimatska prevara!'), zamisao gradova prilagođenih pješacima ('idiotski birokratski

tirani' žele nas kontrolirati!) i vlastiti univerzitet u Torontu, koji je svog najpoznatijeg profesora uputio na tečaj pristojne onlajn komunikacije. I uzalud mu klimatski stručnjaci ukazuju na to da barata pogrešnim podacima, uzalud urbanisti pojašnjavaju da iza koncepta tzv. 15-minutnih gradova ne postoji nikakva zavjera, uzalud kolege iz Toronta ponavljaju da problem nije u sadržaju, nego u načinu na koji istupa. Uzalud, jer ovdje zapravo i nije riječ o raspravi: na kraju dana broje se

klikovi, *shareovi* i *viewovi*, mjeri se *trending* i računa *engagement*. Na radost milijunske internetske publike, od Amerike pa do Hrvatske. Gdje, usput budi rečeno, Petersonova *self-help* senzacija '12 pravila za život' već pet godina vlada listama najprodavanijih knjiga, a njen nastavak 'Izvan reda' – koji nam donosi 'još 12 pravila za život' – prati je u korak.

E baš oko tog nastavka nastali su ovih dana kontroverza i skandal oko kojih se Peterson – začudo – nije oglašio. Nakladnička kuća Penguin lansirala je naime *paperback* izdanje globalnog hita, nanizavši na stražnjoj stranici, kao što pravila industrije nalažu, nekoliko promotivnih *blurbova*. Izbor je pao na isječke iz dosadašnjih kritika. SUZANNE MOORE iz Telegrapha, saznajemo tako, smatra da ova knjiga donosi 'mudrost u kombinaciji s dobrim savjetima'. Za JOHANNU THOMAS-CORR knjiga je 'uistinu prosvjetljujuća i često pronicljiva'. 'Filozofija smisla života', poručuje JAMES MARRIOTT, 'najlucidnija i najdirljivija proza koju je Peterson do sada napisao'. Samo, onda su se na društvenim mrežama javile dvije citirane kritičarke i jedan kritičar. Pa je Moore podsjetila da u svojoj kritici zaista spominje Petersonovu 'mudrost', ali spominje i to da je njegova mudrost 'budalasta'. Pa je Thomas-Corr upozorila da u njenom tekstu, osim onih nekoliko citiranih riječi, stoji da je knjiga 'ne-namjerno komična', da njen autor naprosto 'lupeta' i da njegova nesposobnost da se suoči s kontraargumentima djeluje 'kukavički'. Pa je Marriott napomenuo da 'Izvan reda' jeste opisao kao 'filozofiju smisla života', ali je napisao i to da je filozofija 'suluda', dodavši na kraju svog *tweeta*, čisto da ne bude zabune: 'Kritika ove mahnite knjige vjerojatno je nešto najnegativnije što sam napisao u životu.' Ili – kao što bi rekli u Penguinu – hajde da skratimo: džungla negativnih kritika, pomoću nekoliko opuštenijih intervencija, skresana je na mjeru privida sveopćeg oduševljenja. A takva bi reklamna taktika bila problematična čak i da prvo od 12 novih Petersonovih 'pravila za život', sabranih u 'Izvan reda', ne glasi: 'Nemoj olako klevetati društvene institucije i kreativna postignuća.'

Nakon što je Penguin oklevetao instituciju književne kritike i kreativna postignuća kritičara, anglofonim se medijima zakotrljala razbrbljana rasprava. Jedni su digli frku, spominjalo se etiku, revoltiranim priopćenjem oglašio se čak i britanski sindikat autora. Drugi su podsjećali na to da je vađenje iz konteksta ionako temeljno pravilo *blurbanja*, staro koliko i sam paraliterarni žanr. Treći su, opet, kontekst proširili, poput novinarkе Atlantica HELEN LEWIS, koja u tekstu 'Problem s *blurbovima* postaje sve veći' upozorava da *blurbove* više ne možemo čitati kao usputni reklamni privjesak okačen na korice knjige. Danas su, tvrdi ona, postali itekako važno oruđe superstar-sistema izdavačke industrije koja prelazi iz doba 'kritičke kulture' u internetski kodiranu eru influensera. Svatko je, ukratko, rekao ponešto, osim onoga tko obično ima ponešto za reći o svačemu: oko toga kako je njegova knjiga prekršila vlastito prvo pravilo Jordan Peterson se, rekosmo, nije oglašio. Dobro, reći ćete vi, zašto i bi: nije on birao *blurbove* niti je odgovoran za Penguinove uredničke odluke. Ali na nevolju, ni iz londonske izdavačke kuće o skandalu nismo čuli ništa. Lišena glasova s druge strane, jedna mala ljetna kontroverza oko koje se nakratko povela nešto veća rasprava – o stapanju reklame i kritike, o transformaciji izdavačke industrije, o literarnim influenserima i intelektualnim superstarovima – utonula je tako u fazu zamiranja. Kritičari i komentatori kazali su svoje, Peterson i Penguinovi menadžeri svoje su odsutjeli. Jedini

glas koji bi tu još vrijedilo čuti pripada, valja, izdavačkom proletarijatu, svim onim slabo-do-podnošljivo plaćenim asistentima urednika, *proofreaderima* i *copywritericama*, svakodnevno zaduženima za marketinšku proizvodnju literarnih superstarova. Ali što da se radi: i njih na šutnju obavezuju Penguinova korporativna pravila.

E PA izgleda da ovog puta ipak imamo sreće. Upoznajte LOUISE WILDER: duhovita Londončanka već 25 godina radi kao *copywriterica* u Penguinu, a u tom je periodu nakuckala oko pet hiljada *blurbova*. Tako barem kaže kratka biografija u njenoj prvoj autorskoj knjizi, koja je pod naslovom 'Blurb Your Enthusiasm' objavljena prošle godine. Pa čak i ako nam Willder – kao ni njene kolege i kolegice – neće reći ništa o aktualnom skandalu, ovom je knjigom rekla dovoljno. Zabavno je to svjedočanstvo iz samog srca izdavačke industrije o tome kako izgledaju marketinške taktike, uredničke intervencije, dobro naciľjane uvodne rečenice i – naravno – *blurberske* udice na koje se zatim hvata milijunska publika superzvijezda Petersonova kalibra. I ma da Petersona izravno ne spominje, onda kada piše insajdersko poglavlje o *self-help* literaturi Willder kao da slika njegov portret. Jer kada ona govori o tome kako je nekoć prezreni žanr samopomoći evoluirao u glavni poligon poduke 'dobrog življenja', na pamet nam odmah padaju Petersonova 'pravila za život'. Kada nas ona upozori da su 'brojevi ključ *self-helpa*', sjetit ćemo se da njegovih pravila ima dva puta po 12. Kada nam ona objašnjava da se knjige za održavanje kućanstva zapravo bave anksioznošću – jer 'dok je svijet u kaosu, te se knjige fokusiraju na ono što možemo kontrolirati' – pred očima nam je jedno od njegovih najpoznatijih pravila: 'Uredi svoju kuću prije nego što kritiziraš svijet.' Kada nam ona ukazuje na nijanse 'prijatnih riječi i savjeta lišenih dociranja' u priručnicima za roditeljstvo, shvaćamo da on vlastitu adolescentsku publiku targetira upravo tim, fino izbalansiranim tonom nenametljivog prijateljskog autoriteta. I tako dalje, i tako dalje: sve do osnovne *self-help* formule 'problem-rješenje-obecanje' na kojoj, nije teško prepoznati, počivaju oba Petersonova bestseler. Ima zato nečeg otrežnjujućeg u čitanju knjige jedne Penguinove *copywriterice* dok skandal oko knjige jednog Penguinovog superstara jenjava. U pozadini Petersonovog križarskog pohoda protiv koncepta klimatskih promjena, 'kulturnog marksizma' i prava transrodnih osoba, najednom se ispostavlja, leži gola jednadžba izdavačkog uspjeha. Ambiciozni tvorac 'pravila za život', postaje jasno, samo slijepo slijedi žanrovska pravila, ista ona na kojima počivaju priručnik za dekoriranje dnevnog boravka i zbirka savjeta za hendlanje klinaca. Njegov onlajn aktivizam tek je propusnica za izdavačku eru internetskih influensera. Drugim riječima: Jordan Peterson nije, kao što glasi konsenzus, kritički intelektualac koji se spretno prilagodio suvremenom dobu, otkrio društvene mreže i popularnost *self-help* žanra, pa sada njima vješto barata kako bi proširio svoje ideje. Upravo suprotno: on je puki proizvod izdavačke i medijske industrije koji se pozom kritičkog intelektualca pozicionira na pretrpanom tržištu influensera. Ne otkriva li, naposljetku, ovaj skandal oko književnih kritika srezanih na reklamne *blurbove* upravo to: mjesto na kojem se kritički stav preparira, podvrgava marketinškim mehanizmima i prilagođava zahtjevima tržišta? I zato, dok Jordan Peterson mudro šuti, vrijedi poslušati što ima za reći Louise Willder. Poluanonimna *copywriterica* Penguinova valjda zna. Ona ga je stvorila. ■

Jordan Peterson u KD
Vatroslava Lisinskog u Zagrebu
(Foto: Željko Hladika/PIXSELL)

PREPORUKE: SERIJE

The Lost Flowers
of Alice Hart

(Prime video)

NEIZVJESNA budućnost američke dramske produkcije zbog štrajka hollywoodskih scenarista i glumaca iz sjene je izvukla nepravedno zapostavljene australske serije. Jedna od njih je i miniserija ‘Izgubljeno cvijeće Alice Hart’, adaptacija istoimenog romana HOLLY RINGLAND, koja se kroz potresnu priču obitelji Hart bavi temom ženske boli, obiteljskog nasilja i transgeneracijskih trauma koje ono uzrokuje. Priča se proteže kroz petnaest godina, a centralni joj

je lik djevojčica Alice koja, nakon tragedije koja će joj zauvijek obilježiti život, odlazi živjeti na farmu autohtonog australskog cvijeća kod bake June (SIGOURNEY WEAVER) za koju dotad nije ni znala da postoji. Farma je istovremeno i utočište mnogim izgubljenim i slomljenim ženama, Cvjetovima, koje su pobjegle od nasilnih partnera pa žive u ženskoj komuni. Polagan, gotovo trom ritam pripovijedanja i guljenja slojeva zloslutnih misterija evocira otvaranje cvjetnih pupoljaka u idiličnom krajoliku u koji je priča smještena, a sva je ta prividna nježnost vješto kontrapunktirana potmulom fizičkom i emocionalnom nasilju kojim je natopljena. No unatoč zorno prikazanoj muškoj agresiji i zlostavljanju koje izaziva visceralne reakcije, ova hrabra, poetična i vizualno atraktivna drama istovremeno zrači toplinom i empatijom i šalje važnu poruku o iscjeljenju, solidarnosti i ženskoj snazi. Protkana je simbolikom i kodiranim načinima komunikacije koje upućuju na žensku ušutkanost i duboku potrebu za glasnim govorenjem o traumama, koja je iz kliničkog koncepta povrede već prerasla u kulturni trop čije je tumačenje nužan preduvjet društvenog oporavka. U doba kada se femicid u realnom vremenu prenosi na društvenim mrežama, a klečavci po trgovinama mole za povratak ženske krotкости, priče poput ove trebale bi biti obavezna lektira.

Deadloch

(Prime video)

UUSPAVANOM imaginarnom tasmanijskom gradiću na jezeru netko osvetnički ubija heteroseksualne bijele muškarce. S obzirom na prirodu zločina i činjenicu da većinu stanovnika čine žene i lezbijke, naizgled sve upućuje na to da je ubojica jedna od njih, a slučaj pokušavaju riješiti revna lokalna policajka Dulcie i novopridošla detektivka Eddie, poslana u pomoć iz Sidneyja. Iako na prvi pogled ovo djeluje kao zaplet još jednog feminističkog noir-krimića, prva sezona ove sjajne serije, koju su napisale i producirale KATE MCCARTNEY i KATE MCLENNAN, od žanra odskaačinom na

koji autorice pristupaju dekonstrukciji već izlizanih žanrovskih konvencija, umotavši whodunit u komediju kojom parodiraju poznate detektivske trope i arhetipove. Nije u pitanju klasična komedija; sama ubojstva nisu nimalo smiješna, niti izvor komedije

leži u invertiranim ulogama tipičnih žrtava i istražitelja. Humor je utkan u dijaloge likova, karikiranih gotovo do sitcomovskih razmjera, načine na koje reagiraju u kaosu uspaničenog gradića izbačenog iz kolotečine i u njihov odnos prema suvremenim pojavama poput masovnog turizma i gentrifikacije, koje autorice nezajažljivo ismijavaju. Istovremeno propituju i povijest kolonijalnih, rasnih odnosa i rodne politike u Australiji, suptilno podmećući tezu kako su to stvarni remetilački faktori u društvu. Metom satire postaje i ideja kako bi svijet bio radikalno drugačiji da ga vode žene, kojima je, kao i svakom drugom ljudskom biću, mogućnost zla inherentna. Iako fantastično osmišljeno, sve to ne bi bilo ni upola tako uspješno da nema vrhunske glumačke postavbe, a odnos između dijametralno suprotnih protagonistkinja – ozbiljne Dulcie (KATE BOX) i urnebesne Eddie (MADELEINE SAMI) – vrhunac je serije, koji možda nagovještava početak novog legendarnog detektivskog tandema.

Colin from Accounts

(CBS)

AUSTRALSKI bračni, autorski i glumački par, HARRIET DYER i PATRICK BRAMMALL, osmislio je i odigrao glavne uloge u osvježavajućoj romantičnoj komediji koja ne robuje bajkovitim klišejima žanra. Naprotiv, radi se o vrlo životnoj ljubavnoj priči između studentice medicine

Ashley i pivara Gordona, koje neočekivano spaja prometna nezgoda u kojoj, njihovom krivnjom, strada jedan mali odlutali pas. Veterinarski račun od dvanaest tisuća dolara stvara instantnu neraskidivu povezanost između dvoje ljudi različitih generacija i svjetonazora, pa se kroz osam šašavih epizoda zajedno brinu o malom ranjeniku, doživljavajući niz uspona i padova u svom odnosu. Osim fino nijansirane i nimalo banalne neizvjesnosti u flertu, građene ponajviše na generacijskom srazu, serija obiluje prepoznatljivim britkim australskim humorom, koji dijelom proizlazi iz suptilne društvene kritike, ali i improviziranih dijaloga i prirodne kemije bračnog i glumačkog para.

■ Jelena Svilar

Autor izložbe ‘Kentaurski crteži’

UROŠ KRČADINAC

Priča o AI-u je priča o privatizaciji zajedničkog rada

Vaša izložba ‘Kentaurski crteži’ otvara se u ponedjeljak, 11. rujna u Galeriji nauke i tehnike sanu u Beogradu. Opišite nam ukratko njen koncept i sadržaj.

Koncept je inspirisan šahovskom partijom koja se odigrala pre četvrt veka, kada je računarski program Deep Blue kompanije IBM porazio svetskog prvaka GARIJA KASPAROVA. Prvi put u istoriji algoritam je pobedio najboljeg šahistu. Nakon poraza, Kasparov je izmislio novu šahovsku varijantu u kojoj oba igrača koriste računare, ali sami donose konačne odluke. Ovakav šah nazvao je napredni ili kentaurski šah. Kentaurske partije izgledaju neobično, jer se često odigra potez koji nije optimalan, koji čak deluje besmisleno, ali je taktički moćan. To je šahovski dadaizam. U ovom kontradiktornom dijalektičkom šahu ne pobeđuje inteligentniji nego kreativniji. To je bilo polazište za istraživanje procesa gde ljudi i algoritmi stvaraju zajedno. Uoči izložbe, nekoliko meseci sam crtao pomoću robota i zajedno sa robotom. Zajednički rad sa pen ploterom, robotom za crtanje, biće i središte izložbe. Ona će utoliko biti i interaktivna i kolaborativa, a izložićemo i algoritamske umetničke radove koji su nastali u poslednjih nekoliko meseci. Akcenat će biti na apstraktnim linijskim crtežima, koji se mogu tumačiti i kao oblik grafičkog asemičkog pisanja.

Posebno izdvajate temu nevidljivog ljudskog rada na kojem se temelji razvoj umjetnih neuronskih mreža. Zbog čega Vam je ona važna?

Za mene je ključno pitanje ljudskog rada. Kada govorimo o AI tehnologijama, priznaje se rad programera i matematičara, ali ne i rad svih koji su pisali tekstove, crtali slike, pravili muziku i uopšte stvarali podatke na kojima se treniranju veštačke neuralne mreže. Tako na kraju ispadne da je sintetisana veštačka inteligencija nekakav transcendentni um odvojen od nas. Umesto o veštačkom umu trebalo bi da govorimo o automatizovanom

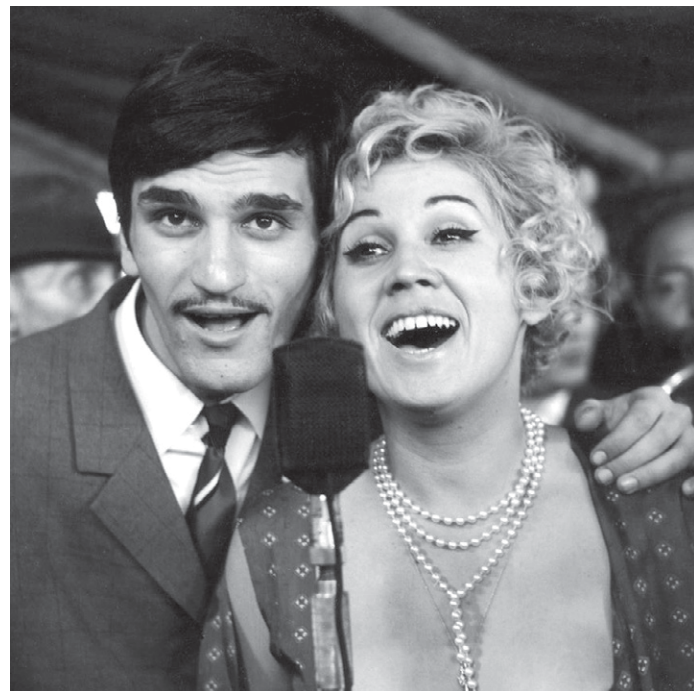
vanoj kolektivnoj statistici koju je svojim radom kreiralo celo čovečanstvo. Training set za ChatGPT je čitava istorija pisane reči. Sve je to prisvojila malena ekipa IT hajduka iz Silicijumske doline. Priča o AI tehnologijama dobrim delom je priča o privatizaciji zajedničkog rada.

Prepoznajete li u tehnološkom obratu koji je donijela umjetna inteligencija priliku za promišljanje novog društvenog odnosa prema umjetničkoj proizvodnji?

Kod ‘Kentaurskih crteža’ me zanimaju društveni odnosi, ali me zanima i intimnost rada sa mašinom. Iako već dugo radim sa mašinama i po prvom obrazovanju sam informatičar, i ja osećam neku vrstu unutrašnje kontradikcije ili nelagode. S jedne strane, ove tehnologije me fasciniraju i vidim potencijal u njima. S druge strane, one me nerviraju, često me sputavaju, čine me aksioznim. Nisam siguran da do kraja razumem ovu kontradikciju u sebi. Ima u ‘Glembajevima’ onaj red kojeg bih se često setio dok sam crtao, pisao i programirao za izložbu: ‘I eto, to je moje unutarnje protuslovlje: mjesto da sam matematičar, ja slikam. S tim raskolom u sebi, što može čovjek postići više od dilematizma?’

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Od 7. do 21. rujna u njujorškoj MoMa-i održava se ciklus ‘Black Wave to White Ray: Yugoslav Film of the 1960s’. Pažnju koju crni talas nedvojbeno zaslužuje treba pozdraviti, dok s nešto mrzovolje treba zabilježiti još jedan slučaj lijenog guranja Jugoslavije među zemlje tzv. Istočnog bloka, kako sugerira službena najava programa.

■ L. P.

Kada budem mrtav i beo
(r: Živojin Pavlović, 1967.)

Jezero Falcon (r: Charlotte Le Bon)

(2023.)

Joseph Engel i Sara Montpetit
kao Bastien i Chloé

PIŠE Damir Radić

O jednoj ranjoj mladosti

Sumorna, žanrovski nekonzistentna romansa o najljepšem, ranom razdoblju ljubavi

FRANKOFONA Kanadanka CHARLOTTE LE BON nije za svoj dugometražni debi dobila neko od najzvučnijih priznanja poput njezinih britanskih imenjakinja CHARLOTTE WELLS za 'Poslije sunca' (film godine po izboru uglednog časopisa Sight & Sound, nominacija za Oscara za glavnu mušku ulogu) i CHARLOTTE REGAN za 'Buntovnicu' (pobjeda na Sundanceu), ali njezino 'Jezero Falcon' bilo je itekako zapaženo. U Cannesu je tako nominirano za Zlatnu kameru, nagradu za najbolji prvijenac, u Chicagu osvojilo Zlatnog Huga u konkurenciji novih redatelja, te je obišlo mnoštvo svjetskih festivala. Stiglo je tako i do Hrvatske, gdje je na Motovun Cinehill Film Festivalu nagrađeno glavnom nagradom, a zadnjeg dana prošlog tjedna u Zagrebu je zatvorilo manifestaciju Cinehill Motovun u Laubi.

Kao i 'Poslije sunca' i 'Buntovnica', 'Jezero Falcon' nezavisno je niskobudžetno ostvarenje, a za razliku od njih ne bavi se odnosom male kćeri i mladog oca nego onim između dvoje maloljetnih tinejdžera. Kao u 'Poslije sunca', radnja se zbiva za ljetovanja u stranoj zemlji, ali ne u turističkom odmaralištu, nego prirodnom ambijentu šume i jezera u koji se ekološki skladno uklapa drvena kuća jednokatnica. U taj prostor, smješten u kanadskom Quebecu, dolazi četveročlana obitelj iz Francuske – bračni par i dvojica sinova: Bastien, koji će uskoro navršiti 14 godina, i mali Titi, a kuća u kojoj odsjedaju pripada majčinoj prijateljici koja tamo boravi sa svojom šesnaestogodišnjom kćeri Chloé. Bastien i Titi dijele (spavaću) sobu s Chloé, koju je Bastien zadnji put vidio prije podosta godina i koja se isprva prema dječacima postavlja distancirano, ali s vremenom se sve više zbližava sa starijim dječakom. Odnos dvoje mladih (sjajno ih glume JOSEPH ENGEL i SARA MONTPETIT) središte je filma, a Charlotte Le Bon razvija ga sa znatnom suptilnošću, isto-

vremeno intenzivno zainteresirana za kreiranje ugođaja, pa se 'Jezero Falcon' ostvaruje finim balansiranjem tzv. psihološkog filma i filma atmosfere. Potonje ipak prevladava, a zanimljivo je da je garnirano natruhama horora koje kao da 'prirodno' pripadaju tom ambijentu (spona između šumskog jezera i žanra filmova strave 'arhetipski' je uspostavljena serijalom 'Petak 13.' koji je 1980. začeo SEAN S. CUNNINGHAM, a još puno ranije užas je u prirodnu šumsku ambijentaciju postavio BERGMAN u svom antologijskom 'Djevičanskom izvoru').

Nelagoda se uvodi već na otvaranju filma, sumračnom kadar-scenom u kojoj osoba koju će gledatelji nešto kasnije identificirati kao Chloé pluta na jezeru kao mrtva. Mlada djevojka će poslije Bastienu ispričati priču o dječaku koji se u jezeru utopio i čiji duh je u njemu prisutan; i ona i on oblačit će se u plahte da nalikuju duhovima, ona će se još jednom praviti mrtva. Sve je to igra kroz koju se emotivno povezuju, a kako su u tzv. osjetljivim godinama, prepuni interesa za seksualnost, i erotsko ulazi u njihov odnos, kojim dominira Chloé kao, za tu dob, bitno starija, ali i kroz koji Bastien postaje zreliji i samopouzdaniji. Rub prijateljstva i ljubavi lako se prelazi, a povratka nema. Ona ulazi u interakcije i sa starijim dečkima, a Bastien to boli i gura do ruba, dovodi ga do gotovo nesvjesne izdaje Chloé i do riskiranja vlastita života. Što se na kraju dogodilo ostaje otvoreno, a taj otvoren kraj Charlotte Le Bon previše je obojila hororskim bojama – istina je, cijeli se film mjestimično igra hororskim elementima, ali poanta nije smjela biti hororska. Jer 'Jezero Falcon' sumorna je romansa o najljepšem i najranjivijem, ranom razdoblju ljubavi u vrlo mladim godinama, a ne horor sa zaljubljenim protagonistima. Greška je počinjena, ali ona ne poništava evidentan talent autorice koja bi u budućnosti mogla pružiti mnogo dobrog. ■

Planet, ljudi, skrb – to se zove odrast

(Galerija Bačva u Zagrebu, 1. – 10. rujna)

Rad Marka Tadića (Foto: Sanja Bistričić Srića)

PIŠE Jelena Pašić

Umjetnost va-

paja i protesta

Kako stvarati imaginarij neke pravednije budućnosti

NO PLAN, NO PLANET' – riječi su koje stoje na jednom od crteža rumunjskog umjetnika DANA PERJOVSCHOG na izložbi koju je zagrebački kustoski kolektiv WHW predstavio u Domu HDLU kao dio programa 9. Međunarodne konferencije o odrastu, paralelno održane na Zagrebačkom velesajmu. U ovoj verbalnoj doskočici u prepoznatljivom stilu autora čiji su radovi postali svojevrsni amblem mnogih WHW-ovih izložbi komprimirana je i jedna od temeljnih ideja teorije odrasta, koja zagovara korjenitu promjenu socioekonomskih odnosa i kolektivnog shvaćanja ekonomskog rasta.

Radovi osmero umjetnica i umjetnika na izložbi u Galeriji Bačva u Meštrovićevom paviljonu primjer su praksi koje promišljaju neke od ključnih pojmova teorije odrasta, ili svojom izvedbenom metodologijom, DIY logikom i etikom reciklaže nude drugačije referentno polje za umjetničko stvaranje. Videorad MARWE ARSANIOS 'Who is Afraid of Ideology?', usmjeren na istraživanje lokalnih (ženskih i autohtonih) povijesti, komunalizacije privatizirane zemlje te alternativnih oblika zajednica, sadržajno je u najvećoj mjeri poveziv s teorijom odrasta. Razlažući primjere kurdske ženske autonomne pokreta ili pak mikropovijesti žena u Kolumbiji koje se, nastojeći spasiti autohtono sjeme, suočavaju s ekstremnim oblicima pritiska i eksploatacije, Arsanios ukazuje na to da problem rodne neravnopravnosti i društvene nepravde dijeli korijen s konceptom vlasništva nad zemljom.

Hrvatski umjetnik mlađe generacije ŽELJKO BELJAN isprepliće tradicijsko nasljeđe i ručni rad s privatizacijskom sudbinom lokalne industrije, ali i osobnom obiteljskom memorijom. Sačinjena od špaga, vezica i tekstilnih restlova, isprepletenih tehnikom makramea u začudne, pomalo zoomorfne oblike, njegova monumentalna, no ipak krhka instalacija u Galeriji Bačva oda je tvornici Borovo i njezinim radnicima, među kojima su bili i njegovi roditelji. I bjeloruska umjetnica MARINA NAPRUŠKINA poseže za lokalnom tradicijom koju reinter-

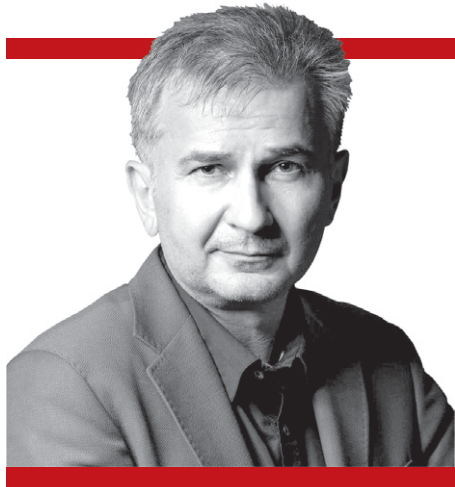
pretira u sadašnjem sociopolitičkom kontekstu. Njezina slika 'Birds with the People' koristi likovni jezik tradicionalnih amaterskih slika, tzv. maljavanki, koje su uglavnom izrađivale žene. Uz karakteristične folklorne motive, Napruškina ispisuje riječi iz naslova rada – stih iz uspavanke koja se često mogla čuti na recentnim prosvjedima protiv LUKAŠENKA. Slike izlaže i indijska umjetnica RUPALI PATIL, no njezina su djela izravno inspirirana novim vizurama (post) industrijskog krajolika.

MARKO TADIĆ predstavlja pak seriju crteža i kolaža koje izrađuje domišljatim, često duhovitim intervencijama na arhivskim fotografijama pretežito zagrebačke modernističke arhitekture. Ovim optimističnim urbanim utopijskim minijaturama ne propituje samo sudbinu socijalističke arhitekture, već i moguću ulogu socijalističkog nasljeđa u sutrašnjici.

Tadić potpisuje i umjetnički postav izložbe, čija je oprema također sastavljena od korištenih i zatečenih objekata. Pomalo sirova estetika odgovara ideji *ad hoc* vapaja, proglasa i protesta, koja se nenametljivo proteže čitavom izložbom – od radova koji preuzimaju formu transparenta (Tadić), preko onih koji se referiraju na stvarne proteste (Napruškina), pa do onih koji gestu bunta koriste kako bi ukazali na alarmantnu potrebu za mijenjanjem opresivnog svjetonazorskog okvira koji čini naš realitet. Tako, primjerice, SELMA SELMAN u svom performansu destruktivnim činom razbijanja kućanskih aparata simbolički raskida s patrijarhatom.

U konačnici, izložbu 'Planet, ljudi, skrb – to se zove odrast' ne treba shvatiti kao doslovnu interpretaciju teorije odrasta, već kao mogući putokaz kako rastavljanjem i ponovnim sastavljanjem predmeta, značenja i ideja stvarati imaginarij neke pravednije budućnosti. Slično kako je to prije četrdesetak godina velika čileanska umjetnica i pjesnikinja CECILIA VICUÑA, jedna od pionirki ekofeminizma, učinila u grupnom performansu čija je videodokumentacija izložena u Galeriji Bačva, rastavljajući riječ 'solidarnost' na slogove 'Sol y dar y dad': dati sunce. ■

TV RAŠETANJE

Od abadžije
do tabadžije

PIŠE Boris Rašeta

U prvoj epizodi dokumentarno-igrane serije o Aleksandru Lekić Rankoviću pratili smo kako je mladić iz obitelji koja je u značajnoj mjeri izginula u Prvom svjetskom ratu iz unutrašnjosti Srbije došao u Beograd, na abadžijski zanat, i kako se orijentirao prema komunizmu. Vidjet ćemo kako će se 'Drug Marko' raspetljati do zadnje epizode

Drug Marko, RTS,
29. kolovoza, 22:00

U golemoj srpskoj produkciji televizijskih serija (proizvede ih se pedesetak godišnje) značajan dio zauzimaju one povijesne tematike. Popularne su i rado gledane. Autorski pristupi su raznovrsni. Gledali smo romantično-nostalgичne nogometne nanizanke (od 'Montevideo, Bog te video' do stare dobre 'Više od igre'), potom fantastično-nadrealne uratke ('Senke nad Balkanom') u kojima povijesne scene služe kao baza za najmaštovitije nadgradnje, dok su u zadnje vrijeme prevladale historijsko-korektivne serije – njihovi autori ratuju s činjenicama, u sudačkom doigravanju savladavaju komunizam i konstruiraju 'bolju prošlost' Srbije ('Aleksandar', 'Ravna gora', 'Crveno i crno'). Vanserijski popularne šOTRINE serije snimljene po prozama STEVANA SREMCA ('Zona Zamfirova', 'Ivkova slava') glorificiraju pak malograđansku, idiličnu sliku Srbije s goblena iz XIX. stoljeća i u njima nema politike.

Plašili smo se da bi 'Drug Marko' mogao spadati u treću spomenutu vrstu – rat s prošlošću – koju vlast i producenti obožavaju, ali bojazan je bila neopravdana. Dokumentarno-igrana serija o ALEKSANDRU LEKI RANKOVIĆU ('Marku') polazi od povijesnih činjenica i ne zalazi u sfere *licentia poetica*. U prvoj epizodi vidjeli smo kako je mladić iz obitelji koja je u značajnoj mjeri izginula u Prvom svjetskom ratu iz unutrašnjosti Srbije došao u Beograd, na abadžijski zanat (abadžije su krojači koji šiju narodna odijela). Preživljavajući s osam dinara dnevno (dovoljno za doručak i ručak, ne i za večeru), mladi se Ranković poput mnogih orijentirao prema komunizmu, pa na vlastitoj koži upoznao metode čuvenih beogradskih policajaca iz antikomunističkog odsjeka – sadista koji i danas izazivaju jezu: BEĆAREVIĆA, KOSMAJCA, DRAGOG JOVANOVIĆA i drugih. U toj atmosferi (nezasitna buržoazija, brutalna policija, korumpirani dvor, tisuće ratnih invalida koji prose po cestama) čak su se i tvrdokorni srpski nacionalisti poput MUSTAFE GOLUBIĆA okrenuli komunizmu, dok je Ranković postao agitator već u mladosti. Hrvatski sugovornici u 'Drug Marku' (103-godišnji general IVAN MIŠKOVIĆ BRK, HRVOJE KLASIĆ, DEJAN JOVIĆ, TVRTKO JAKOVINA) daju naslutiti da namjere autora ne sadrže tendenciju, ovu ili onu, već je cilj postizanje uravnotežene slike o važnoj, kontroverznoj povijesnoj osobi, koja je živjela za ideale komunizma i jugoslavenstva, a završila – bizarnom igrom sudbine – kao ikona srpstva, s protestnim sprovodom, najvećim događajem koji je Beograd vidio nakon TITOVE smrti. Aleksandar Ranković bio je titoist, asket, pravovjerni komunist, čvrstorukaš, naivac, pošten čovjek, svašta je bio, ali nije imao previše razumijevanja za etničku šarolikost Jugoslavije i 'federiranje federacije', bio je centralist. U svojim dnevnicima DOBRICA ĆOSIĆ opisuje kako ga je neki Slovenac (KARDELJ ili VIDMAR) šezdesetih upitao: 'Svi mi Slovenci znamo srpski, a koliko vas Srba zna slovenski?' To je važno pitanje. Između

dviju republika s vremenom se sve više širio ekonomski, politički i civilizacijski jaz, koji je koncem osamdesetih kulminirao sankcijama koje je Srbija zavela Sloveniji. Svaka je republika predvodila svoj konvoj. Na slici MIĆE POPOVIĆA 'Tajna večera' iz 1989. vidimo skupinu Srba, većina sa solidnim, gustim bradama i pod šajkačama – blago rečeno, to su desničari – a središnje je mjesto, rezervirano za Spasitelja, prazno. U potrazi za osobom koja će popuniti tu praznu stolicu, prijestolje Vožda, sve se odigrava kao komedija zabune – abadžija koji je postao tabadžija postaje fantom slobode, Jugoslaven postaje ikona srpstva, udbaša postaje liberal. Ranković je postao veliki Srbin zato i samo zato što su ga uklonili Tito i Kardelj. Jednopartijski socijalizam u Srbiji je pao zadnji samo zato što se u Partiju ugnijezdio slijepi putnik, korozivni element, nacionalizam, koji je nadirao sa svih strana. Prodor nacionalizma olakšao je asimetrični kroy federacije, u kojoj je jedino Srbija imala pokrajine, na čijim je granicama prestajao njen suverenitet. Ima li se na umu djelovanje većine uglednih članova Akademije, među kojima na deset nacionalista dolazi jedan liberal, kao i drugih intelektualaca (Politika, Politika express, Duga, NIN), nije čudno da se Srbija zaljubila u MILOŠEVIĆA, nacional-komunista koji je narod poveo na Golgotu s koje ni danas ne silazi. I nije zagonetka zašto je narod na taj put otišao, nego zašto s njega ne silazi ni nakon 30 i kusur godina. Imaju li autori snage ispričati i tu priču, na marginama života druga Marka?

Vidjet ćemo kako će se serija raspetljati do zadnje epizode. Naročito će važno biti razdoblje od 1959. do 1966., kada se poma-lja sukob Slovenije i Srbije, jugoslavenskog sjevera i juga, istoka i zapada, centralizma i (kon)federalizma, i naravno, 1966. godina, s glasovitim Brijunskim plenumom i aferom 'prisluskuivanja'. Prva epizoda zaslužuje preporuku – seriju vrijedi gledati. Producentica je DANKA MILOŠEVIĆ, režiser NEDELJKO KOVAČIĆ (autor odlične 'Vere', već smo je hvalili na ovim stranicama), scenarist SVETKO KOVAČ. Narator je glumac TIHOMIR STANIĆ. Prvu epizodu gledalo je 700.000 ljudi, bila je to najgledanija emisija tog dana u Srbiji. Čekamo nastavke, čeracemo se još.

San snova, RTL,
30. kolovoza, 20:15

Pogledali smo prve četiri epizode gromoglasno najavljivane serije 'San snova' – i nismo ostali razočarani! Sadržaj je mračni predmet želja: suživot nogometaša i manekenke. Nogometaš pred kojim stoji zvjezdana, novcem nafutrana budućnost, teško se ozlijedi i karijera mu je gotova. Iskvarena, grabežljiva, beskrupulozna, manekenka ga ostavlja i traži svoje. Na marginama tog dvojca vidimo fudbalerovu obitelj, menadžera, zagrebačku elitu, crkvenjake... Formula opasno vuče prema općim mjestima. Dojmovi nakon odgledanih epizoda? Scenarij dobar, priča se lako prati, likovi su dovršeni – duhovitost ide znatno iznad naših standarda (VLADO

Serija polazi od povijesnih činjenica – 'Drug Marko' (Foto: RTS)

BULIĆ jedan je od troje autora, uz MIRNU MILIČIĆ i GORANA RUKAVINU, to je jamstvo dobrog scenarija). Neki su glumci malo preegzaltirani (ŽARKO RADIĆ, ARIJA RIZVIĆ), no ključni su akteri (dosad nepoznati MARKO BRAIĆ, prepoznati FRANO LASIĆ i svima poznati EMIR HADŽIHAFIZBEGOVIĆ koji, čini se, vrlo kreativno čita scenarij) na visini zadatka u seriji koja ima 160 epizoda i najavljena je kao najveća na ovim prostorima ikad. Za konačan sud pogledat ćemo još koju epizodu – najavljena je i NIVES CELZIJS, valjda u nekoj *cameo* ulozi – ali zvuči obećavajuće!

Labirint, HRT,
31. kolovoza, 18:04

U odličnom 'Labirintu' – jednoj od onih emisija koje su talasale pa su gurnute pod tepih – čuli smo dvije poučne priče. Prvu je ispričao ugledni arhitekt koji se usprotivio nekretninskom biznisu u Istri (izgradnja golf igrališta) pa je, u žaru diskusije, lokalnog čelnika opisao kao 'žohara' (te životinjice rade u tami, kada ugledaju svjetlost bježe). Čelnik ga je tužio i dobio pa se arhitekt (s diplomom MIT-a, predavao na nizu američkih i zapadnih sveučilišta) naplaćao kazni, ali je tjerao pravdu i došao do Strasbourga... Drugom čovjeku, čiju smo priču čuli, pijani je zagrebački bogatun, prolazeći kroz crveno, usmrtio 22-godišnjeg sina, no sud je više uvažavao socijalni status krivca (tako hrvatski) nego nedjelo, pa mu je dosudio nisku kaznu, a za oca ustvrdio da nije ništa izgubio. Očajan, zbog poniženja, ne zbog male kazne – nijedna kazna ne može mu vratiti sina – i ovaj se čovjek zaputio na strani sud, u Hag. Oba su dobila pravdu, na međunarodnoj instanci. Ovakve su emisije – novinarka SANJA MIKLEUŠEVIĆ PAVIĆ, urednica JAGODA BASTALIĆ – zapravo škola građanskog odgoja i treba ih davati na Prvom programu, u *prime timeu* koji je, ima tome oho godinu, zagušen zabavnim sadržajima. ■

6. KORČULA AFTER PARTY 15.-17.9.23.

Petak, 15. 09.

18:00: "80. godišnjica velikih i presudnih bitaka na Neretvi i Sutjesci". Ivo Goldstein

19:00: 80. godišnjica 1943.: godine: Neretva, Sutjeska, Vis, AVNOJ, partizanke u NOB-u': Dubravka Stojanović, Ivo Goldstein, Ivan Čolović, Ivana Pantelić, Boris Buden, Dragan Markovina

20:00: "Razgovor s Lordanom Zafranovićem: trilogija o Drugom svjetskom ratu: Okupacija u 26 slika, Pad Italije i Večernja zvona. Testament, Tito u Zagrebu i Krv i pepeo Jasenovca, uz projekciju filma 'Okupacija u 26 slika'.

Subota, 16. 09.

18:00: Urbano planiranje: javni i privatni interes: Tea Truta

19:00: Lokalna i zelena javna nabava hrane u Zagrebu: Branko Ančić

20:00: Sudbina javnog zdravstva u Hrvatskoj: razgovor Toni Prug i Nataša Škaričić

21:00: Korčula Bernarda Bernardija i Berislava Kalogjere: Sonja Leboš

22:00: Tribina: "Javna, opća i privatna bogatstva: sukobi i suživot": Toni Prug, Nataša Škaričić, Branko Ančić, Tea Truta, Sonja Leboš

Nedjelja, 17. 09.

18:00: Hamlet, uvek ono što bi mogao biti, a ne tek ono što jeste: Zlatko Paković

19:00: 'Antikomunistički revizionizam': Boris Buden

20:00: 'Tito i Krleža: odnos koji je odredio našu modernost': Zlatko Paković, Damir Pilić, Vuk Perišić, Dragan Markovina.

21:00 : 'KaP: Prva petoljetka, dokumentarna reportaža: Brankica Drašković

DONACIJE

Udruga KaP uglavnom se financira donacijama publike i prijatelja. Stoga vas pozivamo da nam se pridružite i u okvirima svojih mogućnosti, i financijski podržite.

Svaka Vaša i najmanja donacija nam je važna!

kap-korcula.net

